

Českobratrská církev evangelická... baedeker

ed. Ondřej Macek

Tento text požívá veškeré ochrany autorských práv
ve smyslu zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon.

Veškerá autorská práva jednotlivých kapitol textu náleží autorům těchto kapitol.
Můžete jej však tisknout, zveřejňovat na svých internetových stránkách i jinak užívat,
aby sloužil a byl k něčemu.

listopad 2008

OBSAH

Obsah	2
I.	
Církev a sbor (Hana Pfannová, Daniel Ženatý a Ondřej Macek)	4
Členství v církvi (Ondřej Ruml)	7
Organizace a fungování (Štěpán Brodský)	8
II.	
Kořeny, tradice a příběhy (Ondřej Macek)	10
III.	
Současný theologický profil (Filip Susa)	33
IV.	
Ekumenické a zahraniční vztahy a dialogy (Miloš Hübner)	36
Mezi krajany (Petr Brodský)	38
Českokobratrská církev evangelická a českoněmecké vztahy (Zdeněk Susa)	41
Mezináboženský dialog (Mikuláš Vymětal)	44
V.	
Vztah ke státu (Jan Čapek)	47
Postavení ČCE v právním řádu České republiky (Jan Soběslavský)	49
VI.	
Hospodaření (Jan Matějka)	52
Jeronymova jednota (Jiří Tomášek)	55
VII.	
Církevní školství (Martin Čech)	57
Diakonie ČCE (Vojen Syrovátka a Pavel Vychopeň)	61
Křesťanská služba (Abigail Hudcová)	63
VIII.	
Práce s dětmi (Olga Navrátilová)	65
Práce s mládeží (Filip Keller)	67
Práce s laiky (Tomáš Jirků)	70
Práce s dětmi a mládeží s postižením (Květa Šilarová a Bohumil Baštecký)	72
IX.	
Výchova bohosloveckého dorostu (Jiří Weinfurter)	74
X.	
Knihy a časopisy (Pavel Šebesta)	76
Anděl nebo ďábel? Jak hledáme media (Michael Otřísal)	79
XI.	
Kaplani ve vězeních (Vendula Kalusová)	81
Kaplani v armádě (Pavel Ruml)	82
Kaplani v nemocnicích (Pavel Pokorný)	84

XII.	
Kalich (Eva Melmuková)	86
Písmáctví (Michal Kitta)	88
Zpívání (Pavel Keřkovský)	89
Postavy českého evangelictví (Jiří Tengler)	91
XIII.	
Křest (Markéta Halamová)	97
Svatba (Gabriela Horáková)	99
Pohřeb (Ester Čašková)	101
XIV.	
Jak se žije českým evangelíkům (Štěpán Hájek)	103
Další informace naleznete např.	105
O brožuře. Základní informace	106

SBOR A CÍRKEV

Farní sbor Českobratrské církve evangelické (FS ČCE) v...

Církev je společenství lidí, kteří byli osloveni Bohem, jsou spojeni vírou v Ježíše Krista a přijímají posilu a různá obdarování z Ducha svatého.

Církev je společenství, ve kterém se vyprávějí (biblické) příběhy. Lidé vyprávějí (zvěstují) o tom, jak k nim Bůh mluvil. Vyprávějí si navzájem a také jsou jim příběhy vyprávěny. Církev jsou ti, kteří potvrzují, že boží příběhy jsou k životu, ti, kteří dál vyprávějí, co Bůh udělal, dělá a co také jednou udělá. Církev jsou lidé, kteří tato vyprávění shledali (zaslechli) jedinečnými. Vyprávíme-li o něčem, co nás změnilo, co je pro nás tím nejdůležitějším na světě, svědčíme-li pro takový příběh (historii), je to třeba také garantovat, ručit za to, třeba i životem.

Evangelická je taková církev, která chce být založena na evangeliu (řecky dobré zpráve) o Bohu. O Bohu, který je za všech okolností a vždy s lidmi. O Bohu, který svět nejen stvořil, ale také do něj vstoupil, lidem o sobě vyprávěl, lidmi byl zabit, aby nám tak dal poznat naše viny, náš hřích. V evangelické církvi se zvěstuje zaslíbení, že Bůh odpouští a svoje zaslíbení nemění.

Českobratrská církev se hlásí k české reformaci (15.-17. století) a zejména k Jednotě Bratří českých. Tak jako první křesťané se chceme nazývat bratry a sestrami, totiž mít spolu společenství rodiny, nehledět na rozdíly stavu, pohlaví, povolání, majetku, vzdělání, původu, barvy tváře.

sbor

Sbor tvoří lidé, kteří se scházejí v určitém čase a na určitém místě. Setkávají se, aby slyšeli boží Slovo a nechali se jím vést v životě. Stávají se těmi, kdo svědčí o boží lásce, a to mezi sebou, i mezi lidmi, kteří nejsou členy žádné církve.

Církev, sbor, má odpovědnost a poslání, které přesahuje její a jeho hranice. Zvěst o Bohu a život v následování Ježíše Krista by ztratily smysl, kdyby zůstaly omezeny jen na prostor sboru.

Sbor je přítomen v obci či ve městě už svou prostou fyzickou existencí. Je tam kostel, sborový dům, fara. Veřejnost by měla vědět, že se konají bohoslužby, kdy, co se na nich děje a proč. Shromáždění sboru jsou nabídkou, která je otevřena každému. (A otevřený by měl být i prostor pro toto setkávání.)

co směřuje ze sboru ven

Ve shromážděních sboru, v rozhovorech nad biblí, se učíme přijímat svou odpovědnost za svět. Církev nežije odděleně od ostatních lidí, žije mezi nimi. Její členové žijí současně v mnoha vztazích ve svých rodinách, ve školách, v práci, v různých institucích. Při bohoslužbách prosíme v přimluvných modlitbách za svět, za přemáhání zla v jeho různých podobách, za obnovu vztahů mezi lidmi i mezi národy a státy. Tyto modlitby nás posilují k tomu, abychom pak ve svém okolí dokázali působit ve prospěch pravdy a spravedlnosti.

Ježíš říká: „*Vy jste sůl země.*“ Sůl plní svou funkci, je-li rozptýlena. Smysl sboru je také v tom, že jeho členové působí jako jednotlivci kdekoli na svých místech. Nejednají ovšem z pozice moralistické povýšenosti těch, kdo se domnívají, že „mají pravdu“. Naše existence ve světě je bytím pro druhé a s druhými. Jsme si při tom vědomi vlastní porušenosti. Zároveň nás povzbuzuje vděčnost za boží lásku, která osvobozuje od povyšování a oddělování.

Projevy této existence jsou různé. Členové našich sborů vnáší ovoce své víry např. do zařízení Diakonie ČCE, Charity, azylových domů, domovů pro staré a nemohoucí sestry a bratry, do nemocnic, věznic, hospiců, a především všude tam, kde pracují a žijí.

Mnohé sbory se stávají respektovanou součástí obcí a měst pro své aktivity kulturní a vzdělávací, které organizují na své půdě, a zvou k nim širokou veřejnost.

Není nám lhostejné, jak nás vnímá naše okolí. Projevuje se to v péči o údržbu našich budov a jejich okolí, i v touze po upravenosti interiérů našich budov.

Některé farářky a někteří faráři přispívají do sdělovacích prostředků, jiní jsou zváni do škol, další se angažují v místní samosprávě. Jsou však samozřejmě také mnohá místa, kde tomu tak není.

Řada sborů pořádá letní tábory pro děti. Na ně jsou často zváni i kamarádi dětí ze sboru, kteří nejsou členy žádné církve a s křesťanstvím se nesetkali. I tímto způsobem vydáváme svědectví o sobě a nabízíme evangelium dalším.

Solidarita církve a sborů s jejich okolím se projevuje také při těžkých událostech nebo katastrofách doma i ve světě. Jsou sbory, které výrazně vstoupily do povědomí veřejnosti například tehdy, když se zapojily do praktické pomoci při povodních. Pro místa a situace, kde nemůžeme pomoci vlastníma rukama, organizuje církev finanční sbírky.

co se děje na půdě sboru

Středem společného života sboru jsou nedělní bohoslužby, při kterých se vypráví (zvěstuje) evangelium a vysluhují svátosti (večeře Páně a křest). Podílí se na nich faráři i laici, v každém sboru to může být trochu jinak. Laici nejčastěji čtou z Písma, modlí se přimluvné modlitby či doprovázejí na varhany. Pozvání k rozhovoru po bohoslužbách na faře nebo ve sborovém sále se stává samozřejmostí.

Děti se shromažďují v neděli při bohoslužbách s dospělými, po zahájení bohoslužeb pak většinou odcházejí do tzv. nedělní školy.

Život v týdnu se v jednotlivých sborech různí. V některých se přes týden koná vícero shromáždění, v jiných méně nebo žádná.

Snažíme se, aby v každém sboru byla možnost vykládat bibli a hovořit o božím slovu při biblických hodinách. Biblické hodiny konáme jak v prostorách sboru, tak v domácnostech členů církve.

Péče o děti se sbor od sboru různí. V některých sborech se jejich setkávání jmenuje náboženství, v jiných biblické hodiny pro děti či schůzka dětí, někde se tato shromáždění konají ve školách, jinde na půdě sboru nebo v rodinách. I v těchto shromážděních vyprávíme biblické příběhy a nabízíme křesťanský pohled na život. Starší děti pak chodí na konfirmační cvičení, na kterém se připravují k vlastnímu přiznání ke křtu.

Podobně je to se schůzkami mládeže. V některých sborech se konají, jinde organizují faráři setkání mládeže sousedních sborů.

Ve sborech, v nichž pulsuje život intenzivněji, se schází střední generace, existuje pěvecký sbor, v odpoledních hodinách se setkává starší generace, a vyhrazený čas a prostor zde mají také ženy nebo mladé maminky.

Svou tradici má Křesťanská služba, která vykonává nezastupitelnou práci v péči o staré a nemocné. Od roku 1989 smí naše církve mít opět svá vlastní sociální zařízení, střediska Diakonie ČCE, a tak práce Křesťanské služby prochází obnovou své totožnosti a nezbytnosti. V některých sborech organizuje setkání starších sester a bratří, rozesílá přání a gratulace jubilantům, koná návštěvy těch, kdo jsou sami, organizuje dovoz na bohoslužby apod.

správa

Tak jako v celé církvi, děje se i správa místního sboru podle zásad presbyterně-synodních. O věcech sboru rozhoduje sborové shromáždění, které se zpravidla koná jednou za rok. Hlasovat a podávat návrhy může každý člen sboru starší osmnácti let. Sbor spravuje staršovstvo, které je voleno na šest let. Nejmenší počet členů staršovstva je šest, největší dvacet čtyři. Členům staršovstva se říká presbyteri. Presbyterem (z řečtiny starší; představitel sboru) může být zvolen ten, kdo má jednadvacet let.

zástupci sboru

Zástupci sboru jsou farářka nebo farář a kurátorka nebo kurátor.

Faráře volí na deset let sborové shromáždění. Po deseti letech se musí, chce-li farář ještě zůstat, volba opakovat.

Kurátora volí ze svého středu staršovstvo. Jeden či jedna z těchto dvou se stávají předsedou staršovstva.

Kurátor svou práci ve sboru vykonává vedle občanského zaměstnání, nebo to často bývá aktivní důchodce.

Faráři jsou absolventi Evangelické teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, jáhnové většinou studují teologii až při své práci na sboru či jsou absolventi Biblické misijní školy v Hradci Králové.

Faráři se setkávají jednou měsíčně na seniorátní úrovni na tzv. pastorálních konferencích.

V některých větších městských sborech jsou faráři dva, některé sbory mají zaměstnance na provoz kanceláře a správu financí.

naše sbory

Sbory Českobratrské církve evangelické lze charakterizovat jako otevřená společenství. Zbožnost v nich má mnoho podob; zahrnuje široké spektrum od prvků letničních či charismatických, přes zbožnost osobní a vroucí – pietistickou, až ke zbožnosti konzervativní a lidové. Je cenným bohatstvím, že jsme se naučili spolu v této různosti žít.

Mnohé sbory usilují o oslovení současného člověka, s jeho často chybějícími, anebo zkreslenými představami o víře a o Bohu. Tato snaha, oslovit lidi vně církve, aniž by byli násilím přesvědčováni, byla součástí aktivit po celou etapu druhé poloviny dvacátého století a je tomu tak podnes. Tvoří jeden z podstatných rysů našich sborů.

Hana Pfannová, Daniel Ženatý a Ondřej Macek

ČLENSTVÍ V ČESKOBRASTRSKÉ EVANGELICKÉ CÍRKVI

„Věříme svatou Církev obecnou. Věříme, že jejím jediným Tvůrcem a udržovatelem je Pán Ježíš Kristus sám. Členství v Církvi Kristově je božím darem a božím tajemstvím. Věříme, že pro Ježíše Krista smíme a máme o sobě i o jiných křesťanech míti plnou naději, že jsme údy svaté obecné církve Kristovy. V této naději chceme v podmínkách praktického života říci, kdo je považován za člena Českobratrské církve evangelické, aniž se tím odvažujeme rozhodovat o tom, kdo je členem církve jako těla Kristova.“

Těmito slovy začíná zvláštní řád, který tematiku členství v naší církvi vymezuje a ošetřuje – *Řád členství v církvi*. S členstvím, se stanovením hranic církve, počtu jejích členů a jejich evidencí je potíž. Již podle Starého zákona je počet členů Hospodinových zástupců znám pouze samotnému Hospodinu. Izraelcem, členem božího lidu, je každý, kdo přijme na sebe znamení smlouvy Hospodinovy – obřizku (dle Gn 17,12nn). Sčítání božího lidu se odehrávalo jen při mimořádných událostech a pouze na přímý Hospodinův pokyn (Ex 30,11-16; Nu 1,1-4 a 26,1-4), jinak je problematické (srov. 2S 24).

V křesťanství obřizku jako iniciační akt přijetí do církve nahrazuje křest. Církev je Kristovým tělem a pouze její hlava – Kristus – ví a zná, kdo patří k jeho tělu. K tomu se naše církve v citované preambuli *Řádu členství v církvi* hlásí. Členy církve pravé, obecné, zná jen Kristus sám. Naše církve si dovoluje (na rozdíl třeba od církve pravoslavné) své členy evidovat, udržovat kontakty na ně, znát jejich základní data, rodinné a partnerské vazby. Tak jim může být lépe nablízku a nabízet jim svou pomoc – pastorační, katechetickou ad.

Členství v ČCE vzniká křtem, ať už v dospělosti či v dětství, nebo přistoupením do naší církve na základě křtu „*v jiné křesťanské církvi vyznávající dilo Boha Otce, Syna i Ducha svatého*“. Každý člen se stává členem určitého Farního sboru, většinou toho, na jehož území žije. Práva a povinnosti členů církve vycházejí z ustanovení §2 *Církevního zřízení* a jsou dány *Řádem sborového života*. Vedle toho se členové církve podílejí (nebo se mohou podílet) na správě církve na všech stupních církevního života.

Členství v ČCE zaniká vystoupením z církve, nebo také přistoupením do jiné církve, ve výjimečných případech také vyloučením (vše ošetřuje a vymezuje řád o členství).

Počty členů jsou (jak již bylo řečeno) problematická věc, v rámci kartoték jednotlivých sborů naší církve je evidováno zhruba 101 tisíc lidí. Podle posledního sčítání lidu v roce 2001, při kterém bylo možné vyplnit také kolonku „vyznání“, se k naší církvi přihlásilo 117.212 občanů České republiky. Oba počty klesají – při sčítání lidu v roce 1991 se jako českobratrský evangelík/evangelička přihlásilo ještě 203.996 občanů.

Bohoslužeb a jinak aktivně se života sboru účastní zhruba 10 až 50 procent jeho členů. Ti se účastní pravidelného života církve – slaví společně bohoslužby, děkují Bohu, chválí jej a přimlouvají se u něj v modlitbách, společně čtou a zamýšlejí se nad Písmem, myslí na potřebné, společně zpívají a mnoho dalšího, co živá víra ve společenství sester a bratří dokáže a umí. Scházejí se také v generačních kruzích – v rámci vyučování náboženství dětí a nedělních škol, při předkonfirmační přípravě (završení katecheze dětí), při setkáních dorostu a mládeže, střední generace (tzv. třicátníci), biblických hodinách. V mnohých sborech ještě v rámci seniorklubů, kavárniček a mateřských klubů.

Není možné vyjmenovat vše, život církve se vymyká všem pokusům o uspořádání a sumarizaci; a je to tak dobře. Stejně jako členství samo, které nakonec také obhospodařovává a spravuje samotný její Pán tak, jak se jemu líbí.

Ondřej Ruml

ORGANIZACE A FUNGOVÁNÍ

České slovo církev je nejspíše odvozeninou z řeckých slov *kyriaké* (Páně), resp. *kyriaké ekklesia* (shromáždění Páně) a znamená tedy přibližně shromáždění – shromáždění k bohoslužbám, ke zvěstování Evangelia, k vysluhování svátostí, k bytí pospolu, ke společnému čerpání síly k úkolu církve, tedy k vyslání do světa. Hlavou církve je Kristus. Každé společenství má ovšem mimo svého centrálního účelu i vztahy s dobou a prostředím, ve kterém žije. Z toho obojího se odvíjí organizace a fungování církve.

Základním stavebním kamenem ČCE je farní sbor. ČCE má 244 farních sborů. Farní sbor je shromáždění křesťanů v rámci malého regionu.

Sborové shromáždění (schází se zpravidla jednou ročně), tedy shromáždění všech členů farního sboru, si ze svého středu volí staršovstvo, presbytery, orgán, který řídí chod farního sboru v době, kdy se sborové shromáždění neschází. Volí také duchovního správce sboru, který se stává stálým (virilním) členem staršovstva. Délka mandátu staršovstva je zpravidla šest let. Duchovní správce (farář nebo jáhen) je volen na max. deset let. Farní sbor zřizuje a ruší kazatelské stanice, místa, kde sbor, kromě svého centra, působí. Staršovstvo nese odpovědnost za život a práci sboru, od věcí duchovních až po hmotné, k tomu si ze svého středu nebo z členů sboru povolává vhodné osoby. Zástupci sboru jsou kurátor či kurátorka, zvolený či zvolená staršovstvem z řad jeho členů a duchovní správce (správkyně či správci).

Z jednotlivých farních sborů jsou složeny senioráty. ČCE má čtrnáct seniorátů. Nejvyšším orgánem seniorátu je konvent, což je shromáždění zástupců sborů daného seniorátu. Konvent, obdobně jako u farního sboru, volí svůj správní orgán, seniorátní výbor. Seniorátní výbor je složen z kazatelů a kazatelek – senior(ka) a příslušný počet (jeden až dva) náměstků a z laiků – seniorátní kurátor(ka) a příslušný počet (jeden až dva) náměstků. Seniorátní výbor organizuje a spravuje život seniorátu (setkávání duchovních i laiků ze sborů seniorátu na různých rovinách: katechetické, pastorační, duchovenské atd.) Také zajišťuje spolupráci všech sborů seniorátu a stává se prostředníkem ve styku s ústředím církve.

Shromáždění zástupců celé církve se nazývá synod. Je to shromáždění reprezentantů jednotlivých seniorátů, opět v paritním zastoupení laiků a duchovních. Synod se schází zpravidla jednou ročně a volí správní orgán Synodní radu, která řídí práci církve v době, kdy synod nezasedá. Synodní radě, opět tvořené paritou mezi laiky a duchovními církve, předsedá synodní senior(ka), vedle něj stojí laický představitel, synodní kurátor(ka). Synodní rada má k ruce administrativní úřad, Ústřední církevní kancelář, která se stará o „administrativní servis“ církve a její povinností je ohlídat fungování církve v rámci právních předpisů a zákonů České republiky a zároveň být „servisní organizací“ pro sbory ČCE.

Tato struktura ČCE svým způsobem kopíruje demokratické uspořádání společnosti v České republice (obce, kraje, stát). Nazýváme ji presbyterně-synodní. Duchovní a laici působí ve správě církve rovnocenně a principiální rozhodnutí přísluší synodu.

Nejvyšším orgánem ČCE je generální sněm. Je to shromáždění zástupců všech sborů. Ve výhradní kompetenci generálního sněmu je spojení nebo sloučení ČCE s jinou církví na základě usnesení synodu a rozhodnutí o otázkách s tím souvisejících.

Na každém stupni církve je možné volit a povolávat členy církve i odborníky do poradních odborů pro jednotlivé kapitoly působnosti církevních shromáždění. Tato možnost je svěřena jak nejvyšším shromážděním, tak jednotlivým správním orgánům. V ČCE působí např. celocírkevní odbor mládeže, který řídí celocírkevní práci s mládeží, obdobně potom seniorátní odbor mládeže, který se o totéž stará v rámci seniorátu a je tvořen zástupci mládeže jednotlivých sborů seniorátu a ti delegují své zástupce do shromáždění celocírkevního. Mimo mnoha jiných odborů (pro katechezi, vzdělávání laiků i duchovních, ekumenu, evangelizaci ad.) zná církev i další orgány: např. pastýřské rady, které shromáždění jednotlivého stupně povolávají k tomu, aby řešily mj. etické a kázeňské přestupky členů církve.

Jednotlivá shromáždění stupňů církve potom zřizují i další pomocné výbory, komise a shromáždění, kterým jsou svěřeny konkrétní úkoly v organizaci církve (podpora stavebních či jiných aktivit, Jeronymova jednota, organizace aktivit členů církve atd.)

Kěž struktura a uspořádání ČCE Církvi slouží ve vší odpovědnosti a k její transparentnosti a především k jejímu hlavnímu účelu: šíření dobré zprávy o životě plném naděje a radosti.

Štěpán Brodský

KOŘENY, TRADICE A PŘÍBĚHY

Chceme-li v této knížce představit Českobratrskou církev evangelickou, musíme také alespoň krátce a v bédné stručnosti sestoupit k tradicím, na které se odvolává, ke kořenům, ze kterých čerpá inspiraci, a připomenout alespoň několik příběhů z její minulosti, minulosti určující do nějaké míry přítomnost. Dějiny jsou vztahy, ve kterých lidé žijí mezi sebou a se světem. Filosof Wilhelm Schapp napsal: „Řekni mi, v jakých vztazích jsi zapleten (do jakých vztahů jsi vpleten) a já ti řeknu, kdo jsi.“ My jsme však zde jen těžko schopni vyprávět děje vztahů člověka a Boha, příběhy lidského zástupu shromážděného k bohoslužbám. Ačkoliv taková svědectví, byť interpretaci podřízená, jsou vpravdě tím, co by ve skutečnosti stálo za vyprávění.

Předmětem církevních dějin je společensky vytvořený systém symbolů, který nabízí skrze teologii, rituál a životní praxi orientaci ve světě a který jednotlivcům i společnosti poskytuje smysl, který je překračuje. Symbol je v této formulaci chápán jako to, co odkazuje za sebe, k jiné skutečnosti než která patří do běžného dne.

Zde se však omezíme spíše na heslovitý přehled základních vztahů, do kterých je českobratrská církev evangelická vpletena.

František Bednář, autor jednoho z nejrozsáhlejších a nejpodrobnějších přehledů o Českobratrské církvi evangelické, v předmluvě ke svému dílu píše: „*Přeji si, aby kniha tato byla záhy rozebrána. Ne z důvodu osobních, ale věcných. Proto totiž, aby se mohlo přistoupiti k sepsání nového, rozsáhlejšího popisu církve za okolností příznivějších, tak aby obraz církve byl skutečně vyčerpávajícím dílem, sepsaným na základě archivních předběžných studií a monografií a osvětlujícím i ony směrnice našeho církevního vývoje, jež dosud zůstali nepovšimnutými...*“ (Památník českobratrské církve evangelické, 1924) Nutno konstatovat, že se toho za osmdesát let mnoho nezměnilo a že se Bednářova kniha sama stala mezitím cenným pramenem. Naše poznání zvláště některých etap českého protestantismu (reformační počátky, tajné evangelictví, tolerance) bylo zvýšeno výrazně, ale syntéza či alespoň důkladná dílčí monografie věnovaná tomuto církevnímu útvaru chybí. Že bychom se snad vyhýbali vlastním dějinám, z důvodu trapnosti zabývání se sebou samým; či je nás tak málo, že se mezi námi nenašel historik, který by takovou syntézu svedl; nebo snad ještě nenastala příznivá doba?

tajní evangelíci

Reformace a následný politický vývoj zemí, které jí byly zasaženy, s sebou přinesly na různých místech Evropy rovněž skutečnost, že se některá z konfesí dostala do ilegality, ve které po nějakou, různě dlouhou dobu i existovala.

Ve střední Evropě, zejména v českých a rakouských zemích, ale i v některých částech uherského království, se v tomto postavení ocitly již ve dvacátých letech 17. století církve vzešlé z reformace. Na základě písemných pramenů (rozličné povahy) lze doložit, že v tomto teritoriu až do osmdesátých let 18. století existovali jednotlivci i skupiny obyvatel, kteří navzdory platným zákonům zůstávali ve spojení s protestantskými církvemi v zahraničí a v rámci rodinného a místního společenství v různé míře prováděli náboženskou praxi, která nějakým způsobem souzněla či odkazovala k reformační tradici a teologii, byť se zároveň namnoze účastnili (museli účastnit) náboženské praxe církve římskokatolické. Těmto skupinám se dostalo označení „tajní evangelíci“ (tajní protestanti, kryptoprotestanti).

Jak tajní ovšem ve skutečnosti byli? O jejich existenci věděla římskokatolická církev, k jejich trestání byla zvána příslušná místní, krajská i zemská vrchnost, jejich žádosti o náboženskou svobodu putovaly do zahraničí i k vídeňskému císařskému dvoru, o jejich „potřeby“ se staraly zahraniční tiskárny, emigrantské sbory i protestantské panovnické domy. A nakolik bylo možno uchovat takovéto tajemství v rámci sousedských vztahů?

Tito tajní evangelíci byli členy římskokatolické církve a podléhali jejímu právu a jeho důsledkům. Římskokatolický kněz je křtil, oddával a většinou i pohřbíval. V římskokatolické církvi museli plnit alespoň obligatorní minimum náboženských povinností (např. každoroční zpověď a placení desátků).

Na území Čech a Moravy (s výjimkou Ašska) neexistovala od 20. let 17. století do roku 1781/1782 evangelická církev a nesměli zde působit evangeličtí duchovní. Společenství tajných evangelíků bylo tedy budováno kombinací rodinného a lokálního společného přemýšlení nad Písmy, modlitbou a písněmi z kancionálů, četbou kolportované vybrané literatury a rozhovorem o ní, vzájemným propojením evangelických center a řídkými návštěvami predikantů různé konfesní i theologické orientace, které do tohoto zemského prostoru vysílaly emigrantské obce (zpravidla ze Saska, Pruska a z Uher). Četba Písem, katechismů, postil a další náboženské literatury zasazená do liturgického rámce modliteb a písní se odehrávala zpravidla v domech (případně v různých jiných úkrytech) a přítomna jí snad byla celá širší rodina včetně pacholků a děveček. Předsedal a výklad vedl laik. Takovéto schůzky probíhaly nejspíše v neděli a v katolický svátek. Jednalo se tedy o *devotio domestica*. Jednotlivá místní společenství měla „své vůdčí osobnosti“ a mívala svou „náboženskou knihovnu“. Skladba nalezených knih ukazuje na postupné promísení literatury předbělohorské, emigrantské – bratrské, luterské i reformované, pietistické i ortodoxní. Především touto četbou byl ovlivněn theologický profil tajných evangelíků.

Na základě dostupných pramenů nalézáme vedle negativních vymezení vůči římskokatolické praxi a tradici též rysy vyznavačství, osobního rozhodnutí, které počítalo namnoze s utrpením. Evangelickou komunitu tvořilo živé, kontinuitu vykazující společenství, které bylo plné odporu vůči lidským nálezkům a za své měřítko mělo Písma. Toto společenství toužilo po přijímání večere Páně podle reformačního podání, zdůrazňovalo dobré skutky a křesťanskou kázeň.

Navenek se tajní evangelíci projevovali vlastněním „kacířských“ knih, nepravidelným chozením do kostela, jedením masa v pátek či v sobotu, vedením kacířských řečí, selektivní recepcí mší a jejich interpretací, odmítáním znamení kříže a kritikou některých prvků římskokatolické barokní zbožnosti.

Život tajných evangelických společenství plynul ve státě jedné konfese. Jejich pouhá existence představovala politické ohrožení a narušovala nastavená pravidla konfesionalizace i sociální disciplinalizace (standardizace a homogenizace způsobů života) obyvatelstva, a jako taková byla trestána.

Toleranční patent a toleranční církev

Ještě za vlády Marie Terezie probíhaly v různých částech Čech a Moravy velké i menší soudní procesy s tajnými evangelíky, nepřáteli státu. Ale i tato panovnice se na sklonku života musela pozvolna smířovat s tím, že Čechy, Morava ani rakouské země nejsou a nebudou nábožensky jednotné. Pokus tří římskokatolických duchovních zjistit v roce 1777 na moravském Valašsku, kolik zde ještě zbývá heretiků, dokonce ukázal, že jsou v této oblasti desítky evangelických vesnic, jejichž náboženskou praxi i přes věznění a deportace zdejších vůdců již nezbylo než tiše tolerovat. A císař Josef II. při svých cestách na Moravu, ba i jinými způsoby, opakovaně dostával žádosti o náboženskou svobodu.

13. října 1781 byl vydán Toleranční patent. Obyvatelstvo mohlo na jeho základě odstoupit od římskokatolické církve a zvolit si mezi církví augsburské či helvetské konfese, tedy mezi luterány a reformovanými (případně nesjednocenými Řeky). Tato možnost ovšem netrvala déle než dva roky a postupně byla dalšími dvorskými nařízeními upravována. Sto rodin jedné nekatolické konfese či pět set nekatolických obyvatel mohlo povolát evangelického pastora (nikoli faráře), učitele a postavit si vlastní modlitebnu (pochopitelně bez zvonů, věží a se dveřmi do humen). Vzniklý sbor své správce a učitele musel sám platit, přičemž však jednotliví jeho členové nebyli zbaveni povinnosti štolý příslušnému římskokatolickému duchovnímu za matrikářské úkony. Byl-li otec rodiny římský katolík a

matka členkou některé z povolených konfesí, zůstaly děti náboženství otce. Teprve v dospělosti mohli zájemci o změnu konfese podstoupit šestinedělní (často ovšem i několikaleté) cvičení v římskokatolickém náboženství a po jeho zdárném absolvování přestoupit.

Toleranční patent byl, zdá se, oficiálně vyhlášen pouze ve dvou oblastech, ze kterých směřovaly poslední žádosti o náboženskou svobodu, na Brněnsku a na Valašsku. Vzápětí se však informace o něm rozběhla neuvěřitelnou rychlostí starými informačními cestami mezi jednotlivými evangelickými centry a již v prosinci 1781 se pro vrchnost na nečekaných místech začali hlásit dosud tajní evangelíci o toleranci. Ve stejnou dobu se také první zástupci evangelíků vypravili do Slezska, Horních a Dolních Uher k představitelům zdejších evangelických církví, aby od nich získali duchovní pro nově vznikající sbory.

V letech 1781-1784 bylo v Čechách a na Moravě založeno celkem 73 sborů augsburské a helvetské konfese. (V Čechách devět a.v. a třicet šest h.v., na Moravě deset a.v. a osmáct h.v.) Do roku 1848 pak vznikly již jen tři další sbory. V Čechách se v toleranční době hlásilo k oběma evangelickým církvím více než čtyřicet tisíc lidí, přesný počet moravských evangelíků zatím neznáme.

Obě nekatolické církve byly spravovány nejprve konzistoří sídlící v Těšíně, posléze ve Vídni, v jejímž čele ovšem stál panovníkem jmenovaný římskokatolický předseda. Konzistoři byli podřízeni dva rovněž jmenovaní reformovaní superintendenti (pro Čechy a pro Moravu) a jeden superintendent početně slabší církve luterské. První superintendenti byli ustaveni v roce 1784 (h.v.: František Kovacz, Michal Blažek; a.v.: Jan Laho). Deset sborů tvořilo seniorát v čele se seniorem, tedy duchovním, kterého pro tento správní úřad vybral příslušný superintendent a kterého potvrdila místní politická správa. Pastora si sice volil sbor sám, ale i jej muselo potvrdit zemské gubernium.

Život tolerančních církví provázela od samého počátku řada nesnází, ba konfliktů. Jak již bylo naznačeno výše, prošli sice tajní evangelíci vlivem z ciziny přicházejících kazatelů a literatury, kterou tito s sebou přinášeli, několikerou formací, a jistě byli výrazně poznamenáni nemožností praktikovat svou víru veřejně a tedy také v rozhovoru s theologickým vývojem světové reformace, přesto však v sobě uchovali kontinuitu k tradicím a věrouce české reformace. Najednou však byli „uměle“ rozděleni do dvou církví reformace světové a tedy také vystaveni povinnosti vměstnat to doposud skryté do života církve usměrňované tolerančními předpisy. Sami evangelíci zprvu netušili jak hluboké jsou a budou rozdíly mezi jejich vírou a náboženskou praxí povolených konfesí, a tak jen těžce mezi nimi vybírali. (Církev reformovaná se jim bohoslužebnou praxí i věroukou posléze zdála bližší.) Bez velkých obětí nebyl ani zápas o hospodářské zajištění a přežití nových církví. Zatímco evangelíci doufali, že přenesou skrytou náboženskou praxi navenek, dostali se místo toho konečně pod kontrolu státu. Kontrolu, kterou nad nimi často byli nuceni vykonávat jejich vlastní kazatelé. Rozdělení na dvě konfese s sebou přineslo i ostré sváry – a to zvláště tehdy, pokud v místě vznikly sbory dva (Vsetín, Velká Lhota u Dačic), které si pak mezi sebou např. přetahovali členy.

Zklamání nebyli ušetřeni ani z ciziny příšší pastoři. Místo misijního pole našli vytvořené sbory v čele se silnými laickými osobnostmi. Mnohdy výborně na německých univerzitách vzdělaní slovenští luteráni s pokrokovou osvícenskou theologií byli vtahováni do půtek se spíše pietisticky laděnými a konfesně vyhraněnými reformovanými Maďary a vystavováni podezřením, že jsou příliš podobní římským katolíkům (způsobem vedení bohoslužeb, znamením kříže i bohoslužebným oděvem). Většinou velmi mladí Maďaři se zas jen těžce učili jazyku a špatně smiřovali s tím, že se jejich duchovenskému úřadu v Čechách a na Moravě zdaleka nedostává takové úcty, na jakou byli zvyklí z domova.

Větší část náboženského života tolerančních evangelíků se i nadále odehrávala v domácnostech – nad Písmem, postilou, modlitební knihou a zpěvníkem. Jen obtížně pastoři nahrazovali starou (konfesně nevyhraněnou) literaturu literaturou vlastní. (S toleranční dobou jsou spojeny např. zpěvníky Elsnerův, Cithara Sanctorum, Brněnský či Leškův.) V chudé

toleranční modlitebně se v neděli konaly zpravidla dvojce bohoslužby, pro které obě konfese postupně připravily vlastní bohoslužební knihy. Večeře Páně byla vysluhována obvykle šestkrát do roka (v postu, o Velikonocích, o Letnicích, na nový chléb, na nové víno a o Vánocích). Nemálo vád bylo svedeno o její podobu a formu (mj. také o to, zda bude vysluhována obyčejným chlebem či hostií). Rovněž křest a svatba byly většinou konány během hlavního nedělního shromáždění. Bylo-li do sídla sboru zvláště daleko, křtili si evangelíci své děti sami bez pastora. Pohřby začínaly v domě smutku. Zde se pastor pomodlil za děti zemřelého, případně i kázal. Následovala cesta ke hrobu, kde se pastor opět pomodlil a za zpěvu bylo tělo uloženo do hrobu. Právě cesta na hřbitov (často pouze římskokatolický) se nejčastěji stávala místem hádek mezi římskými katolíky a tolerančními evangelíky. Mimo neděli byly slaveny Vánoce, Velikonoce a Letnice. (Jiné svátky toleranční církve neslavily, pouze se evangelíci zdržovali venkovní práce, probíhal-li právě svátek římskokatolický.) V čele sboru stálo staršovstvo a hospodář sboru.

V Čechách a na Moravě vzniklo v době toleranční asi padesát škol, ovšem s často nestudovanými a mizerně placenými učiteli, kteří tak zároveň byli nuceni k přivýdělkům.

Obě toleranční církve byly na většině panství nevítaným, a tedy šikanovaným jevem. Jejich členové byli vyloučeni ze státní správy a nadto stále podezírání z možné kolaborace se zahraničními protestantskými panovnickými domy (zvláště s Pruskem) i ideologiemi (např. v roce 1789 vedl Jan Makovský z Rybné pod vlivem revoluční Francie tzv. helvetskou či frajmauerskou rebelii, která zasáhla osm panství v severovýchodních Čechách a na pomezí Moravy).

blouznivci toleranční doby

V prvních měsících po vydání Tolerančního patentu byly na různých místech Čech (nejen na našich horách) zachyceny a popsány skupiny obyvatel, kteří odstoupili od římskokatolického vyznání, ale zároveň se nebyli ochotni zařadit do některé z patentem povolených konfesí. Jednalo se zřejmě o tajné evangelíky (biograficky lze doložit u některých představitelů těchto skupin předchozí podezření z „husitského“ kacírství), kteří se odmítli smířit s nastavenými pravidly josefínské náboženské tolerance, chtěje si vydobýt církevní společenství, které by se více blížilo jejich náboženským i eklesiologickým představám, resp. tomu, co např. tušili o české reformaci a jak si ji představovali (na základě rodové tradice, četby a kontaktů s obcemi obnovené Ochranovské Jednoty bratrské).

Zřejmě první taková skupina se objevila v únoru 1782 na pardubickém panství (Chrudimský kraj) v obcích Rokytno a Chvojkovice. Královehradecký biskup Jan Leopold Hay, pod jehož církevní jurisdikci tito lidé spadali, je pracovně na základě výpovědí jednotlivých osob označil za „deisty“. V srpnu 1782 se k helvetské či augsburské konfesi odmítli připojit při slavnostních přihláškách obyvatelé ze Žiželic na chlumeckém panství (Bydžovský kraj). Jejich vyznání vypadalo např. takto: „Víra, kterou věřím, se jmenuje boží a věřím... samého Boha, ne jako katolíci. Necht' jest ta víra trpěna nebo ne, dyť to ňák musí přijít.“ Z dalších výpovědí se duchovenským komisařům zdálo, že tito lidé odmítají Nový zákon. Na Bydžovsku proběhlo ve 40. letech 18. století několik procesů s kacíři obviněnými ze „židovského bludu“ (víra v jednoho Boha, lidství Ježíše Krista i Panny Marie, zachovávaní soboty, odmítání vepřového masa). Kromě tří hlavních představitelů této sekty, dvou mužů a jedné ženy, byl tehdy upálen i bydžovský rabín. V reminiscenci na tyto události byli žiželičtí „nezařazení“ označeni za „izraelity“. Další „nesmíření“ se objevili vzápětí ve Spytovicích na zdechovickém panství pod vedením krejčího Václava Rambouska a v roce 1783 i na litomyšlském panství. Tam zas o sobě mluvili jako o „beránkových bratřích“. Po prvních dvou letech tolerance bylo v celém chrudimském kraji na tisíc takovýchto „sektářů“. Další sekta pak vznikla v Černilově v roce 1785, kde se s tamějším reformovaným pastorem dostal do sporu sedlák Václav Kryl a jeho následovníci, „krylovci“ či „cryllovci“. (Václav Kryl byl posléze zavřen do blázince v Praze.) A obdobnou příčinu měl i „původ“ „sektý víry sionské“: Václav Němeček z Křechoře na Kolínsku pokřtil své dítě bez ohledu na pastora

reformovaného velimského sboru, do kterého byl zapsán, a chtěl být členem „církve sionské“, o níž se domníval, že vedle církve římskokatolické a helvetské v Čechách existuje.

Po několikaměsíčním váhání, jaký postoj k těmto skupinám obyvatel josefínský stát a jeho představitelé (mezi ně patřil i biskup J. L. Hay) zaujmou, byl 12. října 1782 vydán o „deistech“ první dvorský dekret, který odsuzoval všechny nezařazené (tedy ty, co se odmítnou začlenit do římskokatolické či některé tolerované protestantské církve) k deportaci do Sedmíhradska a k veřejnému prodeji jejich majetku (utržená částka měla být použita ke krytí nákladů na přesídlení). Kromě deportací celých rodin byli např. muži z těchto skupin odváděni k vojenským částem do pohraničních oblastí monarchie. Dekret z května 1783 pak stanovil, že každý, kdo se bude napříště hlásit k nějakému nepovolenému vyznání, má za svou neznalost zákonů dostat čtyřicet ran holí, a tak stejně, přijde-li podruhé či potřetí.

Odborná diskuse o „náboženských blouznivcích“ toleranční doby, kterým se dostalo i literární pozornosti (např. Teréza Nováková, Karel V. Rais či Antal Stašek), není dosud ukončena. I v toleranční době však platilo, že křest byl občansko právním aktem a mimo některou z povolených církví (s výjimkou židovství) nebylo možno v českém království existovat. Tzv. toleranční sekty a jejich pojmenování jsou do značné míry uměle vytvořené útvary, které se snažily pojmenovat a popsat skupiny předtolerančních evangelíků, kteří se domnívali, že v nové době mohou svou dosavadní náboženskou praxi toliko přenést ze skrytu na světlo a na něm rozvíjet, aniž by se museli zařadit do některé státem preferované či tolerované církve, nebo že bude možno obnovit církev „husitskou“, „bratrskou“ či „víru Ježíše Beránka Božího“ apod.

1848

V roce 1848 měly obě tolerované církve dohromady asi 132 tisíc členů. A události, které z evropských měst pozvolna zasahovaly i království české a markrabství moravské, se pravděpodobně mnohým z nich jevily jako šance na změnu postavení evangelíků (totiž nekatolíků) v rámci habsburského soustátí. V červenci se v Praze poprvé sešli k velké schůzi duchovní obou tolerovaných církví a ve společné rezoluci žádali vídeňskou vládu o zlepšení materiálního postavení evangelických církví, o zřízení vlastní české evangelické konzistoře a theologické fakulty. Na začátek srpna 1848 svolal vanovický pastor Samuel Nagy do Vídně sjezd evangelíků, na kterém byly formulovány požadavky na autonomii evangelických církví vůči státu. V Praze se reformovaný B. V. Košut a luterán Josef Růžička stali členy Národního výboru a v (náboženské) sekci pro rovnost kultu vyjádřili asi nejradikálnější žádosti, které v tomto roce z úst evangelíků zazněly; byl mezi nimi i požadavek na obnovu Rudolfova majestátu z roku 1609, či na sjednocení všech evangelíků do jedné církve české reformace. (Národní výbor, jako nástupce Svatováclavského revolučního výboru, od dubna do června, kdy byl rozpuštěn, připravoval podklady pro chystaný zemský sněm.) V listopadu se duchovní obou konfesí z Čech i Moravy sešli znovu na velké schůzi v Kšelích.

Stát, zachvácený revolučním kvasem, na požadavky evangelíků odpověděl tzv. provizorním nařízením z ledna 1849, které rušilo hanlivé označení nekatolíků, šestinedělní cvičení, poplatky římskokatolickým duchovním a vzápětí (4. března 1849) bylo dokonce povoleno veřejné vykonávání státem uznaných náboženství a zrušena toleranční omezení, vztahující se k evangelickým modlitebnám. Evangelíci pokračovali ve schůzích a pozvolna připravovali návrh nového, presbyterně-synodního církevního zřízení. Všechny revoluční výdobytky byly ovšem do dvou let odvolány, cenzura obnovena a ne jeden z evangelických radikálů putoval do vězení či internace (např. B. V. Košut, Gustav Straka).

V revolučním roce však byla mj. učiněna řada důležitých kroků k veřejnému přiznání tolerančních církví k dědictví české reformace. Jedním z nich bylo také vydání Bratrské konfese (1535) humpoleckým učitelem Janem Sluníčkem.

rovnoprávnost

Po více než desetiletém neoabsolutismu (a také po prohraném italském tažení) nastoupila v roce 1860 první rakouská „liberální“ vláda, v jejímž čele nakrátko stanul Anton rytíř von Schmerling. Schmerling byl sice o rok později vystřídán arcivévodou Rainerem von Österreich, ale zůstal ministrem a jako takový na základě církevních připomínek z let 1848 a 1849 připravil tzv. Protestantský patent (8. dubna 1861). Občanům evangelického vyznání jím byla v habsburském soustátí přiznána shodná práva jako římským katolíkům. Evangelické církve byly patentem ve vztahu ke státu postaveny na stejnou úroveň jako církve římskokatolická. Oběma doposud pouze tolerovaným církvím byla dokonce poprvé státem slíbena finanční podpora a ochrana. Zřízení církve začalo postupně přecházet na presbyterně-synodní model, zachována ovšem zůstala vrchní církevní rada jako orgán státní kontroly. Konečně ovšem odpadly všechny poplatky, které doposud museli evangelíci odvádět římskokatolickým farním úřadům.

Vzápětí po patentu začaly obě církve připravovat nové církevní zřízení. Nejčastěji zaznívaly požadavky na úplné zrušení vrchní církevní rady, resp. její nahrazení orgánem voleným synodem, a na přesun vedoucích církevních orgánů do jednotlivých zemí. Návrh církevního zřízení, který vzešel ze společného vídeňského synodu obou církví (a.v. i h.v.) z roku 1864, byl však ministerstvem Richarda hraběte Belcrediho výrazně upraven a v upravené verzi schválen (6. ledna 1866). (Vídeňská vrchní církevní rada samozřejmě zůstala zachována.) Na několik let byla po tomto krachu přerušena i spolupráce (a společné synody) reformované a luterské církve. A že svobodné časy evangelíkům ještě nenastávají se ukázalo zvláště zřetelně, když císař František Josef I. postupně nepotvrdil ani jeden ze tří návrhů na jmenování českého superintendenta h.v. (schválen nebyl B. V. Košut, ani V. Šubrt, ani J. Janata).

Rovnoprávnost přinesla, jak bude zmíněno na jiném místě, obrovský časopisecký a vydavatelský rozvoj. A snad právě na stránkách evangelických časopisů lze nejlépe sledovat poměr českých a moravských evangelíků obou konfesí k dozrívajícímu národnímu obrození, se kterým byli spojeni nejen personálně, ale také bytostnou touhou prospět národu Husovu, který se snad již brzy navrátí ke svým pravým (totiž reformačním) kořenům. Pozoruhodnou epizodu z tohoto období představuje např. účast Františka Palackého na velkých národních svatováclavských oslavách v roce 1873. Představitelé evangelických církví, které od tolerance prošly konfesionalizací a dogmatickým vyhraněním, mu tehdy vytkli, že prosazuje jakési obecné necírkevní křesťanství vyznačující se především láskou k Bohu a k lidem. Starý Palacký evangelíkům (svým souvěrcům) odpověděl výtkou církevnických výkladů, kterým přebývá teorie a chybí praxe.

Podnět k novému uspořádání církve (resp. k novému pojetí církve) vzešel až v roce 1877 z čáslavského seniorátu reformované církve, především od Ludvíka B. Kašpara, Justa E. N. Szalatnaye a Čenka Duška. Tento návrh žádal na biblických základech vypracované církevní zřízení. Všechny církevní funkce měly být volené na šest let (z toho vyplývalo opětovné odmítnutí vrchní církevní rady) a základním církevním orgánem měl být sbor, na jehož úrovni měly být uspořádány pokud možno všechny záležitosti, a dále konvent, shromáždění zvolených zástupců sborů. 25. října 1889 byl však většinou jednoho hlasu český návrh (tzv. čáslavské církevní zřízení) vídeňským synodem odmítnut.

V roce 1870 vypovědělo Rakousko-Uhersko konkordát s papežským stolcem a ze státního školství tak byl de facto vyloučen církevní dozor. Evangelické církve, tak jako dříve, nevěřily římskokatolickým ředitelům škol, neměly ovšem nyní valnou důvěru ani ve školu státní, o které navíc důvodně předpokládaly, že přece jen setrvá pod římskokatolickým vlivem. Část evangelických církevních škol zůstala tedy ve správě církví (především v Čechách) a část jich i přes protesty zákládajících sborů byla převedena do správy státní. Záhy se ovšem ukázalo, že církevní školy v nové době nebudou moci obecně spíše nízkou kvalitou a i díky finanční zátěži, kterou pro své fundátory představovaly, konkurovat školám zřizovaným státem. A tak zatímco kolem roku 1861 bylo v Čechách a na Moravě více než sto

evangelických škol, zbývaly z nich v roce 1910 pouhé čtyři desítky. Trochu marně se úroveň evangelického školství pokoušel pozvednout reformovaný učitelský ústav v Čáslavi (založený 1871), který měl nastavit jednotnou evangelickou výchovu. (Ovšem i tato instituce se potýkala s velkými nedostatky finančními a personálními.) Oběma evangelickým církvím chyběla vlastní národní vzdělávací instituce, ať už taková, která by jim vychovávala bohoslovecký dorost (theologii museli Češi, Moravané, Slezané i Slováci studovat ve Vídni), či taková, která by jejich elitám poskytovala intelektuální protestantskou formaci (slavné evangelické těšínské gymnázium, které od tolerance tuto funkci plnilo, bylo v první polovině 19. století popoštěno).

Výraznou proměnou prošel v období rovnoprávnosti i život církve a skladba členské základny. Nadšené a vyznavačské toleranční generace byly vystřídané. Přibylo odstupů a smíšených manželství. Obě církve zaznamenávaly v počtu členů spíše úbytek, než rozkvět. Lze-li sledovat, tak pozvolna klesala také návštěvnost hlavních nedělních bohoslužeb i obliba domácích pobožností a společné četby bible. Zároveň však evangelické církve postupně opouštěly ochranný vesnický val tvořený evangelickou modlitebnou, školou a farou. (A spolu s ním i trochu patriarchální model udržující církevní kázeň.) Církve, které měly své sbory pouze ve městech Praze, Lysé, Humpolci a v Novém Městě na Moravě, se počaly přesouvat do dalších měst a městských center. Řada dosavadních kazatelských stanic a filiálních sborů se osamostatnila. Zrušení tolerančních omezení vedlo takřka většinu sborů ke stavebním úpravám, přestavbám mnohde dosud dřevěných modliteben na zděné chrámy, které toužily konkurovat církevním stavbám římskokatolickým. Část finančních prostředků na krytí nákladů na tyto stavební podniky přicházela takřka vždy ze zahraničí (ze Skotska, Anglie, Švýcarska, a především z Německa – gustav-adolfský spolek).

Z vyznavačských církví se stávala církev lidová. Z uměle rozdělené jedné církve české reformace dvě konfesně profilované církve. Z církví ustrkovaných církve, které si úzkostlivě střežily své postavení hlavních reprezentantů protestantismu. A to především vůči nově vznikajícím malým protestantským denominacím (adventistům, baptistům, obnovené Jednotě bratrské), které se v Čechách a na Moravě objevily i např. díky působení amerických misionářů (Svobodná reformovaná církev, dnes Církev bratrská) a leckde neváhaly sahat i k proselytismu.

Až na výjimky si evangelíci obou konfesí udržovali zřetelný odstup od politického života. Evangelium jim nebylo politickým prostředkem, ale spíš pedagogickým nástrojem, kterým si pomáhali v osvětě. S nadsázkou lze říci, že katechismus byl někdy důležitější než bohoslužby, dobré mravy žádanější než osobní náboženská praxe.

Jak již bylo zmíněno, začali čeští a moravští evangelíci „objevovat konfese“, do kterých je Toleranční patent rozdělil, což spolu s větším důrazem na vzdělání duchovních a samozřejmě také s poklesem vnějšího tlaku vedlo k mírnému vzdalování se obou evangelických církví. Zároveň se pak v každé z nich začaly formovat theologické skupiny, které odrážely soudobé proudy v protestantském bohosloví. Lze tak mezi domácími evangelíky najít sympatizanty německo-holandského kalvinismu E. Böhla, H. B. Kohlbrügga (Heřman z Tardy), anglického a amerického probuzenectví (revivalismu) (Václav Šubrt), skotského presbyterianismu (Čeněk Dušek), racionalismu (Bedřich V. Košut, Benjamin Košut), počínajícího liberalismu (F. Císař, F. Kozák), konfesního luterství (G. A. Skalský, K. E. Lány). Na druhou stranu byli představitelé těchto směrů takřka do jednoho zároveň niterně zbožnými nadšenými badateli a oživovateli české reformace.

Protestantský patent a přece jen zlepšující se finanční situace alespoň některých sborů umožnily rozvoj sociálních aktivit obou církví. Např. péčí Evangelické společnosti pro dobročinnost křesťanskou vznikl v roce 1879 chlapecký sirotčinec v Telecím a v roce 1893 dívčí sirotčinec v Krabčicích. Úspěšným podnikem byl i Lutherův ústav v Hradci Králové, který nabízel evangelickým středoškolákům ubytování a stravu.

Česká a moravská církev nebyla prosta osobností, naopak. Takřka v závěru doby rovnoprávnosti se jí podařilo získat v učitelském sboru vídeňské evangelické theologické

fakulty dvě místa, pro praktického theologa Gustava A. Skalského a pro systematického theologa Josefa Bohatce. Mezi jejími duchovními i laiky byli ale také básníci (Jan Janata, Jan Pelíšek), skladatelé, spisovatelé (Jan Karafiát), překladatelé (Karel E. Lány), politici (Tomáš G. Masaryk), sociální organizátoři (Václav Šubrt), jazykovědci (Pavel J. Šafařík, Ján Kollár), historici (František Palacký), entomologové (Bohumil Fleischer), botanici (Daniel J. Sloboda), ale žel jen velmi málo výtvarníků či hudebníků.

V druhé polovině 19. století probíhalo vedle sebe a spojitě několik „zápasů“: zápas o lepší církevní uspořádání, zápas o nalezení přiměřeného místa v českém národě a o jeho duchovní probuzení, zápas o oživení vnitřního církevního života a konečně také zápas o propojování domácí reformační tradice se světovou protestantskou theologií. Zřetelně se tyto snahy projevovaly nejen v publikačních aktivitách, ale také v organizaci různých spolků, jednot či slavností.

V roce 1881 uspořádal moravský farář Ferdinand Císař v Kloboukách mezinárodní slavnost ke stému výročí vydání Tolerančního patentu. Císařovi se tehdy podařilo přilákat na Moravu celou řadu představitelů anglických, skotských, amerických, švýcarských, německých ad. církevních představitelů, kteří pak dále rozvíjeli navázaná přátelství a podporu dědiček české reformace. Základní bázi kontaktů s protestantskou cizinou byly samozřejmě domácí bohoslovci, kteří studovali většinou několik semestrů např. v Halle, Lipsku, Erlangen, Roztocku, Edinburghu, Aberdeenu či Basileji. Čeští a moravští theologové se také účastnili velmi záhy práce prvních ekumenických grémií. Dvakrát se v Praze konala konference Světové Alliance presbyterních církví (1904, 1910). Z ciziny naopak do domácích církví pronikal zvýšený důraz na práci s mládeží a dětmi (např. zřízení prvních nedělních škol – 1874 v Krabčicích).

V roce 1902 došlo k rozdělení dosud jazykově smíšené církve augsburského vyznání na českou a německou církev a.v. Již toto rozdělení a vzrůstající odpor proti české pobožce německého gustav-adolfského spolku (založení vlastní podpůrné stavební organizace povoleno nebylo) dávaly tušit, že se tu schyluje k novým změnám.

1918 – cesta ke sjednocení

Na sklonku 19. století, zdá se, zintenzivněl hlas českých a moravských evangelíků, že právě oni nejlépe rozumějí smyslu dosavadních českých dějin a je tedy i jejich předním úkolem pomoci českému národu k prohloubení jeho zdravého náboženského citu a utvrdit jej v mravnosti. Naproti tomu považovala patrně značná část domácího obyvatelstva náboženství za soukromou věc, ze které je ještě třeba důkladně vybrat nesrozumitelná a nepotřebná dogmata, resp. především podtrhnout lásku k bližnímu. Na počátku století vystoupili evangelíci ve svých časopisech ve prospěch všeobecného hlasovacího práva a zároveň došlo k částečnému zvýšení jejich politických aktivit vůbec.

Zkusme nyní vyjmenovat alespoň ty z událostí, které nejzřetelněji vedly ke spojení církví a.v a h.v. v Čechách a na Moravě.

V závěru roku 1903 se konala ustavující schůze naddenominačního (ekumenického) *evangelického spolku pro ošetřování nemocných a sociální péči, České diakonie*, spolku v jehož řadách se ke společné práci sešli čeští luteráni, reformovaní i členové obnovené Jednoty bratrské. (Práce České diakonie byla ustavena jako nevýdělečná služba křesťanské lásky všem trpícím. Organizace počítala s příspěvkem svých členů a příznivců, pro které byl vydáván časopis *Zprávy z České diakonie*.) Inspiraci ke vzniku této instituce lze hledat v kontaktech českých bohoslovců s diakonickými ústavami založenými Theodorem Fliednerem v porýnském Kaiserswerthu. První českou absolventkou zdejších škol a tedy nejspíše i první českou ordinovanou diakonkou (1865) se stala Marie Karafiátová, sestra autora Broučků a předobraz několika jeho literárních postav. Sestry diakonky (do konce první světové války jich bylo osmnáct) bydlely společně v Praze a zájemci se mohli hlásit o jejich zpravidla pečovatelskou službu. Velkou popularitou si diakonky získaly ošetřováním raněných na bojištích srbsko-turecké války (1912) a prací v infekčních odděleních nemocnic. Ačkoliv

hybnou silou organizace byly diakonky, nemohly být v prvních bezmála dvaceti letech jejími členkami, ale pouze zaměstnankyněmi. Samotný jejich život byl organizován řádovými pravidly (včetně komunitního života, pravidel pro přijímání nových členek, kroje atd.). Realizována byla dokonce i ordinace diakonek, od které však bylo posléze upuštěno.

28. září 1903 se o jedné hodině odpolední sešel v Národním domě na Královských Vinohradech v Praze *První sjezd českých evangelíků z Čech a Moravy*. Slova se ujal předseda sjezdového výboru, klimentský farář Josef Souček (později první synodní senior): „*Slavné shromáždění! Svolání sjezdu takového, jaký dnes se uskutečnil, bylo dlouho našim přáním, ale události poslední doby, útoky na přední muže evangelické, s nimiž jsou všichni ostatní evangelíci za jedno, svolání urychlily...*“ Co bylo myšleno těmi „útoky“? Řada politických novin včele s mladočeskými *Národními listy*, avšak nevyjímaje ani Herbenův *Čas* a samozřejmě římskokatolická periodika, obvinila české a moravské evangelíky z podpory pruského krále, z příliš vřelých styků se zahraničím a tudíž z nedostatku vlastenectví. V zásadě však šlo o problematiku ještě mnohem širší a složitější. Organizátoři sjezdu se proto chtěli pokusit formulovat společný postoj českých a moravských evangelických církví v národě a k národu. Totiž najít cestu mezi vlnami nacionalismu, liberalismu, sekularizace, šovinismu i církevního sebeopevňování. Dále bylo třeba jednotně se vyjádřit k německému hnutí *Los von Rom*, ve kterém vesměs viděli domácí evangelíci sympatickou touhu po čistším náboženství. České protestantské denominace byly podnětem zvenčí nuceny spojit se ke společnému postupu. Mezi účastníky ze sto tří sborů a míst byli zástupci církve helvetského vyznání, augsburského vyznání, ale i Evangelické bratrské církve (dnešní ochranovská Jednota bratrská), Evangelické reformované církve kongregační (dnešní Církev bratrská), baptisté (dnešní Bratrská jednota baptistů) a sabatisté (dnešní Církev adventistů sedmého dne). Sjezd vyvrcholil výzvou Čeňka Duška k vytvoření společné protestantské organizace – Kostnické jednoty. Do vzniku tohoto nového spolku uběhl díky obstrukcím úřadů více než rok. O deset let později začaly vycházet Kostnické jiskry, které již v roce svého založení uspořádaly anketu o církevní unii českých evangelíků a otevřely tak znovu debatu, která byla již naznačena v řadě projevů na prvním sjezdu českých evangelíků.

Zaznamenání hodnou událostí z let první světové války, která tvoří další mezník na cestě ke vzniku ČCE, jsou bezesporu Husovy slavnosti v roce 1915. Ty byly původně plánovány jako manifestace, která povede k novému (husitskému) obrození českého národa, k masovým přestupům a také (především) povzbudí snahy o sjednocení českých a moravských evangelíků do jednoho církevního útvaru... Diskuse o jednotě českých a moravských evangelíků pokračovala sice i po sjezdu českých evangelíků v roce 1903. V témže roce se dokonce shromáždění církve a.v. v Opatovicích přihlásilo k České konfesi (reformačnímu vyznání z roku 1575). Jeho rozhodnutí však vrchní církevní rada ve Vídni neuznala. (Na shromážděních církve h.v. podal obdobný návrh v roce 1904 a pak znovu v roce 1905 František Žilka, ovšem bez úspěchu.) Koncem desátých let však debata začala pozvolna utíchat. Zastánce sjednocení nalezneme především v církvi reformované, luteráni argumentovali častěji současnými rozpory v theologickém učení, které viděli a hodnotili silněji, než historické souvislosti. Všecky plány o velikosti husovských oslav v roce 1915 ztroskotaly. Veřejné oslavy byly až na výjimky zakázány. (Dokonce došlo ke konfiskaci spisu o Husovi, který připravil pro jubilejní rok Jan Karafiát.) U Husova pomníku na Staroměstském náměstí v Praze stála stráž. 5. července se v pražském salvátorském kostele konal koncert Spolku pro pěstování protestantské hudby, kde zazněly husitské písně. V Městské besedě měl přednášku František Žilka s názvem Proč dnes oslavujeme Husa a po ní následovaly příspěvky profesorů Františka Drtiny a Jindřicha Vančury. 6. července vyšlo v dopoledních hodinách padesát evangelických duchovních z klimentské fary, průvod pomalým důstojným krokem směřoval ulicí Dlouhou na Staroměstské náměstí, kde tiše minul pomník a zabočil dnešní Pařížskou k salvátorskému kostelu. Slavnostní bohoslužby zahájil Ferdinand Hrejsa slovy: „A nebojte se těch, kteříž mordují tělo, ale duše nemohou zmordovati; než raději se bojte toho, kterýž může duši i tělo zatratiti v pekelném ohni.“ (Mt

10,28) (Dokážete si takovéto slovo představit uprostřed světové války, v policejním státě s fungující cenzurou?)

Ačkoliv byly v průběhu roku 1916 zastaveny dva z významných evangelických církevních časopisů, Kostnické jiskry a Hlasy ze Siona, rozhovor o eventuálním spojení luterské a reformované církve již neutíchal. A to dokonce i přesto, že ne jeden z farářů byl povolán na sklonku války na frontu. Na řadě schůzí v Praze i v jiných městech byla jedním dechem opakována myšlenka spojení protestantských církví i plán důsledného navázání na českou reformační tradici. Rok 1917 přinesl zásadní změny nejen na ruské frontě; v rakousko-uherské monarchii byl svolán po delší přestávce parlament a nastalo „jisté uvolnění“. Na odpoledne 16. května 1917 byla svolána valná hromada Kostnické jednoty. Ale již dopoledne se na klimentské faře sešli významní představitelé reformované a luterské církve k důvěrné, trochu konspirativní, poradě. Formulovány byly v zásadě tři požadavky českých evangelíků, či lépe – českých reformačních církví: osamostatnění (se na Vídni), znárodnění církve a spojení. Přítomní, zejména klimentský farář a pražský senior Josef Souček a salvátorský vikář Josef Hromádka, zároveň formulovali i resoluci následujícího znění: *„Členové českých evangelických církví obou vyznání, přítomní na důvěrné poradě v Praze dne 16. května 1917, cítí živou potřebu a touhu, aby zřízena byla samostatná česká národní církev evangelická, jdoucí ve stopách české reformace a na tomto základě, aby povstala i jednota nynějších historických církví českých...“* Odpolední schůze Kostnické jednoty se k otázce sjednocení českých evangelíků vyjádřila obdobně. (Ostatně pánové se jen přesunuli...) Klimentský sbor se stal hostitelem také druhé schůzky, která však už jednoznačně přesáhla rozměr intelektuální porady. 28. června 1917 byl u Klimenta ustanoven *Ústřední výbor pro českou evangelickou církev*, jehož členy se stali oba nejvyšší představitelé církve reformované i luterské. Ačkoliv obě církve byly nadále závislé na vídeňské církevní radě, nabyl orgán postupně značné autority a široké podpory ve sborech obou konfesí v Čechách i na Moravě. V zásadě byl položen (i utvořením pracovních sekcí) základ budoucí církve. Na samostatnost a svobodu se začala připravovat řada sborů po celém království a markrabství. Kde to bylo možné, slavili evangelíci obou konfesí společné bohoslužby (Plzeň), jinde se alespoň navštívili sousedé (reformovaní z Mělníka s luterány v Kovánci). Dokonce je možné snad mluvit i o jakémsi oživení vnitřního života sborů. Konaly se četné schůze, na kterých se diskutovalo o budoucí církvi, o její věrouce i hospodaření.

Kromě společné církve se programem nového hnutí staly snaha o „nedogmatické křesťanství“, důraz na „vysokou mravní úroveň života jednotlivce jakožto výdobytku české reformace“, zkrátka úsilí o oslovení „moderního člověka“ „prostou zvěstí o Boží lásce ke člověku a závazku lidské lásky k bližnímu“.

Ke zintenzivnění snah o jednotnou domácí protestantskou církev a k vyslovení podpory snahám o samostatný český, resp. československý stát, vedlo evangelíky např. také odsouzení několika českých bohoslovců (např. Jana Řezníčka) k trestu smrti za účast na husovských slavnostech v Ženevě v roce 1915 (po nástupu císaře Karla I. byl trest změněn) či proněmecké aktivity gustav-adolfského spolku (ty posléze vedly na sklonku války k vytvoření vlastního stavebního podpůrného spolku - Jeronymovy jednoty), ale také jakési znáboženštění části obyvatelstva, které s sebou přinesla válka. Nevýznamná nebyla rovněž činnost (byť válkou všelijak omezená) řady evangelických spolků: Komenského, Comenium, Evangelická Matice a.v., Česká Jednota Misijní, Husův dům ad. Vrchní církevní rada ve Vídni se dala cele do služeb vojenské mašinerie a rozesílala do sborů oběžníky vyzývající k odevzdávání zvonů, varhanních píšťal i k nedělní práci... Profesori vídeňské bohoslovecké fakulty, s jedinou výjimkou G. A. Skalského, vyzývali od počátku války studenty k dobrovolnému vstupu do vojska. Zdráhající se čeští bohoslovci byli označováni za vlastizrádce.

28. října byl vyhlášen svobodný československý stát. 3. listopadu strhli žižkovští hasiči povolání Františkem Sauerem Mariánský sloup na pražském Staroměstském náměstí (slovy Ferdinanda Hrejsy: „symbol vítězství Říma a Ferdinanda II. nad českým státem a českou církví“). A téhož dne se sešli zástupci staršovstev obou konfesí z Velké Prahy

v Husově domě a usnesli se na sjednocení na základě české reformace. 5. listopadu se konala schůze Ústředního výboru českých evangelíků, aby rovněž usnesl sloučení českých církví a.v. a h.v. a formuloval, že toto sloučení se má konat na základě Českého vyznání z roku 1575 a Bratrského vyznání podle Komenského vydání z roku 1662. Zároveň se shromáždění dohodli na svolání generálního sjezdu obou českých evangelických církví, který by sjednocení českých evangelíků v jedné církvi vyhlásil, schválil přechodná a provizorní správní opatření, zvolil vedení sjednocené církve a dal jí jméno. Sněmu se měli zúčastnit zástupci všech luterských a reformovaných sborů, rovným dílem presbyteři a faráři. 8. listopadu se konala velká výprava na Bílou horu a bylo slaveno, že bělohorská porážka je odčiněna. Dr. Antonín Frinta (pozdější profesor Karlovy univerzity a předseda Kostnické jednoty) spálil při této příležitosti černý husitský prapor a rozvinul na znamení vítězství husitský prapor bílý s kalichem. 19. listopadu svolal luterský superintendent František Hrejsa do Prahy shromáždění presbyterů církve a.v., které vyslovilo přání spojit se s církví h.v. i naději, že bude zřízena jednotná československá evangelická církev. 23. listopadu zemřel v Kolíně jeden z předních organizátorů spojení, superintendent církve h.v. dr. Čeněk Dušek.

Koncem listopadu a počátkem prosince se uskutečnilo v salvátorské farní kanceláři a na klimentské faře ještě několik dalších pracovních schůzek, které měly nachystat jednání generálního sněmu. Předpřipraveny byly také resoluce, které sněm měl přijmout. Za místo prvního jednání byl vybrán Obecní dům v Praze, ve kterém byla před několika týdny vyhlášena Národním výborem Republika a kde do poloviny listopadu zasedal parlament. Sjednocení se mělo odehrát na neutrální půdě, aby se ani jedna z konfesí necítila předem umenšena. (Když se pak sjednocení uskutečnilo, pokračovala některá zasedání již v „reformované“ modlitebně na Vinohradech.) Generální sněm začal jednat 17. prosince ve Smetanově síni. Ze 139 sborů se jich sněmu účastnilo 122, 109 kazatelů a 145 zástupců staršovstev. Diváků bylo přes dva tisíce. Důraz na presbytery, na laický prvek budoucí církve, byl podtržen i tím, že úvodní kázání na text Ez 37,12-14 proslovil pražský kurátor, úředník spořitelny, Ferdinand Kavka. A pak již následoval naplánovaný program. Nejprve sněm vyjádřil radost nad osvobozením národa a vděčnost Bohu i těm, kdo se o osvobození zasloužili, zejména T. G. Masarykovi. Další referáty se týkaly jednoty českých evangelíků se světovým protestantismem, potřeby náboženství a církve atd. Šonovský farář (pozdější profesor Husovy fakulty) Josef Hromádka zdůraznil jako úkol církve přetvoření celé společnosti podle zákona Kristovy lásky a spravedlnosti. Hlavní referát byl věnován sjednocení českých a moravských evangelíků a po něm byla jednomyslně přijata rezoluce: *„Po stošedesátiletém pronásledování českých církví husitských byly pozůstatkům jejich tolerančním patentem z roku 1781 oktrojovány konfesse augsburská a helvetská. Avšak české evangelické církve vždy živě si byly vědomy, že vznikly z reformace české, z církve podobojí a Jednoty bratrské. A proto nyní, kdy navrátila se českému národu vláda věcí jeho, obě církve evangelické a.v. a h.v. na svém generálním sněmu v Praze 17. prosince 1918 usnášejí se jednomyslně a slavnostně, že po třistaletém násilném odtržení od svých otců vracejí se k nim a navazují znovu zjevně na českou reformaci husitskou a na církev podobojí a Jednotu bratrskou. Majíce pak obě jeden původ, po příkladu těchto církví otcovských a dle odkazu J. A. Komenského v „Kšaftu“ slučují se a prohlašují se za církev jednotnou...“*

Co se týče jména nové církve, bylo ve hře několik možností. Velká část delegátů se klonila k názvu Evangelická církev bratrská, našli se ovšem i zastánci zasazující se za Evangelickou církev česko-bratrskou, i tací, prosazující do názvu jméno Husovo. Po diskusi bylo většinou přijato jméno Evangelická církev bratrská, následovalo však ještě jedno hlasování, aby bylo docíleno jednomyslné shody. V dubnu roku 1919 bylo však církvi oznámeno, že zvoleného jména užívá už ochranovská církev (pozdější Jednota bratrská), která od něj sice v listopadu 1918 ustoupila, ale zase se k němu vrátila. Korespondenčním hlasováním byl proto přijat název Česko-bratrská církev evangelická.

Druhá polovina jednání sněmu byla věnována organizaci nové církve a stanovení provizorních a přechodných opatření. Např. bylo navrženo vybírat v církvi desátky. Zřízena

byla církevní pokladna, ze které měly být placeny platy, aby byly vyrovnány rozdíly mezi finančně silnými a slabými sbory. Dále bylo jednáno o poměru ke státu, zejména o potřebě naprosté svobody a neodvislosti od státu. Církevní zřízení měl do řádného synodu připravit zvolený výbor. Důsledně byla prosazena presbyterně-synodní zásada a rovnost mužů a žen v církvi. Do řádného synodu zůstalo v platnosti církevní zřízení z roku 1891 a církev měl řídit devítičlenný výbor. Nakonec se sněm vyslovil také pro zřízení evangelické bohoslovecké fakulty v Praze, ale také pro zánik evangelického školství, které mělo nahradit nové školství svobodného státu.

Zvláštním svoláním se sněm obrátil na národ a také na samotné evangelíky, aby se tomu národu staly solí země, městem na hoře ležícím.

svobodná církev ve svobodné republice

V únoru 1921 se sešel I. ústavodárný synod nové církve, které připravil církevní zřízení, podle kterého měla být ČCE spravována. (První velká úprava tohoto zřízení proběhla už v roce 1929 na V. synodu.) Církevní zřízení bylo po obstrukcích (zasloužil se o ně velkou měrou ministr a předseda Československé strany lidové Jan Šrámek) schváleno československou vládou 13. ledna 1922.

Základní jednotkou ČCE se podle tohoto dokumentu staly sbory (farní, filiální a diasporní) spolu se svými kazatelskými stanicemi. Sbory byly sdruženy v rámci místních regionů do dvanácti seniorátů (pražského, chrudimského, čáslavského, německobrodského, poděbradského, podřipského, královéhradeckého, poličského, vsetínského, novoměstského, brněnského a moravsko-slezského). (Za krátko ještě přibyl seniorát třináctý – plzeňský.) Každý sbor si sám vybíral a volil svého faráře; kromě prvního místa po studiu, které bylo na tři roky, byla volba faráře na doživotí. V nové církvi měla rovněž platit rovnost mužů a žen, volit do církevních orgánů mohli všichni čtyřiařicetiletí členi a členky sborů, zvolen mohl být každý šestadvacetiletý či šestadvacetiletá. (II. synod roku 1923 sice dovolil ženám, absolventkám theologické fakulty, vykonávat v církvi např. katechetickou práci, ale jejich ordinaci neschválil. Mezi poslanci synodu se první ženy objevily až v roce 1925.)

Církev zbavená státního dozoru a ovlivňování hledala (a vlastně stále hledá) nejprůmyslnější způsoby své organizace a správy. Proto se také v jejích poměrně krátkých dějinách nespočetněkrát změnilo titulování jejích představitelů (senior, konsenioři, náměstci, synodní senior), označení jejích správních orgánů (synodní výbor, Synodní rada), délka trvání i frekvence synodů, volební období církevních představitelů (šest, čtyři roky), délka funkčního období farářů (od doživotní volby k deseti letům) i označování jednotlivých duchovních (vikáři, jáhni, diakoni, pomocní diakoni, subsidiární diakoni) apod.

V květnu 1922 proběhly nové volby do všech seniorátních funkcí a zároveň přestaly pracovat superintendentní úřady.

VIII. synod se měl konat na konci roku 1938, ale jeho zahájení bylo po záboru pohraničí odsunuto na březen 1939. Mezitím však německá vojska obsadila i zbytek republiky, a tak se synod sešel až v červnu 1939. 7. června 1938 zemřel první synodní senior ČCE Josef Soušek. Synodem byl do tohoto úřadu tedy zvolen šestašedesátiletý vanovický farář Kamil Nagy. Doba byla mimořádná, takže synod zmocnil Synodní radu, aby cestou nařízení s prozatímní platností rozhodovala i o věcech, které by jinak příslušely do kompetence synodu. 26. září 1939 však zemřel náhle i Kamil Nagy, a tak byl na prosinec svolán mimořádný synod, který za synodního seniora zvolil Josefa Křenka. Řádný IX. synod směl zasednout až o šest let později.

Zvláště v druhé polovině 20. let zintenzivnila Českobratrská církev evangelická vnitřní misijní práci. V roce 1922 byl založen Svaz nedělních škol, který pro své členy připravoval katechetický materiál, vydával několik časopisů (Nedělní besídka, Bible a kalich, Růžový palouček), připravoval společné semináře, výlety a pobyty. Pět let po svém založení sdružoval svaz 282 nedělních škol, které navštěvovalo více než devět tisíc dětí. Sdružení dorostu a mládeže vstoupily do úzké spolupráce s českou pobočkou americké YMCA. Mládež se

pravidelně sjížděla k regionálním i státním sjezdům mládeže – program byl zpravidla plněn biblickými, historickými a jinými osvětovými přednáškami. (Oblíbenou činností mládeže byl sborový zpěv.) Český ústřední svaz křesťanských spolků a sdružení mládeže začal vydávat v roce 1919 časopis Šťastné mládí, o tři roky později přejmenovaný na Bratrstvo. Rodina profesora Adolfa Novotného věnovala církvi pozemek nedaleko Bělče, na kterém vznikl Letní tábor Komenského, kde každoročně o letních prázdninách probíhaly turnusy táborů pro evangelické děti a mládež.

Církev při svém vzniku rezignovala na vlastní základní i střední školství ve prospěch svobodného státu. Ačkoliv bylo toto rozhodnutí, resp. jeho správnost, později hojně diskutováno, přešla záhy většina církevních škol pod správu státu a v roce 1930 zanikla v Horní Krupě i poslední církevní jednotřídka. (I v oblasti školství se církev záhy setkala s tím, že česká veřejnost příliš nerozlišuje mezi duchovním či učitelem římskokatolickým nebo evangelickým.) Na všech stupních státních škol však probíhala výuka českobratrského náboženství a řada duchovních (zvláště vikářů) tak výrazně zlepšovala svůj příjem. Kolem roku 1930 se ve více než čtrnácti stech obecných a měšťanských školách účastnilo hodin českobratrského náboženství asi třicet tři tisíc žáků.

S německým gustav-adolfským spolkem, který doposud finančně podporoval protestantské církevní stavby i v Čechách a na Moravě, přerušila na čas ČCE veškeré styky. Na jeho místo plnohodnotně nastoupila Jeronymova jednota a díky sbírkám, které pravidelně shromažďovala, zažily domácí protestantské církve ve své novodobé historii třetí stavební boom (první byl po vydání Tolerančního patentu, druhý po patentu Protestantském). Zvláště v osamostatněných kazatelských stanicích byly postaveny multifunkční sborové domy s prostorem bohoslužebným, bytem faráře, farní kanceláří, místností pro shromažďování mládeže, dětí apod. Církvi byl odevzdán Husův dům v Jungmannově ulici, ke kterému byl v roce 1937 dostavěn zadní trakt; v Plzni měla vzniknout kolem Korandova sboru jakási evangelická ves tvořená modlitebnou obklopenou činžovními domy; podle návrhů např. architektů Bohumíra Kozáka, později Bohumila Bareše ad., vznikly sborové domy v Plzni, Prostějově, Velkém Meziříčí, v Praze na Smíchově, v Hrabové, Brně Židenicích, Mšeně, Mělníku, v Praze Střešovicích, Poličce a jinde.

V sociální práci pokračovala Česká diakonie (v roce 1938 v ní sloužilo 56 diakonek) a církevní sirotčince. Po vzoru ženského spolku Marta v Čáslavi vznikala i v dalších sborech sdružení žen, které pořádaly prodejní bazary, z jejichž výtěžku podporovaly chudé studenty, připravovaly vánoční nadílku pro sirotky apod.

Na přední místo ve vydávání českobratrské literatury (odborné i křesťanské beletrie a poezie) se dostala akciová společnost Kalich, pod jejímž logem vycházela mj. většina literární produkce učitelů theologické fakulty. Evangelické knihy přinášelo také Vydavatelské družstvo ve Valašském Meziříčí a Spolek Komenského. Josef L. Hromádka s oblibou tiskl své práce v nakladatelském domě Jana Laichtera (U Riegrových sadů 4).

Při svém vzniku zrušila nová církev všechny poplatky za církevní služby (pohřby, svatby, křty), rozhodla se doplňovat platy duchovních chudých sborů, aby alespoň částečně odstranila velké rozdíly v příjmech jednotlivých kazatelů, a zavedla společnou církevní pokladnu, která měla spravovat peníze celé církve a případně přijímat i nějaké státní či zahraniční subvence. Církev však měla být finančně nezávislá a vyhnout se jako celek případným závazkům a závislostem. Zároveň chtěla církev zavést pro své zaměstnance penze, podporovat bohoslovecký dorost a cíleně financovat misijní úkoly. Základní příjem církve představovaly salár a chrámové sbírky. Synody pak usnášely repartice (odvody), kterými sbory přispívaly do ústřední církevní pokladny. Československá republika poskytovala církvim buď kongruu (tedy část platu duchovního), nebo pravidelnou státní dotaci, která se odvíjela od počtu členů, což byl případ ČCE. Obecně lze říci, že církev by bývala potřebovala asi o třetinu více, než byla sama schopna vybrat.

Pád Rakousko-Uherska a vznik republiky umožnil českobratrským evangelíkům hlouběji rozvinout kontakty s českými evangelíky, kteří se díky emigraci náboženské či

hospodářské ocitli za hranicemi bývalého soustátí. Tak ČCE podporovala finančně i personálně (vysíláním duchovních) české evangelíky ve Vídni, v Jugoslávii, Rumunsku, Polsku (Volyně a země varšavská), Pruském Slezsku, Horní a Dolní Lužici a v Americe. Nutno dodat, že např. čeští evangelíci v Americe zas hojně podpořili vznik Československa a také pomohli emigrantům a druhému odboji.

U kolébky sjednocené církve byla idea, že je třeba doplnit český národ, český stát, český duch o českou církev. Představa církve jakožto božího nástroje k posvěcení národa, církve s posláním historickým, ba politickým. Prozíravá volba církevních představitelů, poměrně brzká korekce původních představ o národní církvi a solidní základ sborového života však nakonec nedovolily církvi, aby utonula v představách o návratu slavné české reformace, v nekoncepční misii či v protikatolickém naladění. Záhy se také ukázalo, že politická role ČCE bude v novém státě spíše minimální, ačkoliv jeho prezident platil salár v pražském klimentském sboru. Nejvýrazněji se tak evangelíci ozvali až ve třicátých letech prací ve Výboru pro pomoc demokratickému Španělsku (ve funkci jednatele zde působil např. Josef L. Hromádka) či po italském útoku na Habeš. Domácí politickou a vnitrospolečenskou situaci sice komentovali, ale především na stránkách vlastních periodik.

Patrně nejintenzivnější byly styky československých evangelíků se slovenskými luterány. Od roku 1926 se např. konaly společné konference obou církví. Stín nacionalismu se však naopak jen zřídkakdy podařilo překročit při vzájemných stycích se slovenskými reformovanými (především Maďary), se slezskými a německými luterány. (Např. v Mostě však německá luterská církev ochotně půjčovala československé kazatelské stanici svůj kostel k různým slavnostním bohoslužbám apod.) Zvláštním vývojem prošel vztah ČCE k československé církvi (vznikla 8. ledna 1920). Nejprve chovali někteří českoslovenští bohoslovci k aktivitám bývalého římskokatolického reformního duchovenstva spíše despekt, v průběhu dvacátých let došlo mezi oběma církvemi ke sblížení, takže se na různých úrovních konala řada společných podniků. Ve třicátých letech se církve od sebe zase spíše theologicky vzdalovaly – zatímco v československé církvi vrcholil liberalismus, ČCE se pozvolna přikláněla k učení Karla Bartha a k větším dogmatickým důrazům. V revoluční atmosféře generální sněmu se zdálo, že nezůstane jen při spojení dvou církví. Zdálo se, že nejbližší theologicky má nově vzniklá ČCE k obnovené Jednotě bratrské. Ve dvacátých letech došlo tedy k několika společným jednáním, dokonce se jevilo, že případné sjednocení či sblížení církví by bylo se souhlasem přijato i mezi představiteli severoamerické Jednoty (Moravian Brethren). Proces sjednocování však pozvolna utichl a k jeho obnově došlo až těsně před začátkem války. (K 1. lednu 2000 vznikl v ČCE ochranovský seniorát tvořený devíti „tradičními“ sbory, které po vleklých sporech vystoupily či byly vyloučeny z Jednoty bratrské. Členem ČCE se tak stal i biskup Jednoty bratrské, Adolf Ulrich.) V roce 1927 vznikl z podnětu ČCE Svaz evangelických církví, jeho činnost však k nastoupení cesty k jednotě ani ke vzájemnému poznávání a sblížování sedmi členských církví nevedla, pouze v letech těsně předcházejících válce se svaz výrazně podílel na informační kampani o osudu Československa mezi zahraničními protestantskými církvemi. Z dalších ekumenických aktivit se sluší zmínit účast ČCE na práci Presbyterní aliance (Svazu reformovaných církví) či na Konferenci pro praktické křesťanství (Stockholm 1925) a Konferenci pro otázky víry a řádu v Lausanne (1927).

Asi nejvýznamnější proměnu tváří sjednocené církve přineslo poválečné přestupové hnutí. V roce 1918 měla sjednocená církev přibližně 160 tisíc členů, o deset let později takřka 260 tisíc. Určit jednotlivé příčiny odstupů obyvatel od římskokatolické církve zde není možné. V sídlech řady sborů konali místní duchovní i pozvaní hosté evangelizační schůze, při kterých představovali protestantismus, jeho věroučný profil i sepětí s „nejvýznamnějšími“ kapitolami českých dějin. Významnou roli zde sehrály také místní odbory Kostnické jednoty, které svou zejména přednáškovou činností pokračovaly v předávání dědictví reformační minulosti, v dosvědčování evangelia pro přítomnou situaci a v křesťanské vzdělávací činnosti. Díky působení zejména plzeňského faráře Karla Machotky vznikla z přestupového hnutí řada

sborů zvláště v západních Čechách (Plzeň, Domažlice, Merklín, Kdyně ad.), další nové sbory byly založeny např. na Žižkově či na Hvozdnici. Nezřídka byla tato činnost dílem zapálených jednotlivců – laiků, kteří intenzivní přednáškovou činností přivedli své sousedy k ČCE. Rychle rostoucí počet členů a nedostatek theologicky vzdělaných pracovníků vedl církev k založení Misijní školy v Olomouci (1922-1939), která měla vychovávat pracovníky pro vnitřní misii.

Druhou „událostí“, která významně přispěla k proměně ČCE, bylo založení vlastní theologické fakulty 8. dubna 1919. Hlasy žádající českou protestantskou theologickou vysokou školu zněly již od prvních okamžiků tolerance. Na vídeňské theologické fakultě, kde doposud Češi a Moravané museli svá theologická studia začínat i končit, působili v profesorském sboru dva Češi, Josef František Bohatec (dogmatika) a Gustav Adolf Skalský (praktická theologie). Zatímco první složil okamžitě po převratu 1918 přísahu věrnosti německé rakouské republice, byl druhý za své neloajální postoje z fakulty po dvaadvaceti letech vyhozen. Důvodů pro zřízení vlastní theologické školy (vedle historické snahy) bylo hned několik: domácí církev potřebovala bohoslovce, kteří by znali a recipovali domácí prostředí a jeho náboženský život; stát chtěl, aby vysokoškoláci byli vůči němu loajální; a církev potřebovala pracoviště, které by ji v budoucnu theologicky podpíralo a sytilo.

Národním shromážděním byla tedy zřízena Husova fakulta jako samostatný autonomní ústav se všemi právy a výsadami (promoční, doktorské) vysoké školy. Jako den zřízení byl určen 1. říjen 1919. Ustavením fakulty se zabývala zvláštní komise jmenovaná Ministerstvem školství a národní osvěty. Především šlo o sestavení učitelského sboru a o obsazení jednotlivých učitelských stolic. O potížích fakulty vypovídá i zoufalé hledání prostorů, ve kterých by mohla působit. Nakonec zahájila Husova fakulta svou práci v sakristii pražského salvátorského kostela. V roce 1920 bylo sídlo fakulty přesunuto do prostor arcibiskupského semináře v jezuitském (!) Klementinu, kde byla její činnost ještě jednou slavnostně zahájena 25. listopadu za přítomnosti prezidenta T. G. Masaryka (ten se pak také stal jejím prvním čestným doktorem). Podobně tomu bylo i s fakultní knihovnou – i ta byla budována z ničeho.

V prvním přednáškovém roce bylo na fakultě zapsáno čtrnáct posluchačů, v roce 1923 jich však již bylo 78 a o dalších pět let později více než 160. Velkou většinu z nich tvořili bohoslovci nové Církve československé, pro které byla posléze (1935) zřízena samostatná sekce, ve které přednášeli učitelé z řad této církve. Na fakultě studovali dále samozřejmě bohoslovci ČCE, ale i studenti z menších českých protestantských církví a reformovaní Slováci. Roku 1922 začaly na fakultě studovat první ženy a o rok později skládali zkoušku první absolventi. Studium bylo rozloženo do čtyř let. Ovšem na fakultu přicházeli studenti již se znalostí latiny a řečtiny, takže je čekala z jazyků pouze hebrejšтина.

Prvním děkanem fakulty byl zvolen Gustav Adolf Skalský (1857-1926), který se zároveň ujal přednášek z praktické theologie, se zvláštním důrazem na církevní historii a právo. G. A. Skalský byl ovšem také jediným členem fakultního sboru s akademickou zkušeností. Církevní dějiny začal přednášet luterský superintendent a salvátorský farář, dr. František Hrejsa (1867-1953), který posléze v děkanském úřadě těžce nemocného Skalského nahradil. Vedle Hrejsy byl hned jmenován řádným profesorem nové fakulty také náměstek reformovaného superintendenta a mělnický farář, dr. František Žilka (1871-1944), který se ujal vyučování Nového zákona. Kromě profesorů řádných byli v roce 1920 jmenováni i dva profesori mimořádní, dr. Josef Hromádka (1889-1969) pro systematickou theologii a Slavomil C. Daněk (1885-1946) pro Starý zákon. V následujících letech doplnili učitelský sbor první docenti: „čistě filosofie“ J. L. Sněhule (1875-1946), dějin náboženství a filosofie náboženství František Linhart (1882-1959), praktické theologie František Bednář (1884-1963) a církevních dějin František Bartoš (1889-1972).

V zásadě je možné najít mezi prvními učiteli první české novověké protestantské theologické fakulty představitele tří theologických směrů a postihnout tak i hlavní bohoslovecké proudy v prvních desetiletích existence ČCE:

Ještě v roce 1907 se k myšlence spojení církví luterského a reformovaného vyznání velmi negativně stavěl G. A. Skalský, činil tak z pozic luterského konfesionalismu. Tři Františky, Žilku, Bednáře a Bartoše je možné označit za představitele české verze umírněné liberální theologie s výrazným vlivem filosofického díla T. G. Masaryka, kteří zároveň podtrhovali význam biblického svědectví v řešení otázek všedního dne. Josef L. Hromádka začal ještě před tím, než u nás došlo větší známosti dílo Karla Bartha, rozvíjet teologii Slova (snaha o rehabilitaci klasické dogmatické reflexe, vycházející z biblického zjevení a soustřeďující se na dílo a osobu Ježíše Krista). J. L. Hromádka, rozhodně nejvýznamnější postava moderního českého protestantismu, vypracoval také v roce 1927 na přání své církve text, který měl shrnovat základy jejího učení (Zásady česko-bratrské církve evangelické). Nezařaditelným zůstává Slavomil C. Daněk, který se pokusil o vlastní cestu mezi liberální teologií a teologií Slova.

válka

Rokem 1938 pozvolna překračujeme hranici, na které pramennou historii již doplňují osobní vzpomínky našich současníků a úhel při vši bídě přeci neustranných pozorovatelů střídá vědomé i nevědomé spolunesení rodinné paměti. Valem ovšem také ubývá literatury a historických reflexí. Zatímco o příbězích česko-bratrských evangelíků za druhé světové války jsme informováni alespoň např. knihou *Prošli jsme v jeho síle* (2003), na důkladnější studii o ČCE v letech 1948-1989 zatím marně čekáme. Předchozí úseky umožnily svou vzdáleností sice jen bédnou, ale přeci zkratku a sumarizaci, až překročíme jaro 1945 stane se naše kličkování mezi historickými reáliemi (už samotný jejich výběr!) a adjektivy, kterými je lze ohodnotit, o mnoho těžším.

Agitační a informační kampaně ve prospěch Československa, které v zahraničí pořádala ČCE, skončily stejně bezvýsledně, jako všechny ostatní záchranné mírové akce. 29. září 1938 došlo k podepsání Mnichovské dohody a 15. března 1939 obsadila Hitlerova vojska i zbytek republiky, který se na šest let stal Protektorátem Čechy a Morava. Život svobodné církve skončil ve stejném okamžiku jako život svobodného státu.

Církev, jako naprostá většina ostatních srovnatelných institucí, jejichž existence vůbec byla zachována, zvolila jako způsob přežití vnější loajalitu, kterou na všech svých úrovních doplňovala pomocí rodinám zatčených či diskriminovaných a přímou účastí v odboji. Kolaborace byla naprostou výjimkou a víru v brzký vznik protihitlerovské koalice záhy vystřídala naděje na rychlé vítězství spojenců – do té doby bylo třeba vydržet (přežít, bude-li možno).

Představitelé církve rozhodně nevíkali ani oficiálně neoslavovali vstup říšských vojsk, ale nezbyvalo jim, než plnit příkazy protektorátních orgánů. Synodní rada tedy rozesílala oběžníky, kterými okupační úřady regulovaly život církví, odsoudila atentát na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha apod. Sbory vyřizovaly úřední korespondenci v němčině a v říšském jazyce rovněž spravovaly i matriky; do svých prostor mnohým nezbylo, než vpustit říšské komisaře. Duchovní ve své většině složili zkoušky z němčiny, které je opravňovaly k výuce na protektorátních školách.

Velmi aktivní byli členové Synodní rady po uzavření vysokých škol a uvěznění studentů. Podařilo se jim několik z nich zachránit před odvedením do koncentračních táborů, případně je z táborů i vyreklamovat.

Na místo zemřelého Kamila Nagy byl mimořádným synodem zvolen klimentský farář s americkými školami, Josef Křenek. Říšský ministr K. H. Frank jej však odepřel v úřadě synodního seniora potvrdit. Pomohla až intervence Emila Schieckeho, člena Vyznávající církve, který působil v kabinetu Konstantina von Neuratha. V roce 1944 však Josef Křenek a synodní kurátor Antonín Boháč odmítli, i přes výzvu ministra Emanuela Moravce, vstoupit do Ligy proti bolševismu a podepsat její prohlášení, nato byli oba suspendováni a vypovězeni z Prahy. Úřadujícím náměstkem se tedy stal pražský farář Bedřich Jerie, který pokračoval i

přes výhrůžky a osobní ohrožení ve snaze zachovat z církevního života co nejvíce a uchránit práci i životy svých kolegů ve službě.

V roce 1940 byla ukončena činnost církevních organizací pro práci s dětmi a mládeží, veškeré aktivity mohlo koordinovat pouze ústředí církve. Celostátní sjezdy mládeže nebyly možné (poslední škola mládeže byla v únoru 1941), s velkými omezeními byly povolovány regionální akce. Podobný osud stihl i další církevní organizace a spolky.

Evangelíci a jejich faráři nepředstavovali svými postoji ve válečných letech žádnou zvláštní výjimku. Snad jen vedle služby národu nebo i nad ní stála u nich láska k bližnímu, láska, která nečiní rozdíl v rase, jazyce ani původu. Jmenujme tedy pouze základní příklady:

Již po nástupu Adolfa Hitlera k moci v Německu pomáhali česko-bratřští faráři získat řadě politických i židovských emigrantů domovské právo v sídlech sborů. Když pak na území protektorátu vstoupily v platnost Norimberské zákony, falšovali faráři křestní listy a do matrik přepisovali osoby židovského původu. Nešlo-li již pomoci takto, snažili se evangelické sbory alespoň židovským rodinám přispět před jejich odvedením do koncentračních táborů potravinami a léky. (Za to byl např. suspendován salvátorský farář Stanislav Čapek.) Mnozí faráři byli vyšetřováni, případně vězněni, za pouhé neloajální smýšlení a nesouhlasné postoje (např. Karel Matějka). Obětí heydrichiády se stal s několika členy svého humpoleckého sboru např. farář Rudolf Mahovský. Za ukrývání člověka byl zatčen a umučen senior horáckého seniorátu Emil Pokorný.

Řada sborů se přímo zapojila do odbojové činnosti. Fary fungovaly jako místa prvního úkrytu, než si hledaného k sobě vzala některá spřátelená rodina. Semtěšský farář František Dobiáš vystavil matriční doklady Alfrédu Bartošovi z výsadku Silver A. Za pomoc dalším parašutistům skončili na popravišti např. Fafkovi ze žižkovského sboru. Faráři v příhraničních oblastech spoluorganizovali odchody československých vojáků k zahraničním armádám.

V koncentračních táborech byli uvězněni např. faráři Miloš Bič, Eugen Zelený, Bohumír Opočenský, Ebenezer Otter, Bohumil Lopour či diakon a pracovník biblické společnosti Ladislav Lacina s manželkou.

Aktivním členem ČCE byl také jeden ze „tří králů“, štábní kapitán Václav Morávek, věřící podle vlastních slov „v Boha a své pistole“.

Protestantské církve postihla samozřejmě také, po dvaceti letech od pádu Rakouska-Uherska, cenzura, a také rekvizice církevního majetku a sociálních fondů. Vydavatelská činnost ČCE však, bylo-li to možné, neskončila. V době zkoušek sáhli její autoři především k historickým látkám, ve snaze povzbudit historii v současnosti.

Po uzavření vysokých škol řešila církev, jakým způsobem uchrání své bohoslovce od totálního nasazení a zároveň zajistí pokračování výchovy theologického dorostu. Kromě theologické fakulty byla totiž uzavřena i olomoucká misijní škola. Pokusy zajistit bohoslovcům možnost dostudovat v zahraničí (nabízela se Vídeň a Ochranov) církev odmítla a pod patronátem Josefa Křenka začal docent Josef B. Souček při Synodní radě organizovat ilegální theologické studium, které rozsahem učební látky i rozvrhem zkoušek přesně kopírovalo učební plány předválečné fakulty. Bývalí studenti i noví kandidáti služby v církvi byli většinou zaměstnáni při farních kancelářích jako úředníci či katecheti a aby byli uchráněni před totálním nasazením, vybavila je církev titulem *prozatímní diakon*. (Podle říšského práva se na diakony nevztahovala válečná povinnost.) Na výuce se nesměli podílet penzionovaní profesori fakulty (řada z nich posilovala církev alespoň psaným slovem), vše tedy zajišťovali docenti či faráři, kteří se před válkou připravovali k habilitaci či doktorátu (R. Říčan, A. Novotný, F. M. Dobiáš, J. B. Jeschke, M. Bohatec, M. Krejčí ad.). Pro účely tohoto „dálkového studia“ (scházení se ve větším počtu bylo zakázáno) byla přeložena a rozmnožena řada skvělých učebnic (anonymně např. i část Církevní dogmatiky v Říši přísně zakázaného Karla Bartha).

Nejvýraznější domácí theolog, Josef L. Hromádka, na poslední chvíli odjel do emigrace, kde se mj. stal jedním z amerických spolupracovníků Edvarda Beneše, a církvi citelně chyběla vůdčí a orientační postava ve svízelné době. Pomyslná volba padla na

starozákoníka Slavomila C. Daňka. Ten, zbaven povinností vůči studentům, přenesl těžiště své pozornosti k laikům a začal prostřednictvím tzv. martinského kroužku (volného sdružení především laiků z pražských evangelických sborů) v církvi prosazovat od tolerance nevidaný stupeň biblické práce. Jakoukoli pomoc je možné podle Daňka nalézt jen u Hospodina, a to skrze Písmo. Stejně tak jakákoli budoucí obnova bude možná jen skrze návrat k Písmu.

1948-1968

Konec války znamenal obnovu i pro Českobratrskou církev evangelickou. Váleční vězňové a emigranti se s vítězi vraceli domů. Církevní život měl být pozvolna renovován spolu s Československem a vrátit se do vcelku šťastných předválečných let. 20. května 1945 se v evangelickém Salvátoru konaly slavnostní bohoslužby, při kterých se svého úřadu opět ujal vyhnáný synodní senior Josef Křenek.

Prvním vážným zářezem do nově nabyté svobody byl odsun německého obyvatelstva v letech 1945-1946. Poválečná atmosféra přispěla k jeho většinovému akceptování i členy Českobratrské církve evangelické. Záhy se však na stránkách církevního tisku objevily také ostré reakce napadající jeho obecnou podstatu (náprava válečných křivd, konečné vyřešení německého problému), a především jeho mnohde děsivý průběh. Pomoc pro děti zajatých či zabitých německých rodičů organizoval českobratrský evangelík Přemysl Pitter. Synodní rada zase distribuovala prostřednictvím svých farářů, kteří byli posláni k obnově evangelických sborů v pohraničí zabraném v roce 1938 (např. Mostu), zahraniční pomoc německým evangelickým farářům. (Ostatně již 26. března 1945 vydala Synodní rada oběžník, který žádal sbory o pomoc pro prchající Němce.) Českobratrská církev evangelická na podnět církevního prezidenta *Německé evangelické církve v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* Ericha Wehrenfenniga a jeho zástupce Gerharda Hickmanna a na základě jednání, která probíhala již před koncem války, přijala do svých struktur sbory této zanikající církve. Ne většina, ale řada německých kostelů a far se tak dostala do majetku ČCE. Němečtí evangelíci, kteří se rozhodli zůstat na území Československa byli začleněni do sborů ČCE, které pak pro ně na několika místech organizovaly bohoslužby v německém jazyce (např. Aš). Česká diakonie převzala zařízení německé diakonie (především v Doběticích u Ústí nad Labem a v Sobotíně u Šumperka).

Druhou proměnu tváře ČCE přinesla reemigrace potomků někdejších exulantů (18. století) pro víru. Světová válka se krutě dotkla i česky mluvícího obyvatelstva ve Slezsku a na Volyni. Češi ze Slezska byli postupně naverbováni do polské armády, pak vyreklamováni ze zajateckých táborů a posláni bránit „německou vlast“, aby se, byli-li zajati, dostali nezdědky do zahraničních polských armád v Británii či v Sovětském svazu. Dvaadvacet Čechů ze Zelova bylo umučeno a další zemřeli při nucených pracích v Říši. V roce 1942 zemřel v Dachau farář lodžského emigrantského sboru Jerzy Jelen, který i přes zákaz okupantů vedl evangelické bohoslužby v češtině. Strach a několikerý přerýv fronty se dotkly i Čechů na Volyni a v Michajlovce. Potomci českých exulantů v Pruském Slezsku byli počítáni za příslušníky poraženého německého národa a za vítěze se nemohli pokládat ani Češi v polském Zelově či ve znovu sovětské Volyni. Také z těchto důvodů došlo v emigrantských obcích k oživení ideje o návratu do *Země otců*. V Československu zas bylo třeba urychleně osídlit vyprázdňené pohraničí. Reemigrace byla organizována členy první vlny návratu, která proběhla ve dvacátých letech 20. století po vytvoření samostatného Československa, bývalým zelovským farářem Bohumilem Radechovským i státními úřady. Synodní rada se pro reemigranty spolu s organizátory návratu snažila (často marně) zajistit možnost jejich usazení ve větším počtu na jednom místě a vytvoření obdoby původních exulantských kolonií. Exulanti se vraceli především z Opolska, Tábořska, Střelínska, Zelova a Volyně. Návrat nebyl bezbolestný, reemigranti naráželi na jazykovou bariéru, často byli např. považováni za Poláky (v Polsku za Čechy či Němce), nové začátky s sebou nesly značné hospodářské těžkosti, trvalé usazení komplikovaly byrokratické předpisy, sny o staré vlasti byly vystřídány nejednou zklamáním i obavami z dalšího politického vývoje země, silný byl také stesk po

bývalém domově a způsobu života. Dobře se mnohdy reemigranti necítily ani v ČCE, lišili se svými náboženskými potřebami i smýšlením. ČCE byla pro jejich přísnou pietistickou zbožnost často příliš liberální, a tak někdy raději volili sbory Církve bratrské či baptistů. Přesto vytvořili reemigranti celou řadu sborů a kazatelských stanic a to především na Liberecku (Nové Město pod Smrkem), ve Cvikově, v západních Čechách (Černošín, Stříbro, Teplá, Tři Sekery u Mariánských Lázní), na Karlovarsku (Nejdek, Chodov, Kynšperk) a na Žlutickou a Podbořansku.

23. srpna 1948 byla v Amsterdamu založena Světová rada církví (SRC), sdružující více než tři stovky církví ze sto dvaceti zemí (římští katolíci do organizace nevstoupili). Vzniklo tak společenství církví, které věří v trojjediného Boha a které chtěly takto společně vydat světu svědectví o evangeliu. Ve čtvrté pracovní sekci SRC (Křesťanská odpovědnost v našem rozděleném světě) vystoupili s referátem pozdější ministr zahraničních věcí USA, presbyterián John F. Dulles a český protestantský theolog Josef L. Hromádka. Zatímco Dulles, mimochodem do té doby Hromádkův přítel, vyhlásil ostré tažení křesťanů proti komunismu (ostatně Vatikán je vedl již delší dobu), Hromádka podtrhl nutnost spolupráce Spojených států se Sovětským svazem (především v otázce budoucího uspořádání Německa) a vyjádřil se s přejným porozuměním i ke komunismu, ve kterém viděl ztělesnění sociálního impulsu, jež měly nést původně právě církve.

Po čtyřiceti letech příprav byla sice vytvořena velká ekumenická organizace reprezentující značnou část rozděleného křesťanstva, ale zároveň bylo již v Amsterdamu jasné, že politicky je nyní zřetelně rozdělena velká část světa.

Téma vztahu k socialismu, komunismu a vůči nové velmoci, Sovětskému svazu, se záhy po osvobození stalo námětem debat i v rámci církve. Zřetelně to vyjadřoval svými přednáškami a postoji právě Hromádka. Ten si ovšem nejprve musel sám najít cestu zpět ke své církvi, která prošla během války výraznou proměnou, i k jejím mladým bohoslovcům. ČCE se nyní opravdu výrazněji, než kdykoli před tím, soustředila na biblické poselství a theologickou nosnost české reformace. Navrátil se Hromádka v ní začal mluvit o potřebě *nové orientace* ve světě. Mnichov označil za konec starých časů a za začátek naprosto nové etapy i ve vývoji církve. Jeho bytostnou snahou bylo přispět k míru.

V roce 1946 založil Jan A. Pellar se svým švagrem J. L. Hromádkou *Evangelické dílo*. Organizaci, která měla zajišťovat konání české obdoby německých evangelických církevních dnů (Kirchentag), tj. několikadenních shromáždění církve k přednáškám o víře,ologii a společnosti. (Jednalo se o akce pro náročnější laiky. Nejhojnějšími přednášejícími zde byli především učitelé theologické fakulty. Evangelické dílo zůstalo po čtyři desetiletí bezmála jedinou církevní platformou většího rozsahu.) Hned při prvním ročníku v Hradci Králové mluvil Hromádka o *Světu v přerodu* a o *Křesťanství a komunismu*.

Ovšem ještě než J. L. Hromádka odjel v roce 1948 do Amsterdamu, navštívil poprvé Sovětský svaz a v Československu proběhl únorový komunistický puč.

Při volbách v roce 1946, ve kterých zvítězila komunistická strana, vybírali evangelíci spíše z levého politického spektra. Evangelíci sami sebe presentovali jako ty, kdo chtějí stát na straně pokroku a tedy větší sociální spravedlnosti, zatímco římští katolíci byli považováni za společenské nepřátele, kteří jsou tradičně spojeni s kapitálem.

K samotné komunistické straně se však evangelíci chovali až na výjimky spíše zdrženlivě. Na druhou stranu byli všichni bývalí vězňové koncentračních táborů (počet vězněných farářů vzhledem k počtu členů církve byl ohromný) a členové odboje vystaveni lákání ke vstupu do KSČ. („Byl jsi partyzánem, staň se komunistou...“)

Řada z členů této první vlny se však záhy po únorovém převratu odmítla podílet na persekucích některých farářů a po slavném projevu Václava Kopeckého z června 1952 s výzvou „zahánět tmu, která pochází z minulých dob... vysvobozovat lid ze zajetí nevědomosti, náboženského tmářství a pověr“, komunistickou stranu zase opustila.

Po likvidaci politických oponentů, čistce ve státní správě, podnikcích i spolcích přišly na řadu církve. Již v dubnu 1948 začaly být vytvářeny při Krajských akčních výborech

Národní fronty církevní komise. Zároveň bylo třeba eliminovat nesouhlas jednotlivých duchovních a představitelů církví s nově nastolenou politikou. 25. dubna 1949 byla ustanovena církevní komise ÚV KSČ, která měla budoucí postup strany vůči církvím koordinovat.

14. a 18. října 1949 schválilo Národní shromáždění zákony o hospodářském fungování církví. Tyto zákony mj. stanovily že „...stát poskytuje... osobní požitky duchovním církví a náboženských společností, kteří působí se státním souhlasem v duchovní správě, v církevní administrativě nebo v ústavách pro výchovu duchovních. Státní úřad pro věci církevní může výjimečně v dohodě s ministerstvem financí přiznat osobní požitky i duchovním, kteří jsou jinak činni...“ Zde uvedený termín „státní souhlas“ umožnil státu odstavovat duchovní, kteří se mu znelíbili. 1. listopadu 1949 vstoupily nové církevní zákony v platnost. Zejména římskokatolická církev se sice pokusila bojkotovat přijímání platů na základě této reformy, ale akce skončila nevalným úspěchem. V listopadu rovněž začaly systematicky pracovat církevní oddělení KNV a ONV (Krajského národního výboru a Okresního národního výboru). 7. prosince 1949 byl schválen zákon č. 265 o rodinném právu, který mj. stanovil: „Manželství se uzavírá souhlasným prohlášením muže a ženy před místním národním výborem, že spolu vstupují v manželství... Nebude-li toto prohlášení snoubenců učiněno před místním národním výborem, manželství nevznikne.“ Od tohoto okamžiku byly samotné církevní sňatky neplatné.

25. října 1949 byl vládním nařízením vytvořen *Státní úřad pro věci církevní* jako vrchní orgán státního dozoru nad církvemi. O sedm let později byl úřad sice zrušen, ale veškerá jeho činnost byla převedena na Sekretariát pro věci církevní ministerstva školství a kultury. Tyto orgány v zásadě kontrolovaly veškerou činnost církví a v jejich kompetenci byla i cenzura církevních tiskovin. V prvních letech komunistické vlády SUC určoval i témata pracovních schůzek farářů a svolával evangelické duchovní k přednáškám a programům na aktuální politická témata.

Krátce před vyhlášením nových církevních zákonů začala chystat sama ČCE jiný model církevního hospodaření. Na plán Antonína Boháče, který počítal se zavedením repartic v takové výši, aby církev byla hospodářsky samostatná, však již nedošlo.

ČCE se, narozdíl od římskokatolické církve, vyhnuly rozsáhlé represe namířené proti duchovním a řeholníkům. (Evangeličtí duchovní ovšem nezřídka jako politicky „nespolehliví“ branci vykonávali svou vojenskou službu u Pomocných technických praporů.) O svůj v zásadě nevelký majetek přicházela postupně a její představitelé se nestali obětí inscenovaných procesů.

Před začátkem školního roku 1951/1952 byly ze škol odstraněny kříže (zavedené prezidentem Emilem Háchou) a kina začala vysílat v neděli dopoledne (ve snaze odvést zvláště děti a mládež od návštěvy bohoslužeb). Vyučování náboženství ve školách končilo postupně – spíše než formou nařízení se tak dělo postupným zintenzivňováním tlaku na rodiče. Souhlas s tím, aby jejich dítě navštěvovalo hodiny náboženství, museli podepsat oba rodiče, kteří pak byli zpravidla ještě pozváni do školy a ideologicky zpracovávaní výhrůzkami o případné nemožnosti dalšího studia jejich dítěte apod.

Z jednotlivých okresů putovaly do Prahy podrobná hlášení o návštěvnosti kostelů, počtech křtů, církevních požehnáních sňatku, církevních pohřbů. Na okresy naproti tomu byly posílány instrukce k osvětové práci a dojížděli osvětoví komisaři.

ČCE již před válkou sledovala boj německé Vyznávající církve a do jisté míry byla také záhy ovlivněna pozdním dílem Dietricha Bonhoeffera, tedy pokusem o nenáboženskou či existenciální interpretaci křesťanství. Mezi faráři ČCE zároveň doznívala (vymírala) poslední vlna theologického liberalismu. Příznivci theologické neoortodoxie Karla Bartha se štěpili mezi ty, kteří se spíše přikláněli k politicky angažovanějšímu mistrovi soupeřníkovi J. L. Hromádkovi, a mezi následovníky spíše mistrova žáka, Josefa B. Součka. Vedle nich se radikalizovala na Písmo důsledně soustředěná část žáků S. C. Daňka.

Rok 1948 se v životě Husovy bohoslovecké fakulty kryl s přirozenou výměnou fakultního sboru. Nové personální obsazení kateder však ukazovalo na léta spíše značného

pracovního rozmachu (Miloš Bič, Josef B. Souček, Rudolf Řičan, Amedeo Molnár, Josef B. Jeschke, Josef Smolík ad.) a theologického rozkvětu. V letech 1948-1951 vydávala fakulta spolu se svou bratislavskou sestrou pozoruhodné theologické periodikum *Theologia evangelica*. 14. července 1950 byla Husova fakulta vládním rozhodnutím v rámci reorganizace školství (cílem však bylo theologický obor oslabit) rozdělena na dvě vysoké školy – *Husovu československou bohosloveckou fakultu* (vychovávající dorost theologů Českoslavenké církve, později Církve československé husitské) a *Komenského evangelickou bohosloveckou fakultu* (pro bohoslovce protestantských církví: Českobratrské církve evangelické, Křesťanské reformované církve na Slovensku, Jednoty bratrské, Církve bratrské, Bratrské jednoty baptistů, Evangelické církve metodistické a Církve adventistů sedmého dne).

23. února 1949 byl přijat zákon o jednotných zemědělských družstvech a vzápětí se rozběhla do té doby nepřilíš úspěšná kampaň k vytváření JZD. Po dvou neúspěšných vlnách této násilné kolektivizace (a zestátnění) zemědělství bylo 3. června 1952 vydáno usnesení o dalším rozvoji JZD. Tím začal důrazný útok okresních tří až čtyřčlenných komisí, které měly přesvědčit zbývající soukromé zemědělce ke vstupu do JZD. (Přesvědčovací metody zahrnovaly i násilné přestěhování a věznění nesouhlasících rolníků a statkářů.) Právě v této fázi bylo užito i českobratrských farářů, kteří byli vydírání a nuceni navádět členy svých sborů ke vstupu do družstev.

Obecně lze říci, že se církev postupně snažila najít ve vztahu ke komunistickému státu takový způsob existence, který stát trpěl a církvi umožňoval v omezené míře vykonávat její základní poslání, totiž kázání evangelia. (Zkušenost z druhé světové války navíc alespoň po nějakou dobu umožňovala doufající čekání: že to už brzo praskne.) Z nedělní *školy* se staly bohoslužby pro děti, z *vyučování* náboženství biblická hodina pro děti apod. Práce s mládeží byla transformována do lesních a jiných brigád.

Díky postavě mezinárodně uznávaného (byť hojně kritizovaného) a novému režimu v zásadě nakloněnému J. L. Hromádky byla ČCE do značné míry uchráněna nejhorších represí. Sám Hromádka věnoval velké (a marné) úsilí přesvědčování KSČ o zastaralosti marxistického ateismu.

V roce 1951 byla násilně ukončena činnost nekomunistických organizací a spolků. V rámci ČCE se podařilo z části převést jejich činnost pod správu Ústřední církevní kanceláře. ČCE rovněž převzala v letech 1950-1952 (většinou jen nakrátko) majetek i činnosti některých spolků (Česká diakonie, Letní tábor Komenského, Českobratrská evangelická společnost pro dobročinnost křesťanskou, Obecně prospěšné českobratrské družstvo pro sociální ústavy v Myslibořicích, Českobratrská jednota misijní). Zpravidla byly budovy záhy zabaveny státem. K 31. prosinci 1959 převzal stát 537 lůžek, u kterých doposud pečovala Česká diakonie. Spolu se spolky skončila i činnost Akademické YMCA, jejíž formaci prošla v poválečných letech celá jedna generace farářů a presbyterů ČCE.

Na církevní zákony musela ČCE reagovat novým církevním zřízením, které přijal v roce 1953 XI. synod. Tentýž synod také zavedl ordinaci žen. (Důvody, které k tomu církve vedly, byly zčásti nejen theologické, ale také pragmatické. Velké množství sborů bylo neobsazených.) 13. prosince 1953 byly ordinovány první čtyři ženy: Eva Peroutková (provdaná Nechutová), Alena Štěrbová (provdaná Srnková a Šounová), Jarmila Jeschkeová (rozená Štěpánová) a Antonie Slámová. (Stalo se to před vánočními svátky, takže na Boží hod již mohly vysluhovat večeři Páně.) Další ženy byly ordinovány v lednu 1954. Vesměs se jednalo o absolventky theologické fakulty, které doposud pracovaly jako sborové sestry či katechetky.

V době, kdy Nikita Sergejevič Chruščov pronášel svůj tajný projev o *kultu osobnosti a jeho důsledcích* na XX. sjezdu KSSS, adresovalo na padesát členů ČCE (laiků a duchovních) dopis profesoru Františku Kahudovi, ministrovi školství, a Karlu Hrušzovi, přednostovi odboru pro věci církevní na ministerstvu kultury, s žádostí, aby stát církvim umožnil práci s mládeží. Dopis zároveň apeloval na zrušení trestu smrti, nabádal k citlivější kolektivizaci, nabízel pastýřskou péči církve mezi vězni a přimlouval se za svobodu projevu. (Podobný protest proti

školní výchově v duchu tzv. vědeckého ateismu zaslalo deset evangelických farářů v roce 1964 i ideologické komisi ÚV KSČ.)

Tento dopis byl zřejmě jakýmsi prvním ozváním se tohoto druhu, které z ČCE vzešly. Valná část (většinou již bez tak velké podpory zahrnující různé vnitrocírkevní proudy) jich pocházela z prostředí Nové orientace. Skupina Nová orientace se zformovala během roku 1959. Její theologický profil lze jen těžko zformulovat pro velkou theologickou odlišnost, kterou se vyznačovali její představitelé. Přibližně lze jmenovat: důraz na eschatologii, civilní interpretaci křesťanské víry a odpovědnost za společnost. Třetí bod často vedl členy tohoto volného uskupení do vnitrocírkevní opozice vůči představitelům církve. A tento akcent rovněž sváděl církevní tajemníky označovat všechny nonkonformní faráře a vikáře ČCE za členy Nové orientace. Hlavně v prvních letech šlo o to, nově před světem a ve světě (tedy i jinde než ve sborových domech a církevních chrámech), povědět (dosvědčit), kdo to je Ježíš, o odhalení možností následovat Krista uprostřed moderního světa. (Nová orientace byla spojena především s těmito postavami: Jakub S. Trojan, Milan Balabán, Jan Šimsa, Jan Čapek, Božena Komárková, Jaromír Procházka, Alfréd Kocáb, Jaroslav Pfann, Jiří Veber.)

Během šedesátých let byl jednou z hlavních platform Nové orientace Mírový odbor Svazu československého evangelického duchovenstva.

Destalinizace a pozvolná liberalizace přinesly v šedesátých letech mírné uvolnění, které se projevilo také ve dvou velkých amnestiích (1960, 1962). Návrat propuštěných politických vězňů do sborového života způsobil jeho oživení a zintenzivnění; řada z těch, co se vrátili, inspirovala mnohem větší neohrožeností než jakou měli ti, co se do konfliktu s režimem doposud nedostali a co se jej zatím pouze báli. Inspirující byla rovněž setkání s propuštěnými římskými katolíky, protože vedla k uvědomění, že někdo může (mohl) být vězněn jen pro své náboženské přesvědčení.

Přes všechny politické ostny nadějný nový rozběh snah o nějakou podobu jednoty křesťanů vedl k založení Ekumenické rady církví i v Československu. V roce 1958 vznikla z podnětu J. L. Hromádky Křesťanská mírová konference. V dalších letech pak byly zakládány její pobočky v dalších zemích. KMK měla být jednou z platform dialogu křesťanů přes železnou oponu a na její půdě se také začala odehrávat důležitá fáze dialogu s německými církvemi a vůbec obnovování ekumenických styků s nimi. Od začátku se do centra její pozornosti dostávaly také církve tzv. třetího světa. Hromádka rozuměl KMK jako platformě pro vedení theologických a křesťanských aktivit ve prospěch míru a proti atomovým zbraním. KMK neměla být, ač vždy pod silnou kontrolou komunistického režimu a nástroj její sebe-propagace, jakousi východní obdobou světové ERC. V roce 1961 vyvrcholila dosavadní přípravná činnost KMK ve svolání I. Všekřesťanského mírového shromáždění do Prahy. Po sovětské invazi do Československa a změně vnitřní atmosféry v KMK Hromádka rezignoval a KMK postupně ztrácela na významu i ve východní Evropě. Zanikla krátce po roce 1989.

Další impuls v ekumenickém dění, kterého se účastnili i československé evangelici, přišel se zahájením II. vatikánského koncilu (1962). Závěrečného zasedání II. vatikánského koncilu se jako nekatolický pozorovatel účastnil mj. Josef L. Hromádka. Podněty koncilu vzbudily naděje samozřejmě i v ČCE; v řadě sborů začaly pravidelné schůzky evangelických a římskokatolických duchovních, společné bohoslužby Slova i další ekumenické akce, např. při Památce zesnulých (Mariánské Lázně).

V první polovině šedesátých let se podařilo dosáhnout změn ve znění připravovaného zákona o rodině. Původně navrhované znění obsahovalo i formulace, že se v Československu děje veškerá výchova a vzdělávání v socialistickém duchu, tedy podle vědeckého světového názoru (ateismu prosazujícího marxismus-leninismus). Iniciativu vedl Jan Dus ml. a Rudolf Říčan.

Během šedesátých let došlo i k pozvolné a opatrné kritické reflexi politických procesů padesátých let. V ČCE měla tato reflexe podobu prohlášení patnácti farářů a laiků *Ještě donedávna jsme se domnívali...* z května 1964. (Prohlášení pocházelo z prostředí Nové

orientace a bylo určeno církví.) Objevily se v něm další tři podstatné rysy Nové orientace, totiž důraz na dodržování lidských práv (prohlášení upozorňuje na jejich porušování, ke kterému církev nesmí mlčet), na aktivnější zapojení laiků do sborového života (podmínky nastolené komunistickým režimem, kdy valnou většinu odpovědnosti nesl farář, prohlubovaly sklon k modelu farářské církve, který byl v ČCE již předtím) a podnět k ideovému dialogu s marxisty.

Soukromé semináře, které ve svém bytě na pražských Vinohradech pořádal Josef L. Hromádka, byly pro hojnou účast začátkem šedesátých let přesunuty do jídelny Husova bohosloveckého semináře, kde bydleli studenti Komenského evangelické bohoslovecké fakulty v Praze. Program pro několik desítek účastníků posléze začala organizovat ekumenická skupina tvořená Ladislavem Hejdánkem, Jakubem S. Trojanem, Jiřím Němcem, Václavem Freiem, Janem Sokolem ad. (poslední tři jmenování byli římskými katolíky). Setkání probíhala zpravidla jednou za čtrnáct dní, po úvodní modlitbě následovala přednáška a diskuse. Státní úřady tuto aktivitu samozřejmě monitorovaly, ale díky patronátu J. L. Hromádky a také tomu, že se odehrávala na církevní půdě, ji svými zásahy neohrožovaly. Kromě jiných zde přednášeli učitelé fakulty Josef B. Souček, Jan Milič Lochman, Amedeo Molnár, Josef Smolík, theolog československé církve Zdeněk Trtík, katolíci Jan Merell, Josef Kubalík, František Kotalík, Metoděj Habáň, Josef Zvěřina, Antonín Mandl, Oto Mádra Bonaventura Bouše, Karel Flossmann ad. Jirchářské přednášky se volně protnul s dialogem křesťanů s marxisty (Milanem Machovcem, Vítězslavem Gardavským, Erikou Kadlecovou).

V roce 1967 vyšla poprvé knižně studie Vítězslava Gardavského *Bůh není zcela mrtev*. Práce se stala světovým bestsellerem a jen v Německu vyšla sedmkrát; přeložena byla např. do angličtiny, španělštiny, švédštiny a japonštiny. Ve stejném roce, 27. až 30. dubna 1967, se pod patronací Paulus-Gesellschaft a Sociologického ústavu ČSAV uskutečnilo v Mariánských Lázních mezinárodní symposium křesťanů a marxistů s tématem Tvořivost a svoboda v humánní společnosti. Stranou byl ovšem dialog mezi křesťany a komunisty vnímán spíše jako zvláštní forma „ideologického boje o vítězství socialistické a komunistické perspektivy ve vědomí lidí“.

V roce 1961 začaly dvě ekumenické překladatelské skupiny (pro Starý a Nový zákon) pracovat na moderním překladu Písma. Původně se jednalo o aktivitu několika evangelických theologů pod vedením Miloše Biče a Josefa B. Součka, ke které se postupně přidali i theologové z dalších církví, včetně římských katolíků. Překlad byl poprvé vydán v roce 1979, k výročí Bible kralické. Verze včetně deuterokanonických knih vyšla v roce 1988 (ovšem s vročením 1985 – jako připomínka 1100. výročí úmrtí slovanského misionáře Metoděje)...

Atmosféru dialogu v šedesátých letech odrážejí i práce na novém vydání Hromádkových Zásad Českobratrské církve evangelické, na kterém pracovala od roku 1966 autorská skupina. Výsledek vyšel v roce 1968.

A pak přijely tanky...

Ondřej Macek

SOUČASNÝ THEOLOGICKÝ PROFIL

Theologický profil ČCE je obtížné definovat jednoznačně. Je to dáno tím, že se v ČCE prolíná a spojuje vícero theologických tradic, totiž tradice světové reformace, především kalvínské a luterské, i tradice reformace domácí, představované husitstvím a Jednotou bratrskou. Zásadní otázkou je přitom vztah domácí reformace k vlivům reformace světové. Často se zdůrazňuje zvláštnost české reformace na úkor cizích vlivů, jindy se význam domácí tradice snižuje. Za zvláštní pozornost však stojí právě vzájemné stýkání a vyrovnávání se české a evropské reformace. Toto prolínání tradic vytváří i charakteristickou tvář ČCE.

ČCE vznikla v roce 1918 spojením evangelické církve helvetského a evangelické církve augsburského vyznání. Do jednotné církve se přihlásily všechny sbory obou vyznání (s výjimkou Slezska a německých sborů). Hladké spojení obou typů sborů bylo usnadněno nadšením, jež povázelo období pádu Rakouska-Uherska a vzniku svobodného Československa, renesancí českých reformačních tradic mj. i v politickém životě a jistě také převládající liberální teorií. Obecná nálada byla tehdy protikatolická a stavěla do popředí národní tradice. Konfesijní výlučnost byla na ústupu. Církev však musela během prvních let své existence nově formulovat základy, na kterých stojí.

O pozitivní vyrovnání se s římským katolicismem a základními tradicemi křesťanství se nejvíce zasloužil theolog Josef L. Hromádka (1889–1969). Při svém ustavení v roce 1918 se ČCE přihlásila (pouze) ke dvěma domácím vyznáním víry – Bratrskému (1535) a Českému (1575). Teprve v roce 1945 církev oficiálně přijala čtyři konfese – vedle obou domácích i Augsburgské vyznání (1530) a Druhé helvetské (1566).

K recipovanému odkazu husitství patří důraz na poslušnost božího zákona a zájem o spravedlnost na zemi. Z odkazu Jednoty bratrské vyplývá důraz na ovoce víry a církevní kázeň. Dále pak vědomí, že pravá Kristova církev je přítomna v mnoha různých „jednotách“ – v různých společenstvích víry v Ježíše Krista. Jednotlivé důrazy se v ČCE neprosadily rovnoměrně. Luterských sborů byla například při spojení menšina a ve sjednocené církvi si své zvláštnosti většinou neudržely. Kalvínská tradice se prosadila nejvíce, třeba v presbyterně-synodním zřízení, ve strohosti bohoslužebného pořádku i v evangelickém písmáctví.

Církevní vyznání (konfese) nejsou v ČCE závazné takovým způsobem jako v církvích, které mají konfesi jen jednu. Proto také není natolik důležité zkoumat, která z nich má největší vliv a těší se největšímu přijetí. Důležitější je uvědomit si, co umožňuje přijetí čtyř konfesí, z nichž každá vznikala při jiné příležitosti a má jiné zaměření. Více než jednotlivé konfese je pro ČCE charakteristický neprostředkovaný vztah k Bohu a svoboda víry, která staví pouze na poslušnosti božího Slova, zatímco každá dogmatická formulace se chápe jako pomocná. Tento stav ovšem může také vést k věroučné nevýraznosti, kdy konfese nejsou studovány vcelku a každý věřící si z nich vybírá to, co je mu na nich nejbližší. Česká reformace bývá považována za praktickou, to ovšem neznamená, že by jí chyběla vyznavačská určitost, nýbrž že se dogmatické učení vždy prolíná se zájmem o křesťanský život.

Mezi významné theologické směry v nedávné historii ČCE patří: směr biblicky orientovaný, směr Nová orientace, směr liturgické obnovy.

Biblicky orientovaný směr je v církvi asi nejvlivnější. Navazuje na bratrské písmáctví, vychází z pochopení Písma jako božího Slova v lidské podobě. Vlivnou postavou byl theolog Slavomil C. Daněk (1885–1946). Ten při výkladu biblických textů vycházel od „tradičního procesu“. Celé biblické podání chápal jako živý proces, ve kterém se Slovo stále přetváří a aktualizuje. Zvláštní pozornost věnoval počátku tradičního procesu, studiu náboženských kultů okolních národů a tomu, jak se s nimi Izrael vyrovnával. Směrem k zájmu o starověké kultury navedl další české biblické bádání. Dnes se naopak klade důraz na Písmo v jeho výsledné podobě, v jaké nám bylo předáno a je církví užíváno (na konečnou podobu

biblického kánonu). Biblické bádání v ČCE sice obyčejně užívá moderní kritické metody výkladu, přesto není na újmu úctě k Písmu.

Nová orientace spatřovala v určitých jednostranných projevech písmáctví útěk od odpovědnosti za současný svět. Postavila se proti každému oddělování všedního a svátostného života. Představuje český pokus o civilní interpretaci. Zdůrazňuje, že víra se děje celým životem. Vychází přitom z pochopení Ježíšova vtělení a lidství jako cesty Boha do světa. Zde se křesťan setkává s živým Kristem. Nová orientace usilovala o rozhovor se sekularizovaným člověkem, vyjadřovala zájem o spravedlnost a politický rozměr života víry. Mnohé požadavky jednotlivých recipientů Nové orientace i domácích a světových zastánců civilního či existenciálního zvěstování Evangelia se již v církvi staly samozřejmostí, jiné čekají na nové tvůrčí uchopení.

Ani směr usilující o **liturgickou obnovu** netvoří jednotnou „theologickou školu“, spíše jej tvoří ekumenicky otevření jednotlivci, nejčastěji faráři. Do jisté míry se staví kriticky k civilní interpretaci, pokud se snoubila s ochuzením zbožnosti a náboženského rozměru víry. Tento směr usiluje o obohacení evangelické zbožnosti. Jeho protagonisté se inspirují jak v tradici jiných křesťanských církví, tak především v tradici staré církve. Kladou důraz na svátosti jako nedílnou součást bohoslužeb. Podněcují tak rozhovor o chápání svátostí v ČCE a přispívají k tendenci častějšího vysluhování večeře Páně. Nesetkávají se však vždy s porozuměním ve sborech, protože ČCE je stále ještě někdy laděna protikatolicky a tedy např. protiliturgicky, více než sama reformační vyznání, což má ovšem svůj historický důvod v přestálém stopadesátiletém období protireformace.

ČCE je (v neposlední řadě pro různorodost svých tradic) **ekumenicky otevřená**. Od počátku své existence patří do Světového svazu reformovaných církví. Od roku 1948 je zastoupena ve Světové radě církví. Spolupodepsala Leuenberskou konkordii (vznikla 1973) a patří tak do společenství reformačních církví, které se zakládá na základním souhlasu v učení o Slovu a svátostech. Nejnověji je přijata i do Světového luterského svazu. Delší dobu usiluje o ekumenickou spolupráci s římskokatolickou církví. Ekumenické rozhovory, které ČCE vede, jí umožňují, aby vyslovovala svá specifika a zůstávala v rozhovoru se světovou reformací i dalšími církvemi.

ČCE vytváří otevřený prostor (daný svými vyznáními), ve kterém se mohou nalézt různě orientované individuality, zahrnuje nejen tradiční sbory původem z toleranční doby, ale i nově vzniklé sbory velkoměstské, reemigrantské, přestupové. Otevřenost církve se projevuje v tom, že k večeři Páně zve všechny pokřtěné, ať už patří k jakékoli církvi. A otevřenost církve se projevila např. také v tom, že „do sebe“ v roce 1999 dokázala pojmout Ochranovský seniorát, tradiční část rozštěpené Ochranovské Jednoty bratrské.

Na druhou stranu se od ČCE v roce 1990 oddělilo dnešní charismatické Křesťanské společenství. Zdá se, že ČCE se má na pozoru před charismatickým (letničním) hnutím a že se jí nedaří pozitivní prvky této zbožnosti uspokojivě integrovat.

V církvi se opakovaně volá po vytvoření společných věroučných „zásad“ na způsob těch, jež vytvořil J. L. Hromádka v roce 1927. (Na revidovaném vydání pak v roce 1968 pracovala již širší skupina.) Církev v nich tehdy dala najevo, že se vyjadřuje k proměnám doby a mluví k současnému člověku. I dnes se církev vyjadřuje k aktuálním otázkám (např. materiály k otázce homosexuality, či dříve k česko-německým vztahům). ČCE však nemá jednotný postoj k věroučným ani etickým otázkám a v běžném provozu se na něm ani neshodne. Velká samostatnost ve víře i životních postojích se očekává od každého jednotlivce. Theologické směřování každého sboru podstatnou měrou záleží na jeho staršovstvu. Theologický rozhovor v církvi se vede obyčejně tak, že témata a problémy přicházející z praxe jsou následně církvi theologicky zkoumány. Theologickou závažnost přitom v životě církve získávají otázky jako

přijímání dětí (večeře Páně), homosexualita, manželství, eutanazie, témata politická, sociální i ta, jež se týkají ekologie a enviromentalistiky apod. Kladem takového postupu je, že se církev může relativně pružně zabývat aktuálními otázkami. Na staršovstvech potom je, aby rozhodnutí synodů vnašela do života jednotlivých sborů.

ČCE se intenzivně zabývá svými tradicemi a zvláštní dějinná cesta českého protestantismu (období reformačního rozkvětu, útlaku za protireformace, toleranční doba, evangelické písmáctví, meziválečné budování) patří k její identitě. Pestrost jejích tradic umožňuje bohatý vnitřní rozhovor. V prostoru ČCE je možné jak kriticky hledět na minulost, tak klást nové otázky reformačním vyznáním i hledat obohacení ve společné křesťanské tradici.

Filip Susa

EKUMENICKÉ A ZAHRANIČNÍ VZTAHY A DIALOGY

Z nadšení ustavujícího generálního sněmu 17. prosince 1918, ze kterého vzešla ČCE, vznikla nejen naděje, že dojde k brzkému sjednocení se slovenskou evangelickou církví augsburského vyznání, ale i pozvání dalším českým evangelickým církvím, „aby s námi se sjednotily v církev jedinou, abychom tak společně jedním ramenem, i když každý svým způsobem a dle svých darů pomáhali budovati v národě našem utěšenou církev Kristovu“. Skutečnost byla skromnější, ale přece jen se po delším jednání ustavil 2. února 1927 *Svaz evangelických církví*. Vedle domácí agendy se zasloužil o intenzivní zahraniční informační kampaň ve prospěch ohrožené republiky v kritickém roce 1938. Více laický a prakticky zaměřený ráz měl od roku 1905 spolek evangeliků *Kostnická jednota*; ekumenický charakter měla zprvu i Česká diakonie (1903); na studenty a inteligenci se orientovala v meziválečném období rovněž ekumenická *Akademická YMCA*. Většinu těchto aktivit utlumil nebo přerušil válečný protektorát v letech 1939-1945, ale společná zkušenost mnohých účastníků odboje a politických vězňů přinesla své ovoce v prohloubení křesťanské vzájemnosti po 2. světové válce, a to včetně mnoha římských katolíků. 20. června 1955 byla v Československé republice ustavena *Ekumenická rada církví* (ERC) jako výchozí základna setkávání a spolupráce domácích nekatolických církví. Po roce 1989 se ERC stala vůči státním orgánům platformou vyjadřování a obhajoby stanovisek nekatolických církví vedle hlasu České biskupské konference. Účinnost, s níž ERC plní tuto roli, vždy závisela a závisí na schopnosti členských církví nalézat kompromis a dospívat ke konsenzu.

Do historie ekumenických vztahů před válkou patřila účast církve na činnosti *Světové aliance pro pěstování mezinárodního přátelství prostřednictvím církví* spjatá s osobností profesora Františka Žilky (1871-1944). Po válce byla za předsednictví profesora Josefa L. Hromádky (1889-1969) založena v roce 1957 *Křesťanská mírová konference*, jejíž činnost na jedné straně otvírala pro české evangeliky mnohá okna do širšího světa, ale zároveň se v různé míře stávala platformou, kterou komunistický režim využíval pro své politické a propagandistické cíle. Z novějších ekumenických aktivit zmiňme od roku 2000 pravidelné konání Leuenberských synodů členských církví v ČR, a počátkem roku 2007 podpis dokumentu *Charta oecumenica* zástupci většiny domácích církví, včetně církve římskokatolické. Židovská náboženská obec je pozorovatelem v rámci ERC. A v evangelické zbožnosti a citění hraje vztah k judaismu a ujasňování si společných kořenů a východisek roli vysoko převyšující počet domácích Židů. Přítomnost muslimů u nás sice registrujeme a jsme přes média i ze zahraničí upozorňováni na mnohé aktuální problémy, ale k rozvinutí soustavných kontaktů s muslimskou komunitou ze strany ČCE dosud nedošlo.

zahraniční ekuména

ČCE po svém sjednocení převzala členství ve Svazu reformovaných církví (původní Presbyteriální alianci), přejmenované v roce 1970 na *Světovou alianci reformovaných církví* se sídlem v Ženevě (WARC). Dokonce se generálním tajemníkem WARC stal v roce 1989 Čech, profesor Milan Opočenský (1931-2007). Vztah ke druhému konfesijnímu svazu, *Světovému luterskému svazu* (LFW), procházel dlouhým vývojem ukončeným přijetím ČCE za člena LFW v roce 2004. Zástupci ČCE se účastnili rovněž řady ekumenických církevních konferencí (Stockholm 1925, Lausanne 1927) i jednání, jež vyústilo po 2. světové válce v ustavení *Světové rady církví* roku 1948 v Amsterdamu. SRC se stala základní ekumenickou platformou s mnoha přínosnými výstupy (např. dokument a liturgie z Limy), ale diplomacie SRC mezi Východem a Západem a míra pragmatického utlumení kritiky represivních režimů a potlačování lidských práv v různých částech světa byla často z řad členů ČCE terčem kritiky.

ČCE se dále účastní činnosti *Konference evropských církví*, jejíž praktický význam pro nás vzrostl přijetím ČR za členský stát Evropské unie. Platformou užší, ale theologicky hlouběji založené spolupráce je pro ČCE účast v *Leuenberském společenství*, vzniklém v roce

1973 přijetím konkordie reformačních církví v Evropě (Leuenberské konkordie). Na jejím základě si dosavadní reformované, luterské a unionované církve navzájem otevřely společenství kazatelny a večere Páně, neboť „jsou přesvědčeny o tom, že mají společně podíl na jedné církvi Ježíše Krista“.

otázky a problémy

V rámci stručného textu není možné rozvést četné bilaterální církevní kontakty zejména do německé církevní oblasti a kontakty na úrovni regionální, mezisborové a mezi zařízeními Diakonie v jednotlivých církvích, dále organizaci zahraničního studia a pobytů pro bohoslovce a pracovníky církve, inspiraci mnoha českých evangelíků hnutím *Taizé* ad. Ovšem pokud se tyto aktivity chápou recipročně, narážejí na malost ČCE a omezený okruh ochotných a jazykově vybavených účastníků pro jednotlivá setkání. Formulování koncepce a stanovování priorit je stálým úkolem Synodní rady a jejího ekumenického oddělení. Bez této koncepční práce bychom jen pasivně reagovali na podněty zvenčí a hromadili v kancelářích církevního ústředí pozvánky a dokumenty přicházející z mnoha stran.

Miloš Hübner

MEZI KRAJANY

3. zasedání 31. synodu Českobratrské církve evangelické, které se konalo 19.-22. května 2005, rozhodlo, aby byla zřízena funkce celocírkevního kazatele pro české evangelické sbory ve východní a jižní Evropě. Jaké důvody k tomu synod vedly?

České evangelické sbory jsou i v zahraničí. Tvoří je krajané, kteří odešli z naší vlasti z důvodů náboženských (po bitvě Bílé hoře 1620), nebo ekonomických. České evangelické sbory zejména ve východní Evropě, ač nejsou součástí ČCE, jsou s ní spojeny vztahem vzájemnosti (bible, vyznání, zpěvník, tradice). Pádem „železné opony“, a to směrem na západ i na východ, nastalo pro církve období nových příležitostí vstoupit do kontaktů s těmi, o kterých se téměř nic nevědělo, kteří však osvědčili nejen svoji víru, ale i touhu po navázání kontaktů s prostředím, z něž kdysi jejich otcové a matky vyšli. Navíc bylo i na co navázat. Ve dvacátých a třicátých letech minulého století byla ČCE spolu s *Kostnickou jednotou* ve styku s mnoha krajaney, a to zejména v oblasti Sovětského svazu (SSSR). Příkladem tu jsou organizované pomoci hladovějícím při převážně uměle vyvolaných hladomorách v letech 1921-1922 a 1932-1933. Krajané přestáli mnohá trápení, válku, hladomory, komunistickou totalitu, období perzekucí, a i přesto si v tak složitých podmínkách uchovali víru, jazyk a tradice.

Evangelický reformovaný sbor v Zelově

Tento reformovaný sbor (1803), zahrnující i dnes celou řadu českých rodin, je zařazen do struktury Reformované církve v Polsku. Farářem sboru je Miroslav Jelínek a první ordinovaná žena polské reformované církve, Věra Jelínková. Sbor v Zelově v mnohých aktivitách navazuje i na českou tradici – zpěvem písní, případným českým kázáním hostů, vybudováním muzea české náboženské emigrace. A pozornost si zaslouží i hudební uskupení „Zelovské zvonky“.

Touha po navázání na tradice české reformace se projevuje také tím, že v současné době se občasně české bohoslužby konají i ve sborech v Lodži, Kleszczově a Belchatově. I v těchto sborech žije řada členů, kteří pocházejí z pobělohorských emigrantů.

Nezávislý evangelický bratrský sbor v Bohemce (Ukrajina – Mykolajivská oblast – Vradijivskij rajon)

V srpnu 1905 založili potomci pobělohorských evangelických exulantů původem z polského Zelowa vesničku Bohemka. Reformovaný sbor vznikl v roce 1906 a existoval až do roku 1962, kdy kvůli nepříteli sovětské vlády zanikl. Znovu byl obnoven v únoru 1992 po vzniku nezávislé Ukrajiny a jeho registrace byla potvrzena Výnosem předsedy Mykolajivské oblastní rady lidových poslanců 25. května 1995. Bohoslužby se konají pravidelně každou neděli v českém jazyce, po duchovní stránce sbor vede ordinovaný presbyter bratr Josef Jančík.

Druhý ordinovaný presbyter, bratr Ludvík Švejdar, vypomáhá v současnosti ve Veselynivce. Sbor v Bohemce za finanční pomoci ČCE postavil Betlémskou kapli, která byla předána k užívání 20. října 1996 za přítomnosti synodního seniora Pavla Smetany. Ve sboru jsou zastoupeny všechny generace a sbor je vděčen nejen za finanční, ale především za duchovní podporu, které se mu dostává ze strany ČCE. Kurátorem sboru je Ing. Josef Hart.

Nezávislý evangelický bratrský sbor ve Veselynivce (Ukrajina – Odesská oblast – Berezivskij rajon)

Veselynivku (původním jménem Sirotinka) založili 14. února 1912 potomci pobělohorských evangelických exulantů. Evangelický sbor vznikl pravděpodobně roku 1923 a existoval až do roku 1962. Pracovní pobyty bohoslovců po roce 1992 i v této oblasti se staly podnětem a základem k obnově sboru. 24. května 1999 byla ordinována synodním seniorem Pavlem Smetanou Marie Provazníková, v jejímž domě se konala bohoslužebná shromáždění. Díky finanční pomoci ČCE se podařilo zakoupit bývalý obchod a přebudovat jej na modlitebnu.

3. října 1999 při děkovných bohoslužbách byl „veselynivský kostelík“ odevzdán ke službě Slova a svátostí. Bohoslužby se konají pravidelně každou neděli v češtině a ve sboru – ač početně malém – jsou zastoupeny všechny generace.

Český reformovaný sbor v Rumunsku

Peregu Mare leží v jihovýchodní části Rumunska (bývalá Transylvanie). V roce 1863 se přistěhovalo do této oblasti asi 50 českých rodin, převážně z kraje čáslavského a přeloučského. Důvody byly ekonomické. Čechy spojoval společný jazyk, vyznání a tradice. Jako Čeští bratři se přihlásili k maďarské reformované církvi a směli užívat název Farní sbor České reformované církve. Stavba kostela a školy začala v roce 1942, práce na kostele byly však pro nedostatek financí přerušeny a celý objekt byl dokončen až v roce 1951. Slavnost otevření kostela byla ovšem vykonána až 30. října 1960. Od roku 1974 je sbor přiřazen k reformovanému sboru Peregu Mic – převážně maďarské národnosti. Bohoslužby se konají v maďarštině a rumunštině, při návštěvě hostů z Čech česky. Kurátorem sboru je Jaroslav Kalousek, který byl v květnu 2007 synodním seniorem Joelem Rumlem ordinován ke službě Slova a svátostí. Byla to nová příležitost pro sbor česky slavit společenství kolem stolu Páně.

Český reformovaný sbor Veliko Srediště v Srbsku

Sbor je zařazen do Reformované církve v Srbsku. Bohoslužby si sestry a bratři zajišťují převážně vlastními silami (čtená kázání) a kurátorka sboru sestra Elizabet Hájková spolu se svým manželem a malou skupinkou rodiny víry zápasí o přežití a zachování tohoto sborového společenství. Velikým povzbuzením jsou pro ně návštěvy farářů z Čech, zejména Jana Trusiny a Jana Hudce. S vypětím svých sil se snaží udržovat církevní budovy, zejména kostel.

Sbor vznikl kolem roku 1852, kdy v týdnu před Velikonocemi přijeli na dvacet pět vozů rodiny z jižní Moravy (Nosislav, Klobouky) a usadily se ve Velikom Središti. V roce 1863 byl položen základní kámen ke stavbě modlitebny a 20. října 1866 byl chrám posvěcen. Sbor se osamostatnil a až do dnešní doby si zachoval návaznost na českou tradici i jazyk navzdory všemu, co společenství bratří a sester prožilo.

Český reformovaný sbor v Bjeliševaci v Chorvatsku

Do kotliny požešské se kolem roku 1880 přistěhovala řada evangelických rodin augsburského a helvetského vyznání. Tito lidé pocházeli převážně z Valašska a dodnes mnozí z jejich potomků hovoří zvučnou valaštinou. Sbor v Bjeliševaci existuje v rámci Reformované křesťanské církve v Chorvatsku a navazuje v současnosti na tradice, které vycházejí z historického vývoje těchto oblastí. Za pozornost stojí skutečnost, že i když téměř přes sto let přichází farář do tohoto sboru jednou měsíčně a káže převážně chorvatsky, česká tradice a řeč si v tomto společenství zachovává své pevné místo. V roce 2000 byl postaven v Bjeliševaci kostel a v květnu 2003 slavnostně otevřen. Kurátorkou sboru je Zdena Pagáčová z Požegy, farářem biskup Endre Langh. Farář Branimír Bučanovič dochází vyučovat děti. Sbor má všechny generace a je vděčný, řečeno slovy sestry kurátorky, za velmi dobré vztahy s ČCE.

Co sleduje ČCE zřízením celocírkevního místa kazatele pro české sbory ve východní Evropě?

Cílem není nějaký útok ČCE na stávající situaci sborů ve východní Evropě. Na základě tradice i dříve získaných zkušeností chceme pomoci oživit tradice pocházející z českého prostředí, nabídnout pomoc duchovní a případně i materiální, která ovšem plně respektuje místní zvyklosti a řády. Nejde o vytvoření „skanzenů“ víry našich otců a matek, podle našich představ. Smyslem je pomoci spoluvytvářet s krajany žijícími ve výše jmenovaných sborech otevřená společenství, která se plně zařazují do společenství té či oné země a která i ekumenicky vstupují do rozhovoru o smyslu a bytí krajanských menšin po vší tváři země.

Bez boží přízně a požehnání by ovšem naše snaha byla marná.

Petr Brodský

ČESKOBATRSKÁ CÍRKEV EVANGELICKÁ A ČESKONĚMECKÉ VZTAHY

Jednou z cest, kterými do Čech a na Moravu putovalo křesťanství, byla i ta vedoucí z německých zemí. Vystoupením Martina Luthera přestali být čeští podobojí (utrakvisté) osamělým ostrůvkem odlišného vyznání. (Byť nesmíme zapomínat na husitské a bratrské kontakty s Valdenskými a s východními církvemi.) Německé luterány chápali jako bratry ve víře a měli s nimi dobré vztahy a rozsáhlou spolupráci až do Třicetileté války.

Rozhodnutím vítězného krále Ferdinanda II. evangelické církve v roce 1627 v Čechách a 1628 na Moravě institučně zanikly, resp. byly zapovězeny. Mnozí evangelíci odešli do exilu právě do německých zemí. Pomoc pro zbylé evangelické věřící pak přicházela převážně z Německa. V německých zemích se tiskly a pašovaly se odtud české knihy. Čeští evangelíci se stále znovu přesvědčovali, že evangeličtí Němci jsou přátelé. Tajným evangelíkům v českých zemích se dokonce přezdívalo „perlinčané“ (dnes bychom řekli berlínáci), protože pomoc pro sebe viděli u pruského krále – habsburského nepřítele. Jedním z důvodů vydání Tolerančního patentu (1781) císařem Josefem II. byla možná právě také snaha získat si loajalitu této tušené menšiny, která by jinak mohla mít sklon sympatizovat s nepřítelem...

Přátelské vztahy českých a německých evangelíků trvaly i v 19. století v době rostoucího národního vlastenectví. Pomocné dílo evangelíků v Německu (Gustav-Adolf-Verein) podporovalo i české evangelické sbory v Čechách a na Moravě. Zejména po tzv. Císařském patentu z roku 1866, kterým byly zrovnoprávněny evangelické církve v Rakousku, byla řada kostelů u nás postavena za německé peníze. (Když vám někdo postaví kostel, asi vás nemá v nenávisti a vy ho také jen obtížně dokážete nenávidět z nacionálních důvodů.)

rozdělení

Vzájemnosti českých a německých bratrů ve víře napomáhalo i to, že evangelíci z českých zemí – mluvící česky i mluvící německy – patřili do stejných církví a s rakouskými evangelíky měli i společné vedení. K rozdělení došlo až po rozpadu Rakouska-Uherska v roce 1918. Česky mluvící evangelíci – luteráni a kalvinisté – se spojili a vytvořili Českobratrskou církev evangelickou. Německy mluvící evangelíci vytvořili, spíše z nouze, *Německou evangelickou církev v Československu*. Tyto dvě církve se během zhoršujícího se národnostního napětí stále více vzdalovaly.

Oddálení však nebylo absolutní. Proto se dokázali čeští evangelíci v roce 1945 kriticky vyjadřovat k probíhajícímu odsunu Němců. Nebyly to nějaké ojedinělé individuální hlasy, ale usnesení synodu ČCE: „*Nedejme se uchvátit duchem mstivosti a hrubé odvety. Překonávejme lakotu a bezohledné sobectví, které letos tolikanásobně poskvřnilo svědomí a čest našeho národa. Hřízy, které na lidstvu i na nás byly spáchány, nemějme za příklad, ale za výstrahu. Řešme nejbolestnější problémy spolužití národů v duchu humanity, v Duchu Kristově, jenž ani v soudech nedovoluje, aby bylo zapomenuto na milosrdenství. Prosme Jej o vítězství nad sebou samými a nad každým nápirem zhoubné vášně. Buďme lidem přísné mravní kázně. Jen to je cesta skutečného upevnění národní svobody.*“ (Poselství 9. synodu Českobratrské církve evangelické, 1945)

obnova

ČCE se po odsunu ujala zbylých německých evangelíků. Vytvořila dvojjazyčné sbory, kde se konaly české i německé bohoslužby (dodnes na příklad v Aši). Opět cituji z poselství 9. synodu: „*Nové poměry přiměly vedení německé evangelické církve v českých zemích k žádosti o přičlenění zbytků této církve, jimž bude dovoleno zůstat v našem státě, k naší církvi. Ve jménu Krista Spasitele a Pána všechněch národů jsme se rozhodli vyjít vstříc této prosbě a obnovit tak v rámci našeho církevního zřízení organizační jednotu evangelíků v českých zemích, jaká byla do roku 1918... Modleme se za obnovení styků s věrnými vyznavači evangelia mezi německými evangelíky, těžce zkrúšenými nacionálním socialismem, jehož bezbožnost tak dlouho neprohlédli, a buďme sami pozorní, abychom nepropadli podobným bludům.*“

Po válce se postupně obnovily také vztahy s evangelíky v Německu, kteří pak nám – bratřím za železnou oponou – mnohostranně a účinně pomáhali. Pomáhali také Holanďané, Švýcaři, Skoti, Američané a další, ale německá pomoc byla asi nejvýznamnější. Snad každý československý sbor měl alespoň nějaký čas svého partnera v Německu. (A mnoho dalších partnerství se, zvláště v příhraničí, otevřelo po roce 1989.)

reflexe

Po roce 1989 se v ČCE vynořila myšlenka, že je zapotřebí začít mluvit o odsunu sudetských Němců jako o živém problému. Toto téma bylo dlouho tabu a diskusi o něm dlužíme v první řadě sami sobě. Diskuse se začala vést v poradním odboru Synodní rady ČCE pro sociální a mezinárodní otázky. Trvala několik let a návrh prohlášení k této problematice se snad třináctkrát přepisoval. Konečně v roce 1994 dostala Synodní rada hotový návrh prohlášení a svým usnesením je přijala. Poslala je do všech evangelických sborů na vědomí a k případné diskusi. Rok na to byl návrh předložen synodu, který ho přijal jako prohlášení ČCE.

Stále jsme si mysleli, že to je prohlášení pro nás – dovnitř církve a dovnitř české společnosti. Však i dlouhá a bolestná příprava dokumentu v poradním odboru dokumentovala, že je to problém v první řadě česko-český. Ale usnesení synodu jsme přeložili do němčiny a poslali je na vědomí sesterským evangelickým církvím v Německu. Tam mělo naše prohlášení velký ohlas. V roce 1996 bylo zařazeno na program celoněmecké evangelické synody *Evangelische Kirche in Deutschland* (EKD), která na ně reagovala svým velmi vstřícným prohlášením. Navrhla, aby obě církve – EKD a ČCE – vytvořily pracovní skupinu, která by se problematice česko-německých vztahů věnovala do větší hloubky.

Přiznávám, že na české straně to vyvolalo obavy. Domnívali jsme se po zkušenostech s formulací prohlášení, že je to maximum, na kterém jsme schopni se dohodnout, že stěží dokážeme jít dál. Také jsme se báli, že nás německá strana může tlačit někam, kam nebudeme moci jít. EKD je totiž podstatně silnější partner než ČCE; EKD reprezentuje třetinu Němců, má tedy i značný význam politický a je na něj zvyklá, ČCE naopak reprezentuje sotva jedno procento Čechů, nikdo z politiků ji tedy nemusí brát vážně a také my jsme na to zvyklí. Z toho vyplývá jakýsi náš komplex menšího bratra a z tohoto úhlu pohledu jsou pochopitelné naše obavy.

Nicméně společná pracovní skupina byla sestavena – po sedmi za každou stranu – a začala jednat. Z německé strany předsedal Dr. Jürgen Schmude, praeses synody EKD, z české strany jsem předsedal já; byl jsem tehdy synodním kurátorem. Mohu dosvědčit, že německá skupina s námi od počátku jednala jako s rovnoprávnými partnery, bratrsky a ohleduplně. Setkávali jsme se střídavě v Německu a v Čechách. Na začátku jsme se domnívali, že budeme mluvit hlavně o budoucnosti vztahů, brzy jsme poznali, že bez minulosti to nejde. Při každé schůzce jsme diskutovali o nějakém období společných složitých dějin a snažili jsme se pozorně naslouchat – Češi Němcům a Němci Čechům.

Brzy jsme se shodli, že výstupem z našich jednání bude příručka v němčině a v češtině pro zájemce o spolupráci v našich církvích. Bude v ní historický úvod, citace důležitých dokumentů, přehled o dosavadních kontaktech, praktické adresy i návrh společných česko-německých bohoslužeb i s biblickými texty, písněmi a modlitbami. Všechno nám připadalo bezproblémové, až na historický úvod. Předpokládali jsme, že to budou dva hlasy – český a německý – a že budou stát vedle sebe. Nakonec jsme si během rozhovorů natolik porozuměli, že jsme byli schopni i o historii psát společně.

Důvěra, vzniklá při rozhovorech ve společné pracovní skupině, vedla k tomu, že jsem byl v květnu 1998 pozván do Norimberka na Sudetoněmecký den, abych tam kázal při evangelické bohoslužbě. Kázal jsem na Ef 2,14: „*V něm je náš mír; on dvojí spojil v jedno, když zbořil zed', která rozděluje a působí svár.*“ Sudetští Němci jsou převážně katolíci, evangelická bohoslužba je tedy méně navštěvována než katolická mše, přesto jsem měl posluchače a setkal jsem se s přátelským ohlasem.

Německá verze knihy vyšla v roce 1998 a česká v roce 1999. Jmenuje se podle tohoto biblického verše: *Der trennende Zaun ist abgebrochen. Rozdělující zeď je zbořena.*

Dnes je možno říci, že ve vztazích českých a německých evangelíků nejsou problémy. Existuje síť fungujících vztahů na nejrůznějších úrovních – od celocírkevních po osobní. A recept na dobré vztahy potvrzený naší zkušeností: Setkávat se, poznávat se a mluvit spolu. A při tom mluvení neprosazovat svou předem hotovou pravdu, ale hlavně si navzájem pozorně a s pokorou naslouchat!

Zdeněk Susa

MEZINÁBOŽENSKÝ DIALOG

Španělský židovsko-arabský filosof a básník Jehuda Halevi ben Samuel (cca 1085-1141) popsal ve své knize *Kusari* rozhovor, který vede chazarský král, hledající pravé náboženství, s křesťanem, muslimem a Židem. Z křesťanské strany najdeme podobný mezináboženský dialog v popisu mise Konstantina a Metoděje (860?) do Chazarského kagnátu, ležícího na severním břehu Černého moře. Bratři byli po návratu z mise k Chazarům vysláni, aby se stali apoštoly Slovanů. I z jejich legend však poznáváme, že globální svět, v němž docházelo k setkávání, ovlivňování a prolínání různých kultur i náboženství, a také k různým formám dialogu, existoval vlastně po celou dobu, co je v naší zemi zvěstováno křesťanství.

Setkávání českých křesťanů s příslušníky jiných náboženství mívalo dvojí základní podobu – jednak praktického dialogu, zabývajícího se řešením společných témat ze všedního života, a za druhé dialogu náboženského, vedeného samozřejmě s cílem přesvědčit „ty druhé“ o „své pravdě“. V českém prostředí to, pravda, často bylo spíše teoretizování o tom druhém. „Cizími“ náboženstvími, s nimiž se křesťané vyrovnávali, pak byly především židovství a islám.

česká reformace a protireformace

Přesto však v určitých obdobích českých církevních dějin najdeme znalost druhých náboženství, někdy i jejich překvapivé docenění. Jan Hus ve spisu *Kázání o svatých (Sermones de sanctis)* cituje z Koránu: „V Alkoranu Machometově praví se o Marii Panně: ...Řekli andělé: ‚Ó Marie, Bůh zajisté vyvolil tě a očistil tě a vyvolil tě jasnou nade všechny ženy věků.‘“ (súra Rod Imránův, 40). Jakoubek ze Stříbra ve své knize o lichvě (*Contra usuram*) doporučuje umožnit Židům věnovat se zemědělství, aby nebyli nuceni lichvařit. Na druhou stranu zvláště němečtí Židé viděli v husitství jednoznačně pozitivní jev a pořádali sbírky na podporu husitského vojska. Ovšem v husitském vztahu k Židům docházelo i k násilným činům. Manýrismus doby rudolfínské byl obdobím nakloněným mezináboženskému dialogu – na císařský dvůr snad docházel rabín Jehuda Löw ben Bezalel, který měl s mezináboženským dialogem již zkušenosti ze svého předchozího působiště v Mikulově na Moravě, kde byl v kontaktu s protestantskými šlechtici. Císaře Rudolfa II. navštívily v prvním desetiletí 17. století čtyři mise iránského šáha Abbáse Velikého za účelem uzavření spojení proti Turkům. Když naopak čeští protestanté sháněli spojence proti Ferdinandu II. Habsburskému, neváhali obrátit se na tureckého sultána. Po Praze pak turecké vyslance provázal jinak „zapřísáhlý nepřítel“ islámu Václav Budovec z Budova. Jan Amos Komenský očekával pomoc od Turků i později, ovšem na základě prorockví, které předpovídalo, že se časem obrátí ke křesťanství – proto také nechal do turečtiny přeložit i Nový zákon.

Z doby protireformace máme zvláštní zprávy o protestantských rodinách, které raději než ke katolicismu konvertovaly k židovství, aby se pak případně v toleranční době vrátily k protestantismu.

V rámci mezináboženského dialogu stojí nepochybně za připomenutí i vzácná tradice Ochranské Jednoty bratrské – ta podnikala takřka celosvětovou misi, takže její misionáři se v 18. a 19. století setkávali (a diskutovali) se zastánci různých náboženství tzv. přírodních národů – např. s animisty v Grónsku a na Labradoru, s totemisty na americkém kontinentě apod.

první československá republika

V době vzniku Českobratrské církve evangelické (1918) ovšem mezináboženský dialog nepatřil k jejím hlavním tématům. Jiná náboženství představovali pro českobratrské evangelíky především Židé. Na jednu stranu se ozývaly osamocené hlasy volající po misii Židů (např. Na 3. a 4. synodu ČCE; 1925, 1927), na níž se ovšem církev nijak prakticky nepodílela. Na druhou stranu ovšem někteří Židé získali při účasti na aktivitách *Akademické YMCA* k českobratrskému evangelictví celoživotní vztah, aniž se přitom stali křesťany (např. spisovatel Viktor Fischl, židovský novozákonník David Flussler). V době ohrožení Židů vzrůstajícím antisemitismem konce 30. let se ozývaly zřetelné hlasy na podporu Židů především v *Křesťanské revui* (Jaroslav

Šimsa, Josef L. Hromádka): „*V tichosti tiskneme ruce svým přátelům Židům a ujišťujeme je svou neztenčenou, ba zvýšenou a zvroucňenou sympatií.*“ (Křesťanská revue 1939) Již v této době najdeme i hlasy, zastávající k judaismu velmi vstřícný postoj, blízký i dnešním postojům v židovsko-křesťanském dialogu: „*Právě česko-židovské hnutí by si mělo vzít za své poslání přetlumočit našemu člověku nejhlubší pravdy a ideály starozákonní i židovské... Když se český žid opravdu pokusí, aby obohatil českou duchovní kulturu opravdovostí izraelské víry v Hospodina... tu si s účastí budeme všimnat jeho práce a podporovat jeho snahy.*“ (J. L. Hromádka, Poslání českého žida, Křesťanská revue 1937.) Na tyto postoje navázali někteří stateční duchovní i laici pomocí Židům za nacistické okupace – např. Synodní rada podpořila žádost skupiny kolínských Židů v čele s R. Federem o vystěhování do Jižní Ameriky; Přemysl Pitter legálními i nelegálními způsoby pomohl celé řadě židovských dětí během války i po válce; mnozí evangeličtí faráři neváhali vystavovat Židům falešné křestní listy apod.

za komunismu

V dobách komunistické diktatury a zvláště normalizace nenalzáme mnoho stop mezináboženského dialogu. Dialogu mezi náboženstvími vládnoucí komunistický režim nepřál, byl maximálně ochoten tolerovat náboženství jako vymírající pozůstatek staré doby, což lze ovšem říci i o tehdy převládající barthiánské teologii, která ve všech náboženstvích (kromě jedinečnosti křesťanského Zjevení) viděla lidský pokus, který je ve své podstatě „atentátem na Boha“. Z těchto pozic se dá mezináboženský dialog vést jen těžko. Výjimku, která ovšem stojí za zmínku, představoval profesor tehdejší Komenského evangelické bohoslovecké fakulty Jan Heller, který se v podstatě jako jediný v republice věnoval religionistice z pohledu věřícího křesťana. Při výuce vstřícně vykládal významná díla „jinověrců“ (Martina Bubera, Tao apod.).

Naopak s „praktickou ekumenou“ se bylo možno setkat u odpůrců komunismu. Například v pražském disentu se přátelili evangeličtí, katoličtí i židovští intelektuálové. Olga Hrubá, která spolu se svým mužem, československým farářem Blahoslavem Hrubým, vydávala ve Spojených státech časopis *Religion in Communist Dominated Areas* (Náboženství v zemích ovládaných komunisty), vzpomíná na pomoc lidem pronásledovaným za svou náboženskou víru: „*Nezastávali jsme se jenom významných a známých lidí, ale také těch chudých, letničních křesťanů, Židů, litevských katolíků, Turků v Bulharsku, Krymských Tatarů. Celou tu dobu jsme tuhle práci dělali bez jakýchkoli předsudků nebo zvláštních preferencí.*“ (Svoboda svědomí v postkomunistické společnosti, Praha – New York 2004.)

po roce 1989

Demokratizace naší společnosti po sametové revoluci roku 1989 znamenala jednak rozvoj dialogu na mnoha úrovních, ale také vznik nových problémů, k jejichž řešení je třeba i spolupráce náboženství. To se promítlo také do života českých evangelíků. Vztah k židovství je v evangelické církvi výrazným tématem, nesrovnatelným se vztahem k jakémukoli jinému náboženství. Projevuje se mnohdy prakticky – osobními setkáváními a přátelstvími mezi evangelíky a Židy, pořádáním přednášek o židovství a státu Izrael i bohoslužbami k „neděli Izraele“, budováním a udržováním památníků připomínajících židovské obyvatele různých obcí, i prohlášením 30. synodu ČCE o vztahu křesťanů k Židům (2002). Za účelem mezináboženského dialogu vznikla roku 1991 *Společnost křesťanů a Židů*, která své aktivity často rozvíjí ve spolupráci s *Evangelickou teologickou fakultou Univerzity Karlovy v Praze* a jejími učiteli, především Janem Hellerem, Martinem Prudkým, Milanem Balabánem a Petrem Slámou. V posledních letech se tato společnost věnuje i dialogu s muslimy. Nově vzniklá *Komise pro mezináboženský dialog* Ekumenické rady církví má i jednoho zástupce z Československé církve evangelické.

Sbory a jejich jednotliví členové se setkávají s „jinověrci“ také při diakonické službě – např. se některé sbory podle svých možností věnují pomoci uprchlíkům, mezi nimiž je mnoho muslimů. Důležitou součástí evangelické víry je také usilování o pokoj mezi lidmi; tak se evangeličtí duchovní i laici účastní, spolu s římskými katolíky a Židy, bohoslužeb za mír ve

Svaté zemi (při festivalu v Libčicích nad Vltavou), ale třeba i „modlitby za mír a harmonii ve světě“, kterou pořádalo sdružení *Jóga v denním životě*.

Jaké úkoly pro Českobratrskou evangelickou církev ve vztazích k ostatním náboženstvím vidí autor tohoto příspěvku?

Pěstovat dále vztahy k židovství – jak proto, že křesťanství, které si přestane uvědomovat své židovské kořeny, je ohroženo zpohanštěním, tak i kvůli vážnému ohrožení, které v současné době Židé na některých místech světa prožívají.

Nepodléhat však ani předsudkům vůči dalším náboženstvím, které by nám znemožňovaly žít s jejich členy v míru a přátelství a vést s nimi rozhovor. To se vztahuje nejen na muslimy, ale i na příznivce východních náboženství, kteří v české společnosti nepozorovaně získali nemalé sympatie...

Mikuláš Vymětal

VZTAH KE STÁTU

Novozákonní spisy ukazují, že se Ježíšovi stoupenci a křesťané prvotních sborů vydali ve vztahu k vrchnosti cestami, které on naznačil. Zdůraznil věrnost Bohu, ale neodmítal platbu daní římskému císaři. Nesdílel odpor horlivců zvaných zéloté a odmítal pro sebe násilnou sebeobranu. Sám byl vydán na popravu představitelem okupační mocnosti, když „*trpěl pod pontským Pilátem*“. Vzkříšením však je všem mocnostem nadřazen. Apoštol Pavel v 13. kapitole dopisu Římanům vybízí křesťany, aby se konáním dobra vřadili na své místo pod vládou vrchnosti, která stojí pod boží svrchovaností a současně připomíná, že vládcové jsou v boží službě, drží-li se svých úkolů. Jsou však s to se tomuto poslání vymknout. Zjevení Jana 13 říká, že se vrchnost může stát šelmou, která uráží Boha, lidé ji obdivují a současně před ní klekají. Prvokřesťanské sbory byly vedeny staršími a tato presbyterní správa odkazuje k demokratickému systému.

Demokracie založená na svobodných volbách je systém, jímž občané dočasně pověřují ke správě věcí veřejných osoby, kterým důvěřují. Tito lidé mají dbát o svobodu a odpovědnost, spravedlnost a řád, práva a povinnosti, solidaritu a ohleduplnost při tvorbě zákonů a při výkonu moci. Existují také hnutí, která střeží důstojnost občanů a jejich lidská práva; u nás byla takovým hnutím např. Charta 77, která v zastání nekonformních skupin a v navázání na helsinské dokumenty tyto hodnoty obhajovala v době komunistické nadvlády.

okupace

Českobratrská církev evangelická se po roce 1918 těšila respektu ze strany státu a konala nerušeně své dílo. Vše se změnilo německým zábořím pohraničí v roce 1938 a ustavením protektorátu v roce 1939. Byl to umělý útvar podřízený dozoru německého říšského protektora, který zde zastupoval germanizaci a plány na vysídlení, poněmčení nebo vyvraždění Čechů ve smyslu slov protektora Reinharda Heydricha, že zde ostatně Čech nemá co pohledávat. Církev a její sbory pod tímto přikrovem násilí žily ve snaze nedopouštět se kompromisů a v očekávání osvobození ze strany válčících spojenců. Do činnosti odbojových skupin, zpravodajské činnosti proti okupantům i partyzánských oddílů byli však zapojeni i někteří faráři a členové českobratrských sborů, vždy s rizikem vyloučení, věznění a smrti. A mnozí v tomto zápase položili život. Nadto na sbory doléhala pronásledování Židů. Mnozí křesťané a sbory se pokoušeli něco dělat na jejich ochranu či se zapojovali do jejich ukrývání.

komunismus

Poválečná obnova československého státu, při níž byl proveden také odsun Němců, byla spjata s hledáním politické orientace. Demokratická struktura byla ovlivňována malou připraveností demokratických stran a cílevědomou vůlí strany komunistické. Ústupností demokratických stran a tvrdým postupem komunistické strany, demisí demokratických ministrů a doplněním vlády ze strany komunistického předsedy se dostala v roce 1948 k moci komunistická strana. Ta se povýšila nad stát prohlášením o své vedoucí úloze. Stát fungoval, ale celé jeho směřování bylo ovlivňováno vůlí komunistické strany zase ještě ovlivňované ze Sovětského svazu. Došlo k násilné přestavbě hospodářství, ale také k soudním procesům, věznění i popravám těch, kteří se nepodrobovali politice komunistické strany. Život společnosti prošel několika fázemi, tvrdou v padesátých letech, liberálnější v šedesátých letech, nadějnou v roce 1968 a zase nově a jinak tvrdou po okupaci země pěti armádami sousedních států – při tzv. normalizaci. Teprve rok 1989 přinesl zásadní obnovu demokratické struktury státu.

Českobratrská církev se svou Synodní radou, seniorátními výbory, staršovstvy a sbory a také bohoslovecká fakulta žily a pracovaly v těchto poměrech. Kazatelé vstupovali do služby ve sborech se státním souhlasem a spolu se staršovstvy měli co do činění s církevními tajemníky na okresech a krajích a někteří byli nadto obtěžováni tajnou Státní bezpečností. Mnoha farářům byl státní souhlas odňat, jakmile se státní správě znelíbili pro své postoje.

V těchto situacích byly církevní orgány, ale i bohoslovecká fakulta, vystaveny otázce, zda se postižených zastanou, anebo se od nich distancují.

obnova demokracie

V obnovené demokracii po roce 1989 církev chápe stát jako instituci, která nepropadá ideologickému znetvoření, ale hledí si správy veřejných věcí se smyslem pro právo i povinnost, v obhajobě lidské svobody a důstojnosti jednotlivce, v úsilí o rovnost občanů a spravedlivý vztah k menšinám a cizincům, v toleranci různých názorů a vyznání. Politické strany mají dbát o takovéto fungování státu a pracovat ve prospěch společnosti doma i v mezinárodním měřítku. Církev usiluje o vysoké pojetí státu a odmítá pohrdání státem. Má však být připravena pozvednout svůj hlas tam, kde by byla moc státu zneužita a stát se zpronevěřoval svému poslání. Do této souvislosti patří také modlitba za vládcce a za ty, kteří mají v rukou moc ve smyslu 1. epištoly Timoteovi 2.

jednání církví a státu a role církví ve státě

V době po roce 1989 církve jednaly se státem o otázce restitucí církevního majetku, zabaveného komunistickým režimem. Římskokatolická církev ji spojuje s otázkou odluky a financování duchovních z vlastních zdrojů. ČCE by v současné době z vlastních zdrojů nemohla platy farářů uhradit. V úhradě platů farářů státem spatřuje většinou to, že stát si duchovenské práce váží. Platy jsou nicméně nízké a církev je zvyšuje pomocí Personálního fondu. Ve svobodné společnosti církev vstoupila do veřejného prostoru dílem Diakonie ČCE, působením v mediálních prostředcích, v duchovenské službě v armádě a ve vězeňství a zaujímáním stanovisek pro veřejnost, jakým bylo např. stanovisko z roku 1995 k *problematice vysídlení sudetských Němců*. Církev má mluvit a jednat v duchu evangelia pravdivě při hodnocení minulosti, v odpovědnosti za společnost a stát v současnosti i v naději na spravedlivější svět zítřka.

Jan Čapek

POSTAVENÍ ČCE V PRÁVNÍM ŘÁDU ČESKÉ REPUBLIKY

Normy konfesního práva toho kterého státu do značné míry ovlivňují působení církví na jeho území. Nejinak tomu bylo a je i v případě působení těchto norem na Českobratrskou církev evangelickou.

období první republiky

První Československá republika (1918-1938) převzala, co se týče regulace postavení církví, právní normy rakousko-uherské monarchie. V průběhu jejího trvání byl tento stav pouze nesystematicky doplňován právními normami československého státu. Přes hlasy, jež při vzniku první republiky volaly po odluce státu od církve, zůstal rakousko-uherský model kooperace státu a církví v platnosti po celou dobu trvání tohoto státního útvaru. Prvorepublikové ústavy zaručovaly svobodu náboženského vyznání, otázku právního postavení církve ve státu však neřešily. Tato otázka byla upravována toliko na úrovni zákonů a postavení evangelických církví tak bylo po celou dobu trvání první republiky upraveno tzv. *Protestantským patentem*, tj. patentem č. 41/1861 ř. z.

Českobratrská církev evangelická vznikla na sněmu v Praze ve dnech 17.-18. prosince 1918 oddělením od *Evangelické církve augsburského a helvetského vyznání*, ve které byli evangelíci v rakouské části rakousko-uherské monarchie organizováni. Právním předpisem, který prozatímne upravoval vnitřní poměry nově vzniklé církve bylo *Církevní zřízení Evangelické církve augsburského a helvetského vyznání* z 15. prosince 1891 (č. 4/1892 ř. z.). Dne 13. ledna 1922 bylo vydáno první *Církevní zřízení Českobratrské církve evangelické*, jež bylo uveřejněno vyhláškou Ministerstva školství a národní osvěty ve Sbírce zákonů a nařízení z roku 1922 pod číslem 64. Českobratrská církev evangelická tak mohla v souladu s *Protestantským patentem* podle svých vnitrocírkevních předpisů v době první Československé republiky poměrně svobodně a bez výrazného státního ingerování spravovat své záležitosti.

období komunistického státu

V době totalitního komunistického státu (1948-1989) bylo postavení církví určeno dvěma konfesněprávními zákony. Zákon č. 217/1949 Sb. zřizoval *Státní úřad pro věci církevní* a zaváděl nad církvemi, společně s prováděcími předpisy, přísný státní dozor. Úkolem úřadu bylo dle § 2 tohoto zákona: „...*dbáti o to, aby se církevní a náboženský život vyvíjel v souladu s ústavou a zásadami lidově demokratického zřízení*“. Druhým zákonem byl zákon č. 218/1949 Sb., kterým se sice stát, byť na velmi skrovné úrovni, zavazoval platit duchovní církví, nicméně účelem tohoto zákona bylo především umožnit státu vykonávat nad církvemi dozor. To se dělo především pomocí ustanovení, která stanovovala jako podmínku vykonávání duchovenské činnosti státní souhlas. Ten bylo možno (v praxi se tak často stávalo) duchovnímu kdykoliv odebrat. V období komunistické diktatury tak byla církev pod neustálým dohledem totalitního státního aparátu.

období od roku 1989 do současnosti

Pád komunistického režimu znamenal konec restriktivního přístupu státu k církvím a náboženským společnostem. To se projevilo hned počátkem roku 1990 novelizací zákona č. 218/1949 Sb., když došlo k odstranění onoho ustanovení o státním souhlasu k výkonu duchovenské služby. V „polistopadové euforii“ byl vydán zákon č. 298/1990 Sb., kterým došlo mimo jiné k vydání části majetku protiprávně zabaveného především římskokatolickým řádům a kongregacím v padesátých letech 20. století.

Základ novodobé úpravy konfesního práva v tehdejší Československé federativní republice položily články 2, 15 a 16 *Listiny základních práv a svobod*, která se po rozdělení federace stala součástí českého ústavního pořádku. Čl. 2 Listiny zaručuje nevázanost státu na určitou ideologii či náboženství, čl. 15 odst. 1 Listiny zaručuje svobodu náboženského

vyznání, čl. 16 odst. 1 svobodu projevu náboženského vyznání. Čl. 16 odst. 2 pak zaručuje nezávislost církví od státu při spravování vlastních záležitostí.

Prvním „polistopadovým“ zákonem, který nově upravoval vztah mezi státem a církvemi a který již vycházel z principů demokratického právního státu a navazoval na výše uvedená ustanovení Listiny a mezinárodních smluv, se stal zákon č. 308/1991 Sb., o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností.

Dalším zákonem, který nahradil zákon č. 308/1991 Sb., byl zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech). Ten je platný dodnes. V souvislosti s přijetím tohoto zákona se strhl spor o povahu právní subjektivity církevních institucí, který skončil až rozsudkem *Ústavního soudu České republiky*. Ve svém nálezu Pl. ÚS 6/02 se **Ústavní soud**, coby nejvyšší soudní instance České republiky, vyjádřil nejenom k problematice církevních právnických osob, ale předestřel, **jak je potřeba chápat postavení církví ve státě**, tj. z jakých principů je při tom potřeba vycházet.

Prvním a základním principem je „*princip laického státu*“, jak jej stanovuje čl. 2 odst. 1 Listiny. Ústavní soud zdůrazňuje náboženský pluralismus, zákaz diskriminace či zvýhodňování jednoho náboženství či ideologie (včetně ateismu) a oddělenost státu od konkrétních náboženských vyznání.

Princip náboženské svobody je proveden čl. 15 odst. 1 a čl. 16 Listiny. Čl. 15 odst. 1 Listiny zakotvuje svobodu svědomí a náboženského vyznání, čl. 16 Listiny pak zakotvuje svobodu projevu a výkonu náboženského vyznání. Zatímco u svobody svědomí a náboženského vyznání Listina nestanovuje podmínky pro omezení tohoto práva a omezení tohoto práva tak nepřipouští, výkon svobody projevu a výkonu náboženského vyznání může být z důvodů čl. 16 odst. 4 Listiny zákonem omezen. Ústavní soud zdůrazňuje, v odvolání na svou dřívější judikaturu v této věci, že se jedná o omezení těchto práv, nikoliv o jejich úpravu státem. Ústavní soud pak konstatuje, že stát do činností církví týkajících se jejich vnitřních záležitostí nesmí nijak zasahovat. Pokud se jedná o vnitřní organizaci církví, není principiálně možno rozhodnutí týkající se vnitrocírkevních záležitostí přezkoumávat před státními soudy: „*Garance svobodné organizace a správy vlastních záležitostí totiž představuje nezbytný předpoklad pro svobodu náboženského života a působení církve, vyžadující pro zachování jejich úkolů svobodu stanovení organizace, prosazování norem a správy.*“ V případě Českobratrské církve evangelické tak jsou její záležitosti řízeny autonomně bez zasahování státu, a to v souladu s jejími vnitrocírkevními právními předpisy, tj. Církevním zřízením Českobratrské církve evangelické a na něj navazujícími řády.

K úkolům církve ve společnosti se Ústavní soud vyjádřil proti snahám Ministerstva kultury chápat církev toliko jako kultovní spolky, když převzal část judikátu německého ústavního soudu (BVerfGE 70/138) a citoval:

„...pojetí katolické církve zahrnuje výkon náboženství nejen v oblasti víry a bohoslužby, nýbrž také svobodu k rozvoji a působení ve světě, což odpovídá jejím náboženským úkolům. K tomu patří obzvláště charitativní působení. Aktivní láska k bližním je podstatným úkolem křesťanů a křesťanskými církvemi je chápána jako základní funkce. Nezahrnuje pouze církevně zajišťovanou nemocniční péči, nýbrž obecně je podle základních náboženských požadavků orientována na zabezpečení potřebných lidí včetně jejich výchovy a vzdělání.“

Zákon č. 3/2002 Sb. kromě základního vymezení postavení církví ve státě stanovuje **oprávnění veřejnoprávní povahy**, jež mohou církve, které splňují zákonem stanovené podmínky, využít. Výkon jednotlivých oprávnění upravují zvláštní právní předpisy. Českobratrská církev evangelická jednotlivých oprávnění využívá. Jedná se o tato oprávnění:

- vyučovat náboženství na státních školách,
- vykonávat duchovenskou službu v ozbrojených silách ČR a v místech, kde se vykonává vazba, trest odnětí svobody, ochranné léčení a ochranná výchova,
- být financován podle zvláštního předpisu o zabezpečení CNS,

- konat obřady, při nichž jsou uzavírány církevní sňatky,
- zřizovat církevní školy podle zvláštního předpisu,
- zachovávat povinnost mlčenlivosti duchovního v souvislosti s výkonem zpovědního tajemství či s výkonem práva obdobného zpovědnímu tajemství.

Od listopadu 1989 do dnešních dnů nebyla systematicky vyřešena **otázka restituce** církevního majetku zabaveného komunistickým režimem (týká se to ovšem především majetku římskokatolické církve). Stejně tak nebyla systematicky vyřešena **otázka financování církví**, tj. zejména platů duchovních. Státní subvence církví se tak dodnes řídí novelizovaným zákonem č. 218/1949 Sb., tedy zákonem z doby komunistické diktatury. Současná vláda přišla s návrhem zákona, který tyto otázky řeší, nicméně vzhledem k složité politické situaci je otázka přijetí tohoto návrhu a konečná podoba řešení ve hvězdách.

Jan Soběslavský

HOSPODAŘENÍ

Otázka peněz v církevním prostředí patřila a patří vždy mezi ty ožehavé. Jako by za touto „světskou vymožeností“ vykukovaly čertovské rohy. Přesto se už prvotní církev začala potýkat s tím, jak nejlépe sloužit bližním a jak co nejefektivněji využít prostředky, které získávala od svých členů. V době, kdy křesťanství nebylo ještě svázáno institucí a o podpoře ze státního rozpočtu si mohlo nechat jen zdát, byl samozřejmě provoz církve (v té době zejména sociální aktivity) odkázán pouze na dary věřících.

Postupem času, rozvojem církevní instituce, profesionalizací kazatelského úřadu a propojením se světskou mocí, přišly na řadu i jiné zdroje – od využívání vlastního majetku přes různé státní příspěvky až po „sponzoring“ od movitých příznivců. Tato struktura přetrvala s většími či menšími změnami v poměrech jednotlivých zdrojů až doposud.

Hlavním zdrojem financování církve jsou její členové. Celá církev má roční příjmy a výdaje na úrovni 200 – 230 milionů Kč. Většina těchto prostředků (cca 50%) je tvořena dary členů (včetně saláru, což je pravidelný roční či měsíční příspěvek člena ČCE) a také příznivců (včetně zahraničních). 20 % tvoří výnosy z hospodářské činnosti (resp. účastnických poplatků apod.). Zbýlých cca 30 % dotvářejí veřejné zdroje, a to především státní dotace na platy kazatelů.

Dary členů jsou určeny a využity primárně pro provoz farních sborů a jejich vlastní aktivity, případně jako součást celocírkevních sbírek na účelovou společnou podporu vybraných témat (obnova a rekonstrukce církevních budov, podpora bohoslovců, vikariát, sociální práce, zahraniční pomoc apod.). Standardní sbor spotřebuje 50 – 70 % vybraných darů právě na tyto účely.

Kromě hospodaření na místní úrovni se farní sbory podílejí i na financování kazatelů (prostřednictvím Personálního fondu) a vyšších úrovní církevní správy. K tomu účelu slouží seniorátní a celocírkevní repartice jako povinný odvod každého farního sboru (v celkovém hospodaření představují cca 2 % prostředků). Každý sbor hospodáří na základě svého rozpočtu, jenž by měl být vždy vyrovnaný a je schvalován příslušným sborovým shromážděním. Za naplňování rozpočtu odpovídá správní orgán sboru (staršovstvo). S nejskromnějšími prostředky v církvi hospodáří zpravidla senioráty.

nemovitosti

Nemovitý a další majetek ve vlastnictví sborů je pro jejich ekonomiku v jednotlivých případech faktorem velmi rozdílným. Některé sbory disponují pouze sborovým domem, jiné mají kromě kostela a fary třeba i nájemní dům na náměstí. Často však může být majetek sborů nejen zdrojem příjmu, nýbrž i potíží a značných výdajů, a to vzhledem k jeho technickému či právnímu stavu.

Podobné je to i s majetkem ve vlastnictví celé církve, jenž je představován kromě budovy ústředí či podílu na sídle ETF UK i dalšími, především ubytovacími zařízeními. V poslední době efektivnost využití tohoto majetku stoupá a jeho výnosy mohou významnější měrou přispívat na provoz Ústřední církevní kanceláře.

Pro větší stavební akce byla již v počátcích ČCE zřízena Jeronymova jednota, která vybírá, spravuje a rozděluje celocírkevní prostředky pro tyto účely.

platy kazatelů

Specifickou kapitolu představuje financování platů kazatelů. Tato položka je v současnosti ještě stále z větší části poskytována ze státního rozpočtu.

Církev se však již od konce devadesátých let minulého století připravuje na finanční odluku od státu a vytvořila za tímto účelem Personální fond. Ten má dnes dvě části – rezervní (částka, která by měla postačovat na platy kazatelů v plné výši po dobu cca jednoho roku) a

průběžnou. Z průběžné části jsou doplňovány jinak podprůměrné platy kazatelů a poskytovány sociální výhody (stravenky, penzijní připojištění).

Odvod do Personálního fondu určený každoročně zasedáním synodu (v poslední době kolem 65.000,- Kč) představuje zejména pro slabší sbory relativně velkou zátěž. Proto byl nastaven i mechanismus vzájemné solidarity – sbory mohou zažádat o částečné pokrytí svého odvodu ze solidárních prostředků, některé senioráty organizují také přímou výpomoc od silných sborů. Dalším nástrojem, jak se podělit o náklady na kazatele, je například vytvoření sousboří s jedním kazatelským místem.

veřejné zdroje

Kromě výše uvedených financí, kdy stát prostřednictvím státního rozpočtu přispívá určitou, relativně malou, částkou mj. i na provoz církevní administrativy či na obnovu církevních památek, může církev žádat i o prostředky z dalších veřejných zdrojů, dotačních a grantových programů. Církev se v současnosti učí pozvolna tyto nabídky financování využívat ve stále větší míře, a to zejména na jednorázové projekty a akce, na práci s veřejností, sociální účely a osvětě.

diakonická práce

Nezanedbatelnou rolí církve je být pomocí bližním. Diakonie ČCE, jako účelové zařízení církve právě pro oblast sociální práce, je ovšem stejně jako všechna ostatní zařízení tohoto typu financováno z veřejných zdrojů. Církev přispívá také, i když poměrně malou částí (sbírky). O to více je zde třeba dobrovolné aktivity členů i celých sborů. Na podobných principech funguje rovněž základní a střední církevní školství.

solidarita

Palčivým ekonomickým problémem církve zůstává nevyrovnaná úroveň farních sborů i seniorátů. Zhruba 30 % sborů je nutné považovat za slabé a jen necelých 10 % sborů by bylo již zcela soběstačných. Přitom se situace bude spíše zhoršovat a vyostřovat. Proto diskuse o solidaritě mezi sbory, její míře a způsobech vzájemné podpory zůstává velmi aktuálním tématem. Církev vytvořila v poslední době mechanismus řešení akutních i dlouhodobých hospodářských potíží jednotlivých sborů.

Pro práci církve v oblasti hospodářské i mezi členy církve se jeví jako nosné některé motivy – tím základním je především osobní víra každého z členů, jeho důvěra v církev a přesvědčení, že je pro něj důležitá. To pak povede i k nárůstu obětavosti jednotlivých členů církve. Zvláště pokud budou včas a důkladně informováni o potřebách církve, její práci a také o odpovědnosti a předpokládané obětavosti člena (3 až 5 % z ročních příjmů).

hledání cest

Maximalizovat výnosy z ostatních zdrojů je úkol pro všechny správní orgány. Jedná se o aktivní práci na poli získávání grantů či jiných příspěvků z otevřených veřejných zdrojů. Mnohé z aktivit církve lze bez problémů vměstnat do grantových schémat měst, krajů i nadací (práce s dětmi a mládeží, prevence drogové závislosti, kulturní akce, práce se seniory, s handicapovanými, vyrovnávání příležitostí apod.). Předpokládá to ovšem aktivní fundraising, neustálé procházení možných zdrojů a pečlivé účtování.

Postupně se daří snižovat náklady využitím majetku sborů. Především nemovitosti sborů nejsou totiž dostatečně využity a ekonomika je pak neúprosná. Využiji-li například sborový dům na jedny bohoslužby a dvě biblické hodiny za týden, pak při pořizovací hodnotě této části nemovitosti včetně zařízení (třeba 4 mil. Kč), době životnosti 80 let, údržbě a provozních nákladech 25.000,- Kč ročně stojí jedny bohoslužby či biblická hodina 480 Kč. Jakákoli další akce (krátkodobý pronájem, aktivity různých neziskových organizací, koncerty) snižuje tyto náklady.

Společný nákup služeb pro sbory je zajisté diskutabilní otázkou, včetně problému samostatnosti a pocitu samostatnosti sborů. Vzhledem k velikosti církve jako skupiny zákazníků však lze dosáhnout významných úspor. Také efektivní organizace církevní práce včetně využívání pracovního potenciálu kazatelů přináší snížení nákladů.

Hospodaření církve je oblastí, kde se můžeme za jistých okolností od světa učit. Přestože striktní kritérium ziskovosti a bezohledné dravosti zde neplatí. I sbory a jejich správní orgány se však musí stále častěji vyrovnávat s pojmy jako je finanční řízení, lobby, strategie či efektivita vynaložených nákladů. Hlavní roli zde ovšem bude stále hrát součinitel, který může všechny ekonomické poučky postavit na hlavu, a tím je živá víra, jedině díky níž církev roste – i hospodářsky.

Jan Matějka

JERONYMOVA JEDNOTA

Křesťanský sbor potřebuje pro své bytí, setkávání se při modlitbách, slavení Boha a vzájemné posilování místo – chrám, kostel, sborový dům, byť stačí stůl a židle kolem něj ve stavení. Místo, které by poskytovalo ochranu před nepohodou i nepřízní světa a současně bylo prostorem s otevřenými dveřmi pro všechny hledající.

Stavba domu, jeho udržování a provozování, stejně tak jako budování společenství křesťanského sboru, není v podmínkách rozptýlené církve, jakou je ČCE, ničím zvláště snadným a někdy se může stát pro mnohý hlouček bratří a sester i něčím skoro nad jejich možnosti a síly. Proto si církev zřídila pomocníka, který spojuje všechny její členy k účinné pomoci. O naplnění tohoto poslání usiluje již od sjednocení církve v roce 1918 Jeronymova jednota (JJ).

JJ je součástí naší církve a proto je tvořena a spravována stejným způsobem jako celá církev. Jejím prvním a základním stupněm je farní sbor. Tíha starosti o něj leží na jeho staršovstvu. To dbá o údržbu, opravy a budování domů sloužících k životu sborového společenství a pečuje krom jiného i o konání sbírek pro JJ.

Na úrovni seniorátní jsou ustaveny seniorátní výbory JJ. Nejvyšším orgánem je pak seniorátní výroční shromáždění delegátů JJ. V době mezi zasedáními koná dílo JJ seniorátní představenstvo. Delegáty výročního shromáždění i členy představenstva volí konvent. Jednoho člena seniorátního představenstva JJ určuje ze svého středu příslušný seniorátní výbor. Na úrovni povšechného sboru je výkonným orgánem JJ výroční shromáždění JJ, které se schází jednou do roka. Během roku koná dílo JJ v úzké spolupráci s Ústřední církevní kanceláří šestičlenné představenstvo.

ustavení

Jeronymova jednota byla po mnohém hledání a zápasech ustanovena v červnu 1918, oddělením se českých a moravských evangelických sborů od podpůrného spolku Gustava Adolfa (GAV/W). Osamostatnění českých evangeliků i v otázkách hospodářských bylo součástí posilování národního sebevědomí vyvolaného měnící se mapou tehdejší Evropy. Když v nově vzniklé československé republice došlo ke spojení reformačních církví v ČCE, byla tu již k službě původním i nově vznikajícím sborům připravená JJ, která hned na svém prvním výročním shromáždění roku 1919 v Olomouci mohla potřebným farním sborům mladé církve pomoci darem ve výši téměř 176 tisíc korun.

sbírky

Pro podporu budování sborů a jejich vzájemnou solidaritu byly organizovány dvě sbírky již v době před sjednocením církve. (Tuto službu i v českých zemích bývalé monarchie pořádal tehdejší GAV.) Tyto dvě společné sbírky tehdy konané ve všech evangelických sborech augsburského i helvetského vyznání (českých i německých) se osvědčují dodnes. *Sbírka darů* a sbírka na *Hlavní dar lásky*. Výtěžek obou sbírek je každoročně rozdělován mezi potřebné.

V roce 1930 byl zřízen fond, ze kterého jsou sborům poskytovány bezúročné půjčky. Fond vznikl jako výraz vděčnosti za dar josefínské náboženské tolerance (1781) a nese název *Jubilejní toleranční dar*; každoročně je doplňován celocírkevní sbírkou.

Sbírka darů je konána průběžně od počátku roku do června. Původně byla konána při návštěvách, dům od domu, proto nesla název sbírka domovní. Tato zvyklost je dnes zachována jen v nemnoha, převážně venkovských, sborech. Shromážděné finanční prostředky jsou postoupeny seniorátnímu výboru JJ, který od nich oddělí jednu třetinu, kterou rozdělí sborům v seniorátu. Zbývající dvě třetiny postoupí do ústředí JJ k roztrídění na výročním shromáždění. O konkrétním směřování té části sbírky určené k použití v seniorátech rozhodují seniorátní výroční shromáždění, která rovněž navrhnou a doporučí žádost o podporu z části sbírky rozdělované ústředním shromážděním JJ.

Výroční shromáždění JJ kromě rozdělení výtěžku Sbírký darů také rozhoduje o udělení Hlavního daru lásky. Tato sbírka je určena k podpoře zpravidla jediného, nejvýznamnějšího projektu. V posledních letech je takto podporovaný projekt předkládán církevní veřejnosti k příspěví v ročním předstihu. Pro jeho potřebnost a naléhavost je tato sbírka konána ve všech sborech ČCE o Velikonoční neděli.

Sbírka na Jubilejní toleranční dar (JTD), konaná každoročně k výročí vydání Tolerančního patentu (1781), je určena fondu, který poskytuje sborům bezúročné půjčky na stavební účely. Tento fond byl založen v roce 1930 a až doposud svoje poslání naplňuje.

Představenstvo JJ také ve spolupráci s ÚCK doporučuje Synodní radě projekty sborů a církevních zařízení k podpoře, která je naší církvi poskytována z prostředků rozpočtu České republiky a od německého GAW.

získat a nabídnout pomoc

I když se obětavost církve ve sbírkách pro JJ mírně zvyšuje, nestačí se jejím prostřednictvím pomoci všem, kteří pomoc očekávají. Je proto nezbytné všechny žádosti řádně prověřovat, dbát na jejich hospodárné využití a snažit se prostředky pro potřeby našich sborů získávat i z jiných zdrojů. Ani na pomoc našeho státu či partnerských církví, případně GAW, nelze spoléhat donekonečna.

Kromě finanční pomoci zajišťuje Jeronymova jednota sborům, pokud to potřebují, ve spolupráci s ÚCK i poradenskou činnost a podílí se na zpracování projektů, které jsou podporovány Českou republikou nebo GAW.

Prostřednictvím Jeronymovy jednoty udržuje církev i svá zařízení (např. Diakonii ČCE) a chce myslet také na české evangelíky v zahraničních sborech.

Jeronymova jednota spolupracuje s celou velkou rodinou zahraničních podpůrných protestantských spolků sdružených v AGDE (Arbeitsgemeinschaft der Gustav-Adolf-Werke und evangelischer Diasporawerke in Europa.)

Jiří Tomášek

CÍRKEVNÍ ŠKOLSTVÍ

Nová kapitola církevních škol v Československu, resp. České republice, je spojena s pádem komunismu. Listopad 1989 a následné události otevřely možnost zřít školy i Českobratrské církvi evangelické. Způsob vzniku škol zřízených ČCE se v podstatě nelišil od startu ostatních církevních i soukromých škol. V roce 1990 nebyl vydán žádný „dekret seshora“: založte v Kroměříži konzervatoř, v Náchodě střední sociální školu apod. Všechny školy vznikly z nadšení konkrétních lidí z církve i jako reakce na nové možnosti a potřeby, např. v sociální oblasti. ČCE tyto snahy podpořila a formálně zaštitila. Spravování škol se postupně vyvíjelo až k dnešnímu stavu, kdy školy fungují pod hlavičkou *Evangelické akademie* a koordinací, pomocí i kontrolou je pověřen ředitel *Ustředí Evangelické akademie*.

Všechny školy prošly vývojem, který lze zjednodušeně nazvat – od představy účelových zařízení církve ke službě veřejnosti s přirozenou a nenásilnou misijní rolí.

Kromě škol sdružených do Evangelické akademie zřizuje ČCE osm škol Diakonie ČCE, a FS ČCE Tábor je zřizovatelem Mateřské školy.

Bratrská škola – církevní základní škola

(Rajská 300/3, Praha 7, www.bratska.cz)

Jde o základní školu 1. stupně (1. – 5. třída) s rozšířenou výukou výtvarné výchovy. Výuka začala v září roku 1990, kdy byla škola ministerstvem školství zařazena do sítě církevních škol. O rok později ji vzala ČCE pod svá „ochranná křídla“. Od září roku 1998 do června roku 2005 byla zapojena, jako jedna ze 4 škol v ČR, do experimentálního projektu Domácí vzdělávání – spolupracovala s rodinami, které se rozhodly učit své děti doma a garantovala úroveň vzdělávání.

K hlavním cílům školy patří: seznámit děti s křesťanským způsobem života, resp. se základy křesťanství, umožnit každému dítěti vzdělání podle jeho schopností, vytvořit místo, kam by děti rády chodily, budovat vzájemné vztahy s rodiči a vytvořit podmínky pro rodiny, které chtějí vzdělávat své děti doma. To vše se daří, neb do této chvíle je o školu větší zájem, než může uspokojit.

Evangelická akademie - Vyšší odborná škola sociální práce a střední odborná škola

(Hrusická 2537/7, Praha 4, <http://www.eapraha.cz/joomla/>)

Škola zahájila svou činnost v roce 1990. Vítá všechny studenty, tedy i členy jiných církví a nevěřící, kteří se ztotožňují s jejím posláním. Vyžaduje se náboženská a rasová tolerance a hluboký zájem o obor. Vzhledem ke svému zaměření přijímá i studenty s postižením, zejména tělesným, popř. smyslovým. Evangelická akademie v Praze sdružuje střední sociální školu a vyšší odbornou školu sociálně právní.

Studium ve střední sociální škole je čtyřleté, zakončené maturitní zkouškou. Studijní obor sociální činnost má dvě zaměření: sociální pečovatelské a sociální vychovatelství.

V sociálním pečovatelském jsou žáci vychováni hlavně pro sociální službu seniorům a pro osobní asistenci lidem se zdravotním postižením. Žáci zaměřeni na sociální vychovatelství jsou připravováni převážně pro péči a organizaci volného času dětí a lidí s postižením. K těmto cílům jsou zaměřeny i odborné předměty, jejichž jádro spočívá v předmětech sociální péče, základy práva, speciální pedagogika. V zaměření sociálního pečovatelského pak ještě péče o nemocné a postižené a pečovatelská praxe, v zaměření na sociální vychovatelství pak zejména výtvarná, hudební a dramatická výchova a vychovatelská praxe. Dálkově lze studovat na střední škole obor Sociální činnost v prostředí etnických minorit pro rómské poradce a terénní pracovníky.

Studium vyšší odborné školy sociální práce je určeno maturantům, kteří mají zájem pracovat v sociální oblasti. Vyšší odborná škola sociální práce vzdělává diplomované sociální

pracovníky. Denní studium je tříleté, ukončené absolutoriem. Od školního roku 1999/2000 existuje i čtyřleté dálkové studium. Obsahem studia je především psychologie, speciální pedagogika, sociologie, sociální politika, metody sociální práce, etnické a národnostní menšiny a cizí jazyk. Nadané studenty škola vysílá na stáže do církevních zařízení v zahraničí.

Evangelická akademie, Vyšší odborná škola sociálně právní

(Opletalova 6, Brno 2, <http://www.eabrno.cz>)

Z prvních úvah v roce 1990 se zrodila myšlenka sestavit vzdělávací program určený především dívkám po základní škole, který by spojoval přípravu na rodinný život s profesním uplatněním jako pečovatelka. K 1. červenci 1991 se podařilo zřídit novou církevní školu, která nesla název Evangelická akademie a nabízela dva studijní programy: obor rodinná a sociální péče, tříletý, nematuritní, určený především uchazečkám po základní škole, příp. některém učebním oboru, a obor pečovatelské a sociální práce, dvouletý pomaturitní kvalifikační. Díky změnám předpisů i jiným potřebám trhu práce se vyučované obory modifikovaly i přibývaly další.

Od září 2003 se škola rozdělila na dva samostatné subjekty – střední školu zdravotnickou a vyšší odbornou školu sociální.

Vyšší odborná škola sociálně právní je školou ekumenicky otevřenou. Výuka i život školy jsou křesťansky motivovány. Usiluje se zde o to, aby škola měla atmosféru vzájemného porozumění, tolerance, obětavosti a pomoci.

Lze zde studovat tříletý pomaturitní obor sociálně právní činnost. Absolvent (diplomovaný specialista) je připraven pro povolání sociálního pracovníka v organizacích státních, soukromých i církevních. Jeho činnost spočívá zejména v terénní práci s klienty.

Střední zdravotnická škola Evangelické akademie

(Šimáčkova 1, Brno – Líšeň, <http://www.eabrno.cz>)

Škola vznikla jako samostatný subjekt zmíněným rozdělením Evangelické akademie v Brně.

Lze v ní studovat :

obor ošetrovatel – tříletý v denní formě studia, ukončený závěrečnou zkouškou s výučním listem. Je vhodný nejenom pro absolventy ZŠ, ale v rámci rekvalifikace i pro starší uchazeče, kteří by rádi sloužili lidem ve zdravotnických zařízeních, ale jejich prospěch je slabší. Absolvent se uplatní v různých zdravotnických a sociálních zařízeních – např. v nemocnicích nebo ošetrovatelských centrech, v domácí ošetrovatelské péči, v léčebnách dlouhodobě nemocných, v ústavech sociální péče, ve stacionářích pro osoby se zdravotním postižením, v zařízeních pro seniory, hospicích aj.).

obor zdravotnický asistent – čtyřletý, ukončený maturitní zkouškou. Po ukončení studia a úspěšném vykonání maturitní zkoušky je absolvent připraven k výkonu práce středního zdravotnického pracovníka, který pod odborným dohledem, nebo pod přímým vedením všeobecné sestry nebo lékaře, poskytuje ošetrovatelskou péči dětem (s výjimkou novorozenců) i dospělým a podílí se na preventivní, diagnostické, neodkladné, léčebné, rehabilitační a dispenzární péči v rozsahu své odborné způsobilosti stanovené vyhláškou MZ ČR.

Konzervatoř Evangelické akademie

Wurmova 13, Olomouc, <http://www.ckonz.cz>)

Šestiletá hudební konzervatoř zahájila svou činnost v roce 1991. Její nabídka je rozšířena o předměty zaměřené na studium církevní hudby. Ke specifickým školy patří dále např. možnost studia liturgických varhan (v rámci studia zvoleného hlavního oboru) nebo získávání

poznatků i dovedností v oblasti interpretace staré hudby působením v komorním ansámblu s tímto zaměřením. Cílem školy je vychovat erudované hudebníky, ale rovněž nabídnout svým absolventům nezbytnou profesionální výbavu pro působení v oblasti církevní hudby. Nabízí studium v prostředí vzájemného porozumění a tolerance, které přispívá k hlubší osobnostní formaci každého jedince.

Škola je ekumenicky otevřená. Studují a učí na ní členové různých církví, mohou zde však studovat i žáci bez církevního zařazení, zejména ti, kteří očekávají nejen kvalitní odbornou přípravu, ale i prostředí motivující k morálnímu růstu.

V roce 2008 se konzervatoř přestěhovala z Kroměříže do Olomouce. Působení v Olomouci bude snad znamenat rozvoj školy, studentů i pedagogů.

Střední odborná škola sociální - Evangelická akademie

(Kladská 335, Náchod, www.socea.cz)

Náchodská evangelická akademie zahájila svou činnost v roce 1991. Studují zde žáci bez rozdílu vyznání.

Škola se zaměřuje na vzdělávání v oboru sociální činnost. Studium ve škole trvá čtyři roky, je zakončeno maturitou a dělí se na dvě zaměření: sociální pečovatelsví a sociální vychovatelství. V zaměření sociální pečovatelsví se studenti připravují na práci v různých státních a nestátních sociálních a zdravotnických zařízeních a institucích. Zejména se připravují na odbornou pomoc sociálně potřebným dospělým a starým spoluobčanům.

V zaměření sociální vychovatelství se studenti připravují na práci v různých zařízeních a institucích jako pečovatelé. Hlavně se pak zaměřují na odbornou pomoc sociálně potřebným dětem a mládeži.

Vyšší odborná škola biblická Evangelické akademie

(Kavčí plácek 121, Hradec Králové)

Tato škola již „patří historii“. Škola byla zřízena Synodní radou ČCE v roce 1991 a přijata do sítě škol jako Biblická a misijní škola a v roce 1996 pak po přijetí nového programu studia jako Evangelická akademie – Vyšší odborná škola biblická. Až do roku 1996 škola realizovala denní dvouleté pomaturitní studium jako přípravu pro diakony, později jáhny, ordinované presbytery a laické pracovníky nejen v ČCE, ale také v jiných církvích. Od počátku měla ekumenický charakter.

V letech 1993-1996 probíhalo v Praze také tříleté dálkové studium. Až do roku 1996 byla škola ukončována tzv. maturitou z odborných předmětů. Od jejího počátku vyučoval ve škole farář Miroslav Heryán, první ředitel, kterého pak v roce 1995 vystřídal Petr Firbas. Od roku 1996 škola realizovala intenzivní tříleté dálkové vyšší odborné studium v oboru katecheticko-pastorační činnost, které bylo zakončeno řádným absolutoriem z odborných předmětů, jazykovou zkouškou a obhajobou absolventské práce. Studium bylo spojeno s řízenou praxí ve sborech.

Od roku 1991 studovalo v Hradci Králové celkem 179 studentek a studentů, většina z naší církve, někteří z menších denominací, několik studentů z římskokatolické církve a postupně si škola získala oblibu také u studentů ze Slezské evangelické církve a.v.

Do roku 2006 zatím řádně ukončilo studium BMŠ a pozdější EA-VOŠB celkem 103 studentů. Za 14 let existence školy odešlo do jáhenské služby v ČCE celkem 17 studentů, 8 se stalo ordinovanými presbytery, dva se stali diakony v nově zřízeném diakonátu, řada absolventů pracuje v Diakonii ČCE, ostatní v katechetické či pastorační službě ve svých sborech.

Někteří absolventi byli motivováni k dalšímu studiu na ETF UK. Velkým přínosem bylo ucelené vzdělávání aktivních laiků, které pak převážilo u dálkového studia EA-VOŠB a které je i do budoucna pro církve velmi potřebné.

V dálkovém studiu EA-VOŠB se jednalo většinou o studenty mladšího středního věku, bývalé středoškoláky nebo vysokoškoláky, kteří při zaměstnání věnovali často celé dovolené náročnému studijnímu programu a byli ochotni přijíždět k pravidelným setkáním a zkouškám někdy i desítky kilometrů. Škola pořádala v rámci studijního programu také pravidelné povinné desetidenní studijní pobyty v Myslibořicích. Přitom hlavní motivací většiny dálkových frekventantů byl zájem získat kvalifikovaný základ pro dobrovolnou laickou službu ve sborech a spoluutváření misijního zázemí sborů.

spirituálové

V roce 2007 působí na čtyřech školách tzv. spirituálové. Jejich prostřednictvím je zastoupena ČCE ve školách neaktivněji, vytvářejí přirozenou misii. Jde o farářky či faráře. V některých školách učí, jinde nemají přímou vyučovací povinnost. Spirituál organizuje a vede školní bohoslužby, nabízí žákům společná setkání (čtení bible, zpěv a krátká liturgie), využívá příležitosti k duchovním hovorům, informuje žáky a pedagogy na různých školních a mimoškolních akcích o poslání církve, nabízí vstup do hodin křesťanství, křesťanské etiky a jiných předmětů, kde může zprostředkovat duchovní péči. Úzce spolupracuje s pedagogy a pomáhá v krizových situacích.

málo nebo hodně

V šesti zmíněných školách studuje v roce 2007 kolem jednoho tisíce studentů a vyučuje přes dvě stě pedagogů. Je to málo nebo hodně? Na všechny školy se hlásí více studentů než je možné přijmout, což je dáno zejména jejich kvalitou. Možnost navýšení kapacity je limitována možnostmi státního rozpočtu, kapitolou školství a kapacitními podmínkami budov, kde se školy nacházejí. „Málo nebo hodně“ není podstatné pro úkol, který je před církví, vedením škol a pedagogy. Jde o službu veřejnosti ve formě kvalitního vzdělání rozšířenou o „křesťanský rozměr“ v podobě informací a společenství. Říci, že se to daří beze zbytku, by byla troufalost a ne zcela pravdivá. Jsme na cestě a snažíme se dostat „osnovám i božímu Slovu“. To první se reflektuje jednodušeji, např. v podobě inspekčních zpráv, které dopadají v posledních letech velmi dobře až výtečně. O to druhé se snažíme společnými silami.

Martin Čech

DIAKONIE ČCE

Diakonie Českobratrské církve evangelické (ČCE) vznikla 1. června 1989. Je zvláštním zařízením církevní služby Českobratrské církve evangelické pro poskytování sociálních služeb. Svým založením navázala na činnost České Diakonie (celým názvem: Česká Diakonie, spolek evangelický pro ošetřování nemocných a chudých), která vznikla v roce 1903 a působila až do roku 1952, kdy byly zrušeny všechny spolky v komunistickém státě. Následně církev nesměly organizovat sociální službu, avšak uvnitř některých sborů ČCE existovala určitá forma sociální práce v podobě Křesťanské služby vykonávané zpravidla dobrovolníky. V církvi se vytvořilo neformální uskupení odborníků i laiků, kteří promýšleli různé možnosti sociální práce církve – diakonické práce. Mírná změna v chování státu vůči církvím na počátku roku 1989 našla připravenou skupinu lidí ochotných vytvořit opět Diakonii a pracovat v ní.

V současné době je Diakonie ČCE z právního hlediska samostatnou křesťanskou, nestátní neziskovou, veřejně prospěšnou organizací, která poskytuje široké spektrum sociálních služeb a usiluje o spolupráci s obdobně zaměřenými organizacemi v sociální oblasti.

poslání Diakonie ČCE

Posláním Diakonie Českobratrské církve evangelické (z řeckého *diakonein* – sloužit) je poskytovat sociální a pastorační péči osamělým, ohroženým, nemocným a jinak potřebným lidem. Tato služba vychází z víry, že Bůh má zájem o každého člověka a chce, aby každý člověk měl materiální a duchovní podmínky pro svobodný a důstojný život. To prokázal ve svém Synu Ježíši Kristu, který se ztotožnil se slabými, nemocnými, opuštěnými i zavrženými lidmi a sloužil jim. Podle Kristova příkladu a z Jeho pověření Diakonie ČCE koná svou službu. Proto je jejím cílem pomáhat všem potřebným lidem, nejen křesťanům, a umožnit tím jejich začlenění do plnohodnotného života ve společnosti. Zároveň jsme si vědomi toho, že takováto činnost je naší lidskou odpovědí na boží milosrdné konání s námi.

Diakonie ČCE poskytuje pomoc komplexní a kontinuální na odborné úrovni. Vede své pracovníky k tomu, aby soustavně doplňovali své vzdělání a zkušenosti. Kvalita poskytovaných služeb vychází z principu péče orientované na individuálního klienta, na uspokojení všech jeho potřeb zdravotních, sociálních, duševních i duchovních. Je založena na úctě k jedinečnosti a důstojnosti každého člověka.

Diakonie ČCE působí na území celé České republiky. Ve svých střediscích se zaměřuje na péči o starší občany, dlouhodobě nemocné a lidi s postižením. Pomáhá rodinám, které se o své nesoběstačné členy chtějí starat. V centru pozornosti jsou i děti a mladí lidé s různými problémy a handicapy, děti zanedbávané, někdy i opuštěné svými rodiči. Věnuje se i lidem v těžkých životních situacích, s problémy v oblasti duchovní, psychické či sociální, jednotlivcům či rodinám v krizi. Organizuje též humanitární pomoc po katastrofách. V současné době má Diakonie ČCE 33 středisek.

služby pro seniory a klienty se zdravotním postižením

Diakonie ČCE provozuje řadu zařízení pro seniory, od klasických domovů odpočinku ve stáří až po typy domů pro seniory s dočasným pobytem nebo s intenzivní nepřetržitou službou, denní stacionáře, oddělení pro lidi trpící Alzheimerovou chorobou či demencemi, hospic aj. Poskytuje také pomoc lidem v jejich přirozeném domácím prostředí, často v kombinaci s pobytovým typem péče.

Pobytové služby pro seniory poskytují jednak tři velká střediska Diakonie ČCE – v Krabčicích, Myslibořicích a Sobotíně, z nichž každé poskytuje služby 140–150 uživatelům, a jednak střediska velikostí menší, ovšem nikoli významem a přínosem – Brno, Dvůr Králové, Libice, Ostrava, Písek, Praha, Přelouč, Příbor a Rýmařov. Do této skupiny středisek dále patří hospic pro těžce nemocné a umírající ve Valašském Meziříčí, středisko Betlém v Kloboukách

u Brna, které se věnuje trvalé péči o lidi s těžkým zdravotním postižením, a středisko Betanie v Náchodě – domov určený pro občany trpící progresivní formou roztroušené sklerózy.

Střediska pečovatelské a ošetrovatelské péče jsou v Brně, Dvoře Králové nad Labem, Jablonci nad Nisou, Libici nad Cidlinou, Merklíně, Ostravě, Písku, Praze, Příboře, Rýmařově, Sobotíně, Valašském Meziříčí a Vsetíně.

služby pro klienty s mentálním a kombinovaným postižením

Zařízení s tímto zaměřením zpravidla začínají se službami pro děti. Ty však dospívají a střediska se musejí vyrovnávat s novými nároky klientů i jejich rodin. Při střediscích je rozvíjena řada dalších aktivit (speciální školy, chráněné dílny, chráněné bydlení, poradny rané péče, aj.).

Péči lidem s mentálním a kombinovaným postižením poskytuje třetina středisek Diakonie ČCE – Brno, Čáslav, Merklín, Javorník, Klobouky – Morkůvky, Litoměřice, Ostrava, Plzeň, Praha-Michle, Praha-Stodůlky, Praha-Strašnice, Soběslav, Uherské Hradiště a Vrchlabí.

sociálně intervenční služby

Cílem práce středisek poskytujících sociálně intervenční služby je pomoc lidem v těžkých životních situacích a co nejrychlejší integrace těchto lidí do běžného života. Pro tyto služby je charakteristická pružnost, operativnost, schopnost rychle se přizpůsobit momentálním naléhavým potřebám klientů, vycházejícím z jejich sociální situace či psychického stavu. Sem patří SOS centra, kam lidé mohou zavolat či přijít a svěřit se svými problémy, azylové domy pro týrané ženy a matky s dětmi, nízkoprahová střediska pro děti a mládež nacházející se v problematičtém sociálním a rodinném prostředí. Jedná se o střediska v Jaroměři, Javorníku-Travné, Litoměřicích, Mostě, Ostravě, Plzni, Praze a Rokycanech.

další služby

Poskytovány jsou služby zrakově postiženým ve středisku v Praze, probíhá práce s uprchlíky v ČR, je poskytována humanitární pomoc po katastrofách v ČR, úsek vzdělávání při ústředí Diakonie ČCE organizuje akreditované kurzy zaměřené k sociální práci, atd.

Bližší a aktualizované informace o Diakonii ČCE lze získat na www.diakoniecce.cz.

Pavel Vychopeň a Vojen Syrovátka

KŘESŤANSKÁ SLUŽBA

Po roce 1948 byla organizovaná Křesťanská služba jedinou možnou formou služby církve potřebným. Brzy po komunistickém převratu byla zrušena Česká Diakonie a církev tak neměla možnost působit v sociální oblasti. Křesťanská služba tak trochu „suplovala“ toto poslání. Ale nebylo možné je plnit v té míře, jak to činila a dnes již opět činí instituce Diakonie ČCE, a to i proto, že Křesťanská služba byla vždy službou sborovou, dobrovolnou a bezplatnou.

k čemu byla dobrá

Křesťanská služba měla na zřeteli potřebné členy církve, sboru, mapovala situaci členů sboru, soustředila se především na staré a opuštěné. Někde organizovala ve sborech bazary a sbírky, z jejichž výtěžku čerpala prostředky na finanční výpomoc potřebným, na obdarování jubilantů; dále zajišťovala pohoštění při nejrůznějších sborových či seniorátních setkáních apod.

co v současnosti křesťanská služba dělá, dělat může a jaký má smysl ještě dnes, kdy činnost Diakonie ČCE byla obnovena

Její význam vidím především v kontaktu se členy sboru, kteří jsou staří, osamocení, s těmi, kteří se ocitli na okraji sboru, ať už z důvodu nezájmu anebo z důvodu nemoci a nemohoucnosti. Nejčastěji u příležitosti narozenin jim členové křesťanské služby přinášejí gratulace, sborové dopisy a drobné dárky (květiny, *Hesla Jednoty bratrské*, sborový časopis, sladkosti, v poslední době také např. nástěnný kalendář vydávaný ČCE, příručku *Na každý den*, *Evangelický kalendář* či jiné knihy z evangelických nakladatelství...) a tím jim dávají najevo, že o nich sbor ví, že má o ně zájem. Upozorňují také na to, že tu sbor existuje, že tito členové sboru mají možnost přijít, jsou zváni, pokud mají zájem o bohoslužby či o jiná sborová setkání. To je ta úplně základní forma činnosti.

Z takových návštěv potom někdy vzejdou další úkoly Křesťanské služby: objeví se potřební, jimž sborová Křesťanská služba může zajistit dovoz na bohoslužby, nebo se ukáže, že někteří už nemohou žít sami a je třeba jim pomoci hledat řešení. (A tu je možné poukázat na zařízení Diakonie ČCE, penzióny pro seniory, sjednat pečovatelskou službu, pobyt či návštěvu v rehabilitačním zařízení apod.) Někdy je třeba zajistit pomoc s úklidem, s nákupy. Toto lze ovšem pouze krátkodobě, pokud se podaří pro tuto pomoc získat někoho z řad mládeže anebo fyzicky schopného dobrovolníka. Žel nelze takto pomoci na delší časové období, neboť, jak již řečeno, jedná se o službu dobrovolnou a bez nároku na odměnu a pro takovou se těžko hledají ochotné ruce. (Mladí lidé nemají čas anebo peníze a raději vyhledávají placené brigády, starší nemají k tomu potřebné síly anebo jsou vytíženi u vnoučat, ve své vlastní rodině apod.) Je třeba pamatovat, že Křesťanská služba není pečovatelská služba. (Často může pouze odkázat v místě bydliště ať už na státní zařízení či na službu Diakonie ČCE nebo Charity.)

kdo Křesťanskou službu tvoří

Jsou to zpravidla sestry ze sboru, většinou důchodkyně (ojediněle muži), kdo projeví ochotu k této činnosti a mají obdarování vyslechnout členy sboru, udělají si čas na to, aby s nimi poseděly, promluvily a případně zjistily, co ten který potřebuje; a dokáží posoudit, nakolik je žádaná pomoc v silách Křesťanské služby.

jak se daří či nedaří tuto službu uskutečňovat

Velkou překážkou i této „drobné“ službě je, zvláště ve velkoměstě, anonymita a ze strany navštěvovaných velká nedůvěra a ostražitost vůči cizím lidem. Proto se čím dál častěji setkáváme s odmítnutím návštěvy v domácnosti. Tím je přímý kontakt s osamocenými obtížnější. I po telefonickém hovoru se někdy stane, že člen sboru si vyžádá raději poslat

gratulaci poštou nebo vhodit do schránky v domě. Ohrožení a nebezpečí zde skutečně je, mnohé obavy jsou oprávněné, neboť jsou založeny na vlastních zkušenostech s okradením či přepadením. Zvláště z tohoto důvodu se působení Křesťanské služby v posledních letech velmi ztížilo. Tomu lze čelit jedině tak, že se mezi členy Křesťanské služby a navštěvovanými vytvoří osobní vztah, vztah důvěry. Toho lze dosáhnout tehdy, když se každý člen Křesťanské služby trvale a pravidelně věnuje konkrétním osobám. Po několikáté návštěvě již pomíjejí obavy i strach a člen Křesťanské služby je vítán.

Přes všechna úskalí, která s sebou přináší nová doba, má práce Křesťanské služby ve sborech své místo a je nezastupitelná, neboť Křesťanská služba prostředkuje starším a osamělým členům sboru kontakt se sborem ČCE, což není úkolem Diakonie ČCE. Smyslem a náplní práce Křesťanské služby v současnosti je pozvat okrajové a osamělé členy do sboru, příp. zajistit dovoz a odvoz, domluvit návštěvu faráře, pokud o ni mají zájem, pomodlit se s těmi, kteří modlitbu žádají, nabídnout kazety s nahranými bohoslužbami anebo psaná kázání, zajistit jednorázovou pomoc fyzickou, někdy i finanční, navštívit nemocné v nemocnici. Při těchto kontaktech se mohou odkrýt další problémy a otázky a Křesťanská služba může zprostředkovat jejich řešení či pomoc. Křesťanská služba by měla vždy vědět, kam potřebného nasměrovat, mít přehled o sociálních službách a zařízeních v místě a nejbližším okolí, sbírat zkušenosti s jednotlivými zařízeními; zároveň by neměla člena sboru po jeho umístění do sociálního zařízení ztratit ze zřetele, nadále by s ním měla udržovat kontakt, ať už písemně či formou návštěv.

Abigail Hudcová

PRÁCE S DĚTMI

Práce s dětmi má v ČCE dlouhou tradici. V letech komunistické diktatury probíhala však žel ve značně omezené míře a na intenzitě nabyla opět až po roce 1989.

ve sborech

Těžiště církevní práce s dětmi leží ve sborech. Společenství sboru není omezeno věkovými hranicemi, a proto by i děti měly mít možnost vnímat, že jsou jeho součástí. Ve většině sborů probíhají každou neděli dětské bohoslužby, tradičně nazývané nedělní škola, kde se děti jim přiměřeným způsobem seznamují s biblickou zvěstí. Nejedná se však o pouhé vyučování, i tato shromáždění by měla zachovat ráz shromáždění bohoslužebného. Proto jejich součástí bývá mimo jiné společný zpěv (často jsou používány zpěvníčky pro děti *Bud' tobě sláva, příp. Zpívejte s námi*), biblické čtení a modlitba. Podíl propojení dětských bohoslužeb se shromážděním dospělých bývá v různých sborech odlišný, i když obvykle slaví dospělí i děti alespoň část bohoslužeb pospolu. Vedení dětských bohoslužeb má ve většině sborů na starosti skupina dobrovolných spolupracovníků, tzv. učitelů nedělních škol.

Důležitou se stává i účast dětí při společném slavení večere Páně. Děti přicházejí se svými rodiči a přijímají požehnání, v některých sborech je jim rozdělen i chléb a víno.

V mnoha sborech bývá pravidelně pořádána tzv. rodinná neděle. Celé bohoslužby pak společně slaví děti i dospělí, jejich obsah je však přizpůsoben dětským účastníkům. Někde následuje společný oběd a další program pro děti i dospělé.

Důležitou součástí sborového života bývá uvedení vánoční, příp. také velikonoční hry, kterou děti společně s dospělými pomocníky připraví. Shromáždění, kde děti tuto hru hrají, bývá tradičně jednou z nejhojněji navštívených sborových událostí, již se často účastní i takové rodiny, které se jinak životu ve sboru již značně odcizily, nebo se na něm ani nikdy nepodílely.

Během týdne se na mnoha místech koná výuka náboženství či biblická hodina pro děti. Probíhá většinou ve sborových prostorách, vyučování ve škole bývá z různých důvodů spíše výjimkou. V některých sborech se děti vedle toho scházejí např. v dětských klubech, mnohde se také pravidelně setkávají maminky s malými dětmi.

Starší děti (třináct až čtrnáct let) se účastní konfirmačního cvičení, které probíhá po dobu jednoho až dvou let. Děti se zde učí promýšlet svoji víru i životní hodnoty v širší souvislosti celé biblické zvěsti, tradice církve i společenství konkrétního sboru. Měly by se zde proto systematicky a podrobněji seznámit s charakteristickými obsahy biblických textů, se základy věrouky, s církevními dějinami i s vyznáním a životem Českobratrské církve evangelické. Také jejich sbor by se jim měl stát místem, kde se mohou zapojit do společenství těch, kdo jsou spolu na téže cestě. Konfirmačního cvičení se mnohdy účastní vedle dětí z rodin, kde je víra neodmyslitelnou součástí života, i takové děti, které sice byly pokřtěny, ale v křesťanské víře vychovávány nebyly. Pro ně se konfirmační cvičení může stát první příležitostí k seznámení s křesťanstvím jako žitým náboženstvím, které může napomoci základní orientaci v životě.

Konfirmační cvičení bývá ukončeno slavností konfirmace, jejíž obsah se v současné době stává předmětem nového promýšlení. Mladí lidé, kteří byli pokřtěni jako malé děti, se zde ke svému křtu přiznávají, byť poznávání toho, co vše to v životě znamená, tím není završeno. Při slavnosti konfirmace potvrzuje zároveň sbor, že přijímá tyto mladé lidi do svého středu, a modlitbou jim pro jejich další život víry vyprošuje dary Ducha svatého.

Mnoho sborů pořádá pro děti i mládež výlety, víkendové akce a letní tábory. Těchto akcí se často účastní nejen děti ze sboru, ale také děti z prostředí necírkevního. Zvláště v menších komunitách bývají hlavně letní tábory jedním z důležitých prostředků, jak sbor otevřít svému okolí. Také pro celé rodiny i jednotlivce všeho věku organizují sbory společná setkání a vícedenní pobyty.

v seniorátech

Práce s dětmi probíhá i na úrovni seniorátů. Pro její podporu zřizuje většina seniorátních výborů poradní odbory, jejichž členové jsou jmenováni z řad farářů i jiných členů církve, kteří se prací s dětmi zabývají.

Pro učitele nedělních škol a náboženství organizuje většina seniorátů pravidelná setkání. Zde probíhá vzdělávání těchto učitelů formou přednášek na různá témata a důležité je ovšem i vzájemné sdílení zkušeností.

Také senioráty pořádají pro děti (z církevního i necírkevního prostředí), případně pro rodiny s dětmi, různá setkání, výlety, tábory a víkendové i delší pobyty.

Některé senioráty zřídily pro podporu své práce s dětmi i občanská sdružení (např. Kálef, Communio viatorum), zvláště z toho důvodu, že tato občanská sdružení snáze dosáhnou na dotace poskytované pro práci s dětmi státem, místními samosprávami i nejrůznějšími nadacemi.

celocírkevní

Organizaci a podporu práce s dětmi na celocírkevní úrovni má na starosti oddělení výchovy a vzdělávání Ústřední církevní kanceláře. Toto oddělení spolupracuje s poradním odborem pro práci s dětmi jmenovaném Synodní radou. Jejich činnost se soustředí převážně na dvě oblasti.

První a obsáhlejší oblastí je podpora katechetické práce ve sborech. Pro učitele nedělních škol a náboženství jsou ve spolupráci s autory z řad farářů i jiných theologicky vzdělaných členů církve vydávány pomůcky (katechetické příručky a pracovní listy pro děti). Jednou ročně je pořádáno setkání těchto učitelů se vzdělávacím programem. Odbor se v současné době snaží nabídku vzdělávání rozšířit např. víkendovým setkáním pro ty, kdo s touto formou služby ve sboru začínají.

Do druhé oblasti práce oddělení výchovy a vzdělávání i poradního odboru spadá organizování celocírkevních letních táborů a pobytů pro rodiny s dětmi v Táboře J. A. Komenského v Bělči nad Orlicí. Hlavně o rodinné pobyty je velký zájem, účastní se jich rodiny s dětmi všech věkových kategorií, pro děti bývá většinou připraven zvláštní program. Na letní tábory, které jsou otevřeny dětem bez rozdílu vyznání (děti nepocházející z ČCE tvoří většinou zhruba polovinu účastníků), přijíždějí pravidelně také děti z české menšiny na Ukrajině (z vesnic Bohemky a Veselynivky), několikrát se jich účastnily i české děti z polského Zelowa. Dětem z ČCE, které v některých menších sborech nenacházejí příliš mnoho svých vrstevníků, dávají naopak tyto tábory možnost pocítit a uvědomit si širší sounáležitost s celou církví a najít si kamarády i z jiných sborů.

Na práci církve s dětmi se podílí mnoho farářů, učitelů nedělních škol a jiných ochotných spolupracovníků z řad členů sborů. Jsou to právě oni, kdo se s boží pomocí podílejí na tom, že život orientovaný podle evangelia Ježíše Krista zůstává živou, srozumitelnou a lákavou alternativou i pro nové generace dětí.

Olga Navrátilová

PRÁCE S MLÁDEŽÍ

Práce s mládeží v ČCE sahá do doby vzniku církve. Od roku 1920 byla mládež organizována ve *Svazu sdružení českobratrské mládeže evangelické* (SČME), který navazoval na *Svaz sdružení reformované mládeže* založený roku 1898. Svaz SČME byl od roku 1922 „*přiorganizován k YMCA v Československu jako její autonomní, církevní odbočka.*“ YMCA má za svůj úkol mimo jiné duchovně pečovat o mladé lidi a tuto úlohu přebíral v meziválečném období Svaz SČME, který si za svůj účel vytkl: „*...stávající sdružení českobratr. mládeže ev. spojovati, vědomí vzájemnosti mezi nimi udržovati, napomáhati jim ke vzrůstu a duchovnímu prohloubení, slabé mravně a hmotně podporovati, o utvoření nových sdružení pečovat, a tak sloužiti vzrůstu království božího v naší vlasti, zvláště mezi mládeží.*“

Na začátku roku 1928 bylo ve Svazu 133 sdružení mládeže a 48 sdružení dorostu, celkem 5.600 členů (většinou dívek). Svaz měl v této době 14 okrsků, organizoval okrskové sjezdy, pracovní kurzy, konference delegátů a celorepublikové sjezdy. Podílel se na zakládání nových sdružení mládeže (např. v roce 1927 jich založil 23), vyvíjel publikační činnost, vydával příručky pro schůzky mládeže a měsíčník *Bratrstvo*. Práce s mládeží nebyla součástí práce ústředí církve a byla financována z členských příspěvků, ze zisku z vydavatelské činnosti, subvencemi přispívala YMCA. Za války mělo dojít na základě nového spolkového zákona k rozpuštění všech spolků. Svaz SČME se rozpustil sám a při Synodní radě vznikl výchovný odbor pro mládež, který práci s mládeží v církvi převzal a v drobných obměnách má práci s mládeží na starost dodnes.

Vedle pravidelných schůzek mládeže při sborech ČCE byly pro mladé lidi v církvi důležité celocírkevní konference a sjezdy mládeže v předválečných letech, v době komunistické totality se dařilo mladým lidem setkávat zvláště na lesních brigádách, později také na pracovních pobytech v různých soukromých objektech či při sjíždění řek.

po roce 1989

Po roce 1989 byla obnovena tradice celocírkevních sjezdů mládeže a rozšířena nabídka biblických kurzů pro mládež, které se v době totality mohly konat jen za velmi omezených podmínek. V současné době odpovídá za celocírkevní práci oddělení ÚCK pro mládež. Neméně důležitá práce s mládeží probíhá na seniorátní (oblastní) a sborové úrovni. V roce 2006 bylo z pověření církve založeno *Sdružení evangelické mládeže*, které se hlásí k odkazu SČME a má za cíl práci s mládeží v ČCE podporovat a podílet se na ní.

mládeže ve sborech a seniorátech

Zhruba v polovině farních sborů se schází skupina mládeže k pravidelným týdenním setkáním. Ta obvykle začínají biblickou úvahou či biblickou prací. V současné době se klade důraz na interaktivitu, společnou práci, při které jde o osobní setkání s textem. Tzv. druhé programy bývají tématické – podle zájmu a možností účastníků, vedoucího, či místního duchovního. Na program mládeže patří také zpěv, hry, rozhovory, výlety, promítání filmů apod..

Téměř ve všech čtrnácti seniorátech se obvykle dvakrát za rok konají víkendová setkání, tzv. seniorátní dny mládeže. Tato setkání připravují seniorátní odbory mládeže, na dva roky volení zástupci mládeží. V několika seniorátech pracují na částečný či plný úvazek samostatní faráři pro mládež. V početně více zastoupených seniorátech mají dlouho tradici další speciální akce – sportovní (futsál, stolní tenis, volejbal), kulturní (divadelní festival *Svatí blázni*, filmový maratón) nebo taneční plesy. V Praze se v posledních letech pravidelně koná setkání *VŠelike* (tj. vysokoškolské) mládeže, v roce 2007 vzniklo Otevřené sdružení mládeže (*OSM*).

celocírkevní akce pro mládež

Celocírkevní odbor mládeže – COM (devět volených mládežníků a kazatelů) má na starost přípravu celocírkevních akcí, které technicky zajišťuje oddělení mládeže ČCE. Od roku 2002 vede toto oddělení tajemník-farář mládeže. Dlouhou tradici mají biblické kurzy pro mládež. Jedná se o letní a zimní týdenní setkání. Na každý tento kurz jsou obvykle připraveny dvě přednáškové řady. Jedna biblická a druhá tématická (etická, kulturní, společensko-vědní, historická či speciálně theologická). Nejčastěji jde o témata, která mladé zajímají, trápí, která se v církvi řeší, nebo která mohou rozšířit znalostní obzor mladých. Nejde přitom vždy o klasické frontální přednášky. Snahou je nabízet programy, které vedou mladé lidi k interakci, nutí k vlastnímu přemýšlení a tvorbě. Zbytek času při společných pobytech je naplněn hrami, zpěvem, k setkáním patří pobožnosti a závěrečné bohoslužby s vysluhováním večeře Páně. Kurzy jsou připravovány pro různé věkové kategorie: od nejmladší mládeže (13-15 let), přes mladší mládež (14-17 let), starší mládež (17-24 let), až po mládež nad 24 let.

Vedle věkově rozlišených kurzů se konají kurzy hudební (*Bigbítový kurz*) a divadelní (*Divadelní pilník*) nebo sportovně zaměřené (vodácké putovní tábory). Tradici již také mají duchovní cvičení – exercicie.

Zvláštní zmínku si v této souvislosti zaslouží pobyty s mezinárodní účastí. Dvakrát se konal kurz pro mládež ze sborů, které založili na různých místech Evropy čeští emigranti, kteří museli pro svou víru odejít ze země. Konala se tak setkání pro potomky Čechů z Polska, Ukrajiny, Rumunska a Chorvatska. Vedle toho se již tradičně koná mezinárodní tábor pro mládež z Evropy, ale i ze Spojených států. Tato setkání jsou připravována s partnerskými církvemi v zahraničí a s jejich podporou. Na kurzy tak jezdí mládežníci z Německa, Polska, Maďarska, Rumunska, Chorvatska, Ameriky.

Sjezd (nejen) evangelické mládeže

Od roku 1990 se pravidelně koná *Sjezd (nejen) evangelické mládeže*. Každý rok probíhá v jiném městě republiky a sjíždí se na něj šest až devět set mladých lidí z celé republiky i ze zahraničí. Víkendový program se skládá z mnoha přednášek, dílen, diskusí, sportování, meditování. Program je koncipován alternativně – ve stejnou dobu se nabízí několik různých možností, ze kterých si účastníci vybírají. Součástí každého sjezdu jsou také kulturní programy: koncerty vážné i rockové hudby, výstava fotografií či obrazů a amatérská či profesionální divadla. Sjezd končí nedělními společnými bohoslužbami. Jedná se tak o největší pravidelné setkání v ČCE.

semináře a porady pracovníků s mládeží

Pro pracovníky s mládeží jsou určeny semináře, které se konají jako ucelený dvouletý cyklus čtyř prodloužených víkendů. Na program jsou např. role vedoucího, skupinová práce, postavení nás samých, identifikace s církví, osobní zbožnost, různé ideové proudy mezi mladými, problematika závislostí a jejich vliv na skupinu a mnoho dalších. Tato koncepce navazuje na několik jednotlivých seminářů, které proběhly v minulosti. Mezi mládeží mají úspěch a přispívají k zlepšení práce a také k propojování mezi jednotlivými sbory a mládežemi.

Každým rokem se schází také porada zástupců mládeží. Jde o setkání volených zástupců jednotlivých seniorátů, kteří se vzájemně informují o dění v seniorátech, společně vymýšlí, kterým směrem by se měla práce s mládeží ubírat a jednou za dva roky volí výše zmiňovaný Celocírkevní odbor mládeže. Mladí lidé jsou tak vedeni k zodpovědnosti a k presbyterně-synodnímu způsobu rozhodování.

publikační činnost

Vedle přípravy a organizace akcí je třeba zmínit publikační činnost. S vynucenými přestávkami během totalitních režimů, vychází měsíčník *Bratrstvo – časopis evangelické mládeže*, který sami mladí lidé připravují. Jeho součástí se nyní stává příloha *Instantní*

programy. Jde o pomůcku pro pravidelná setkávání mládeže. Téměř každoročně vychází sborník s přednáškami a dalšími záznamy ze Sjezdů mládeže. Mládež hojně využívá nejnovějších informačních technologií. Internetové stránky jsou dnes již základním informačním kanálem pro předávání informací (<http://mladez.evangnet.cz/>).

Práce s mládeží se daří díky mnoha aktivním dobrovolníkům a kazatelům či kazatelkám církve.

Filip Keller

PRÁCE S LAIKY

Laik je označení pro člověka z lidu. Tedy toho, kdo neprošel odborným theologickým vzděláním. A takových je ve společenství církve většina. Právě pro ně pracuje Poradní odbor vzdělávání laiků.

Naši předci cíleně hledali pravé souvislosti mezi božím Slovem a praktickým životem. Tedy, aby jejich každodenní život co možná nejlépe odpovídal tomu, co si Pán Bůh skutečně přeje. Tak rozuměli své „odpovědnosti“ před boží tváří a tak se jí snažíme rozumět i dnes.

Ve svobodném Československu před druhou světovou válkou se této roli dalšího vzdělávání (a misie) zhostila do jisté míry *Akademická YMCA*. Během války hlavní tíže v této oblasti souvisela s vynalézavostí i místními podmínkami jednotlivých sborů. Po válce pak tehdejší Husova fakulta pořádala cyklus populárně odborných přednášek určených široké veřejnosti.

Po roce 1948 a nástupu silící ideologie marxismu–leninismu a tzv. vědeckého světového názoru byla vzdělávací činnost českobratrských evangelíků notně zdušena. Povolena byla jen bohoslužebná shromáždění, a to výhradně v církevních prostorách. Prosadit a udržet se podařilo pouze minimální míru vzdělávání dětí, neboť jsme mohli prokázat, že navazujeme na velmi starou tradici, praktikovanou dávno před válkou i před vznikem samostatné republiky. Na tradici, která je naší církvi vlastní.

I tato možnost ale byla v normalizačních sedmdesátých letech tvrdě okleštěna vnucenou podmínkou, že biblických kurzů se mohou zúčastňovat pouze mladí lidé, kteří dosáhli plnoletosti (tj. od 18 let). Pro střední a starší generaci však oficiální možnost shromažďování a (biblického) vzdělávání mimo vlastní církevní sbor zůstávala trvale uzavřena.

Díky neutuchající iniciativě a vynalézavosti zejména faráře Jaroslava Soběslavského (1923-1997) z Lanškrounu se podařilo prosadit, aby bylo možné pořádat biblické kurzy alespoň pro nejstarší generaci. Státní správě se duchodci již nejevili jako nebezpečné ohrožení komunistické ideologie.

A tak zpravidla v lednu, během semestrálních prázdnin, se každý rok konal v Husově bohosloveckém semináři v Jirchářích (HBS) týdenní kurz pro laiky. Zájem byl veliký – účast kolem sta kurzistů, věkový průměr 60 až 70 let. Základní struktura programu byla stálá: dopoledne řada výkladů některé z biblických knih v podání profesorů bohoslovecké fakulty či odborníků z řad farářů, odpoledne přednášky známých, zajímavých či významných osobností, jejichž život byl nějakým způsobem zasažen a poznamenán evangeliem.

Široce se výběr těchto přednášejících hostů otevřel zejména po listopadu 1989. Hovořili zde vedle farářů a theologů lékaři, herci, básníci, akademičtí malíři, jaderný fyzik a celá řada dalších.

V situaci, kdy jsme na dlouhá léta pozbyli možnost využívat ubytovacích a shromažďovacích prostor HBS, jsme se museli rozhodnout, jak pokračovat dál. Tehdy jsme se odvážili přesunout pořádání kurzů mimo Prahu. Začali jsme ve střediscích *Sola fide* v Janských Lázních a *Sola gratia* v Bystřici pod Hostýnem. Později se kurzy začaly konat i v Táboře J. A. Komenského v Bělči u Hradce Králové.

V současnosti jsou to právě Janské Lázně a Běleč, kde se vzhledem k dobrému zázemí a poměrně snadné dostupnosti připravují jarní (v dubnu) a podzimní (v říjnu) vzdělávací setkání. Tato změna přinesla řadu nevýhod i výhod. Nevýhodou je ztráta Prahy se vši její výjimečností – a malá kapacita středisek. Výhodou naopak krásné prostředí v přírodě, jak v Krkonoších, tak na Královéhradecku, daleko větší soužití menších skupin (maximálně do padesáti účastníků) a možnost setkávání dvakrát ročně. To se projevilo i na výrazném snížení věkového průměru, který se pohybuje již pod hranicí šedesáti let. To znamená, že se na kurz vypravuje stále více lidí středního a mladšího věku.

Vedle přípravy těchto kurzů se Poradní odbor vzdělávání laiků stará o organizování jednoho typu ozdravných pobytů v již zmíněném středisku v Bělči. Jde o rodinné rekreace,

zpravidla týdně, v červenci a srpnu. Účastníci těchto pobytů nejsou nijak omezováni v představě o vlastní dovolené. Nicméně, pokud se tak rozhodnou, mohou využít připraveného programu, tj. společných pobožností, her pro děti, moderovaných rozhovorů či večerních výkladů pro dospělé atd. Ukazuje se, že v poslední době vzrůstá zájem rodičů s dětmi o tento způsob rodinné rekreace.

Pod záštitou poradního odboru probíhají také částečně nezávislá Setkávání starší generace (mezilidské a partnerské vztahy) a Setkávání střední generace (křesťanské společenství spojené s lyžováním).

Další úlohou Poradního odboru pro vzdělávání laiků je také spolupráce s obdobnými odbory v jednotlivých seniorátech. Podle potřeby se konají celocírkevní setkání s jejich zástupci. Během nich se často vynoří aktuální otázky a problémy, které členy církve znepokojují a o jejichž řešení by se chtěli něco dozvědět. To je inspirace např. pro přípravu programu některého z příštích kurzů.

Tomáš Jirků

PRÁCE S DĚTMI A MLÁDEŽÍ S POSTIŽENÍM

Tento typ církevní práce byl zahájen až v roce 1987. Žili jsme ve společnosti, která lidi s handicapem schovávala za brány ústavů. Nemluvílo se o nich a také se pro ně nic nedělalo. Rodiny dětí s postižením byly odkázány samy na sebe, dostávaly se do značné izolace a neměly šanci na hodnotný život ve společnosti. Ani v církvi jsme si do té doby neuvědomovali, že je třeba se lidem s postižením a jejich rodinám více věnovat. Pokud postižení patřili do některého sboru církve, byli samozřejmě zahrnuti do katechetické a pastorační péče sboru, tak jako ostatní členové, byť byla tato péče někdy poznamenaná neznalostí příslušné problematiky. Byla jim věnována láska a péče, ale žádný zvláštní program pro ně připravován nebyl.

sloužíme si navzájem

V roce 1986 si skupina bratří a sester, kteří se v církvi zamýšleli nad problematikou rodin, začala stále více uvědomovat specifika těch, kteří pečují o postiženého člena rodiny a rozhodla se pro ně připravit společný pobyt. Těmto rodinám mělo být umožněno nejen setkání s ostatními rodinami, které jsou v podobné situaci, ale také odpočinek a rekreace. To vše mělo být neseno láskou v duchu křesťanských hodnot. Snahou bylo, aby se rodinné rekreace zúčastnily pokud možno celé rodiny, aby mohlo být vytvořeno integrované společenství postižených i zdravých účastníků. Mottem těchto setkání bylo: „Sloužíme si navzájem“, postižení zdravým a zdraví postiženým. Zájem o toto setkání byl veliký a znamenal začátek služby církve dětem a mládeži s postižením, která probíhá dosud.

Rodinná setkání se nejprve konala v celocírkevním středisku v Chotěboři a po restituci objektů Letního tábora Komenského v Bělči nad Orlicí se tato setkání konala zde. Příroda v Bělči nad Orlicí umožňovala koupání, procházky po lese, ale hlavně společný život všech zúčastněných. Začínalo se od jednoho týdenního běhu, zájemců však stále přibývalo a tím rostl i počet turnusů – až na pět ročně. Vedle setkání rodin s dětmi s postižením se každým rokem konal také tábor pro ty děti s postižením, které byly samostatnější a mohly se zúčastnit tábora bez rodičů.

Účastníky těchto setkání byli zpočátku členové naší církve, ale brzy přibývali i členové ostatních církví (římskokatolické, Církve bratrské apod.). Postupně přicházeli a stále přicházejí i zájemci, kteří se o této příležitosti setkání dozvěděli v různých stacionářích a kteří do žádné církve nepatří. Rodinné rekreace jsou organizovány v duchu křesťanských hodnot, přesto však jsou otevřené i dalším lidem. Z toho máme radost, i když to samozřejmě přináší určité problémy a vede to především tým spolupracovníků ke stále novému promýšlení, co pro nás znamená víra v Ježíše Krista a jakým způsobem ji dosvědčovat lidem kolem nás.

průběh setkání

Rámec těchto setkání tvoří ranní a večerní pobožnosti, které jsou zaměřeny především na děti. Používáme různé pomůcky – flanelogram, diapozitivy, scénky, apod. Při pobožnostech se hodně zpívá a hraje na různé hudební nástroje. Na závěr rodinné rekreace se konají bohoslužby s vysluhováním večeře Páně. Pro každý den je připravován co nejpestřejší program (vycházky, hry, divadlo, sportovní olympiády, diskotéky, ...).

O přípravu každého setkání se stará tým spolupracovníků, který tvoří psycholog, farář, lékař, rehabilitační pracovnice a pomocník, který se stará především o program. Každý z nich má své místo a uplatnění. S vedením jednotlivých běhů spolupracuje ještě skupina pomocníků – asistentů. Nechceme především postižené izolovat od jejich nejbližších. Na druhé straně je ale nutné umožnit rodičům, aby si co nejvíce odpočinuli. Proto je ke každému dítěti přidělen pomocník, který je po celý pobyt rodičům a jejich dítěti s postižením k dispozici. Výběr pomocníka ke každému dítěti musí být velice citlivý a také se nedá vnutit. Ve většině případů je však tato služba přijímána velice kladně. Podařilo se často navázat velmi úzký vztah mezi asistentem a rodinou, který nezůstal omezen jen na konkrétní prázdninový týden, ale

přetrvává i během roku. Přípravě asistentů se věnuje pečlivá pozornost, každým rokem je pro ně připravována instruktáž, kde jsou seznámeni se službou, která se od nich během rodinné rekreace či tábora očekává. Na podporu asistenční služby bylo zřízeno občanské sdružení *Mirabilis*. To v posledních letech rozšířilo svoje zaměření i na asistenční službu během roku.

Velice brzo se objevila potřeba setkávat se i během roku. Po několika pokusech jsme zjistili, že setkávat se takto pravidelně je zatím nad naše síly. Tento úkol je tedy před námi.

Během dvacetileté práce církve s dětmi s postižením se vyměnili účastníci, asistenti i vedoucí jednotlivých běhů. Jsme vděční za to, že je o tuto službu církve zájem. Budeme rádi, když se pro ni najdou ochotní bratři a sestry, kteří bez nároků na odměnu věnují svůj čas, energii a nasazení této službě „bratřím nejmenším“. A bude dobře, když se pro ni najdou i dostatečné finanční zdroje, aby tato služba církve nemusela být omezena.

Květuše Šilarová a Bohumil Baštecký

VÝCHOVA BOHOSLOVECKÉHO DOROSTU

Říká se, že základem jakékoli výchovy nejmladší a nastupující generace je rodina. A pokud by na tomto místě měla být řeč o výchově bohosloveckého dorostu v naší církvi, tedy církvi, která sama sebe tradičně chápe mj. také jako rodinné společenství, pak bychom tuto kapitolu určitě měli začít již ve sborech a v každodenním životě církve. Tím se ale hned na začátku našich úvah dostaneme do jistých obtíží. Naše církve totiž nemá (pro tyto počátky) vypracovaný žádný model či metodiku, jež by nabízely na úrovni sborového života systematické vedení budoucích adeptů bohosloví. Je pravda, že ještě v nedávné minulosti většina studentů bohoslovecké fakulty pocházela z tradičních evangelických rodin. Během posledních dvou desetiletí se ale situace výrazně proměnila. Na Evangelickou teologickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze (ETF UK) přicházejí studovat mladí lidé z velmi rozmanitého rodinného prostředí, a zdaleka ne jen církevního. A stejně rozmanitá je i jejich motivace při rozhodování vydat se touto cestou. Někdo byl ovlivněn setkáním s farářem, jiný byl inspirován dlouholetým životem ve sboru. Pro dalšího bylo důležité přátelství se studentem theologie, u jiných bylo toto rozhodování spojeno s jejich vlastní konverzí. Navíc v posledních letech stále více přicházejí do farářské služby také ti, kteří za sebou již mají studium zcela jiné školy, nebo dokonce kus života věnovali zcela jiné odbornosti a jinému povolání. Tato naprostá otevřenost i nejnahodilejším možností je pro naši církev charakteristická a i když má své přednosti, přece jen je podle mého škoda, že se při výchově a vedení mládeže v církvi nevěnuje tomuto možnému směřování víc pozornosti.

Evangelická teologická fakulta

První pevný a zřetelný bod, o který se tedy můžeme opřít, je možnost studia na Evangelické teologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze.

„Po marných snahách získat povolení ke zřízení vysoké školy pro evangelickou theologii v rámci Rakousko-Uherska byla zákonem z 8. dubna 1919 zřízena Husova československá evangelická fakulta bohoslovecká. Vznikla jako autonomní ústav se všemi právy a výsadami vysoké školy (včetně práva promočního), nikoli jako součást Karlovy univerzity. (Žádosti o inkorporaci nebyly schváleny.) 17. listopadu 1939 byla spolu s ostatními vysokými školami uzavřena okupačními úřady (theologické vzdělávání probíhalo pololegálně v rámci církve). V činnosti pokračovala po válce do roku 1950, kdy byla vládním nařízením rozdělena na dvě samostatné fakulty: Husovu československou bohosloveckou fakultu (dnešní HTF UK) a Komenského evangelickou bohosloveckou fakultu (dnešní ETF UK). V této podobě pracovala fakulta jako centrum vzdělávání teologů pro řadu protestantských církví až do 10. 5. 1990, kdy byla inkorporována do svazku Univerzity Karlovy v Praze jako Evangelická teologická fakulta.“ (www.etf.cuni.cz)

Ještě v 80. letech bylo přijetí ke studiu na teologické fakultě (Komenského evangelická bohoslovecká fakulta) podmíněno rozhodnutím uchazečů pokračovat po absolutoriu duchovenskou službou v církvi. Dnešní fakulta je v tomto smyslu po formální stránce na církvi zcela nezávislá – žádný takový závazek od uchazečů o studium v žádném případě neočekává.

církevní přítomnost na ETF UK

Nicméně již během fakultního studia církve studentům nabízí možnost blíže se seznámit s prací církve a farářů – především v rámci několikátýdenních praxí na sborech, které organizuje Synodní rada ČCE.

Možnost formačního vedení se studentům otevřela také zřízením místa studentského faráře působícího od roku 2000 na ETF UK. Toto pastorační doprovázení se však nenabízí zdaleka jen studentům naší církve, nebo jen těm, kteří by chtěli využít své vzdělání v duchovenské službě.

vikariát

Zcela profilovaná a cílená příprava budoucích bohoslovců je spojena s přihláškou a vstupem do vikariátu. Tento institut byl synodem zřízen v roce 1994 a důvodem jeho zřízení byla především potřeba nabídnout budoucím kazatelům a kazatelkám církve „*prostor pro osobní orientaci v nové roli, pro experimentální ověření vlastních dovedností a schopností a pro důkladnou reflexi zamýšlené duchovenské práce*“ (*Pravidla vikariátu*). Základem ročního vikariátu je působení na sboru pod vedením zkušenějších kolegů (mentorů). Součástí přípravy jsou také semináře zaměřené na hlavní disciplíny praktické teologie (homiletika, katechetika a poimenika) a závěrečná písemná práce, v níž má vikář či vikářka prokázat schopnost theologicky zpracovat praktické téma navazující na jejich vlastní vikariátní zkušenost. Vikariát je završen závěrečným zhodnocením roční práce vikáře či vikářky *Komisi pro hodnocení vikariátu* a vyjádřením o způsobilosti k duchovenské službě.

poptávka

Po roce 1989 a po inkorporaci theologické fakulty do svazku Univerzity Karlovy zaznívaly obavy, jestli nebudeme zakrátko čelit velkému nedostatku mladých duchovních, kteří by byli ochotni nastoupit do církevní služby. Tato obava byla také jedním z motivů založení Biblické misijní školy (později *Vyšší odborná škola biblická Evangelické akademie*) v Hradci Králové (dnes ale již zrušené). Nicméně počet nastupujících mladých kazatelů a kazatelek se naopak oproti předchozím desetiletím v devadesátých letech zvýšil. Je samozřejmě otázkou, jestli se v tomto nárůstu neodráželo jen společenské uvolnění a tím i zvýšený, leč neprofilovaný zájem o duchovní a humanistické obory lidské činnosti a jestli nebudeme muset začít s přípravou a výchovou k duchovenské službě přece jen dříve, než teprve během fakulního studia. V každém případě je dnes jak v církvi, tak i ve společnosti „poptávka“ po službě duchovních stále vyšší, než může církev nakonec nabídnout.

Jiří Weinfurter

KNIHY A ČASOPISY

Jak jistě ukáže tato knížka v několika dalších kapitolách, představujeme si často českého evangelíka či evangeličku s biblí v pravé ruce a s několik svazky popularizační náboženské literatury v ruce levé. V poštovní schránce má pak český evangelík na tomto obraze alespoň dva náboženské časopisy měsíčně. Večer to vše leží na jeho nočním stolku podtrháno či opoznámkováno i s výpisky a konceptem textu ostré reakce na přečtené.

náboženská kniha

Náboženská kniha provedla české a moravské evangelíky léty protireformace. Kniha byla symbolem jejich kacírství, na základě jejího nálezu byli identifikováni a trestáni. Kolem knih provenience předbělohorské, bratrských emigrantských titulů, kolportovaných pietistických překladů a především tisků bible nebo jejích částí se soustředil ilegální náboženský život předtolerančních evangelíků. O další užití této shromážděné náboženské knihovny se také strhl první ze střetů mezi z ciziny povolányi tolerančními pastory a jejich novými farníky. Evangeličtí misionáři troskotali při pokusech nahradit tento rodový thesaurus řádnou luterskou či reformovanou literaturou víceméně stejně jako jejich katoličtí předchůdci.

19. století

V polovině 19. století před uzákoněním rovnoprávnosti (1861) bylo v Čechách a na Moravě přibližně 142 tisíc evangelíků a evangeliček augsburského či helvetského vyznání, v letech první světové války jich bylo o něco méně než 220 tisíc. A jak vypadala jejich literární produkce, resp. nabídka? Zatímco se první generace tolerančních pastorů (autorů) soustředily především na doplnění konfesní bohoslužebné (zpěvníky, agendy, modlitební knihy) a náboženské (katechismy, sbírky kázání) literatury, přinesla rovnoprávnost vpravdě literární či publicistický boom.

Václav Šubrt a Heřman Tardy vydávali reformovaný časopis *Hlasy ze Siona*. Na vnitřní misii se soustředily *Evangelické Listy*. Necelých deset let vycházela v Krabčicích redakcí Adolfa Chlumského *Stráž na Sióně* – autor se pak odstěhoval Ameriky, kde se stal farmářem a misionářem. Za účelem propagace změny církevního zřízení založil Čeněk Dušek *Jednotu*, která skončila spolu s neuskutečněním záměru. Radikální theologický racionalismus reprezentoval časopis bratří Košutů *Český bratr*. Devět let plnil Jan Karafiát sám stránky *Reformovaných listů*. Dvakrát se na veřejnosti objevil titul *Hus*, druhá redakce tvořená Františkem Kozákem, Janem Pelíškem a Ferdinandem Císařem byla úspěšnější a podařilo se jí vytvořit patrně nejlepší náboženský časopis své doby. Jiná skupina farářů založila *Kalich* a příznivci Hermanna Friedricha Kohlbrüggeho časopis *Českomoravská Jednota*. Luteráni vydávali *Českého Evangelíka* a *Evangelického Církevníka*. Pro evangelickou rodinu byla určena *Česká Rodina* a jen dětem *Přítel Dětek*. Řada časopisů byla omezena pouze regionálně (např. valašské *Českobratrské Hlasy*). Bukovský farář Josef Dobiáš vydával dva roky *Český časopis historický*, který byl pak o několik let později obnoven historikem Jaroslavem Gollem a stal se dodnes vycházejícím předním českým historiografickým periodikem. Kromě časopisů vycházely kalendáře, např. reformovaný *Orloj* a luterský *Hus*. Řada farářů vydávala vlastním nákladem různé sbírky kázání, učebnice náboženství, katechismy, překlady, historické edice, dějepisné práce i básně a prózu. O rozšiřování protestantské literatury se starala mj. nakladatelství *Comenium*, *Evangelická Matice* či *Spolek Komenského*.

21. století

Přeskočme krátké 20. století a podívejme se, jak situace vypadá dnes, kdy se počet českých protestantů přiblížil hranici 100 tisíc.

Ústředí ČCE vydává trochu nepravidelný třítýdeník *Český bratr*, měsíčník pro mládež *Bratrstvo*, pololetník *Sbírka kázání* a spolu s Diakonií ČCE a ETF UK v němčině a angličtině přibližně rovněž pololetník evangelických zpráv z Česka (*Evangelische Nachrichten aus*

Tschechien, Czech Protestant News). Kromě toho vydává ÚCK vedle katechetických pomůcek, o kterých bude řeč jinde, nově např. *Knížnici studijních textů ČCE*, ve které navazuje na dlouholetou takřka samizdatovou tradici bohosloveckých prací určených pro sborovou diskusi a užití.

ČCE vlastní také nakladatelství *Kalich* s bezmála devadesátiletou tradicí. Po letech váhavého hledání, kam se tato společnost vydá po roce 1989, objevuje se zde ročně i několik dobrých titulů, spíše ovšem ze světové prózy, které se však v církvi samé s výraznou odezvou zpravidla nepotkávají. Vlastní theologická produkce spočívá spíše v reedicích starších děl či ve vydávání stále oblíbeného žánru postil evangelických theologů. Zmínit se ovšem sluší např. nový překlad *Symbolických knih*.

Rovněž devadesátiletou tradicí má ekumenický týdeník *Kostnické jiskry* (dnes je ovšem tento název pouze v podtitulu), který vznikl jako nástroj sjednocovacích snah českých evangeliků před první světovou válkou. Kromě této historické úlohy, kterou vyplnil, zde v minulých desetiletích vycházely ty nejzásadnější statě určené českému protestantu. Dnes však tyto noviny žel narážejí na bídu domácí meziprotestantské ekumeny, na kterou jsou stále zacíleny, a především na radikální pokles kvalitní protestantské publicistiky.

Jako nezávislý měsíčník byl v roce 1990 založen časopis *Protestant*. I tento časopis vznikl zprvu pro konkrétní historický úkol, kdy zde chyběla nezávislá platforma k vyrovnání se s životem církve za komunismu a prostor k publicistickému vyjadřování se k novodobému směřování církve. Dnes tento časopis dává narozdíl od jiných evangelických periodik více prostoru otázkám společenským, ke kterým nabízí křesťanský úhel pohledu.

Po roce 1989 založila celá řada sborů vlastní sborové (např. olomoucký *Posel*, vinohradský *Hrozen*, dejvický *Souterrain*) či regionální (např. *Českoobratrské Horácko*) časopisy, které dnes již mají slušnou tradici a díky přesnému zacílení místy i spolehlivě vytlačují periodika celocírkevní.

V podobném duchu – continuity, hledání nového smyslu či obnovování tradic – se nese i „osud“ theologičtěji zaměřených tiskovin. Po léta jediný theologický měsíčník (dnes dvouměsíčník) *Křesťanská revue* se vrátil do náruče YMCA, kde jej v roce 1927 založil filosof Emanuel Rádl a protestantský theolog Josef L. Hromádka, a dnes se rovněž spíše soustředí na theologickou či křesťanskou publicistiku. V roce 1995 vznikla *Theologická reflexe* jako dvakrát ročně vycházející odborný theologický časopis. Zahraniční čtenáře se stavem domácí theologie seznamuje *Communio viatorum*. A po takřka dvacetileté přestávce byly jako časopis obnoveny *Studie a texty* ETF UK, které jsou rovněž určeny pro publikování odborných theologických prací.

Nová doba umožnila i vznik několika drobných nakladatelství, která snad lze označit adjektivem evangelická. Rád bych tu zmínil nakladatelství *Eman* se samizdatovou tradicí, které se opírá částečně o podporu z holandských protestantských kruhů a vedle překladů z této oblasti se soustředí na evangelickou poezii, práce katechetické a historiografické, sbírky kázání a odbornou theologii. Nakladatelství *Mlýn*, které našlo svůj vzor pro změnu ve Švýcarsku, se zaměřuje na práce výhradně theologické, ale vedle odborných překladů či děl z per učitelů ETF UK zde vycházejí i drobná stostránková dílka přibližující základní theologické otázky laické čtenářské obci. Nejméně vyhraněné, a o to výběrovější, je nakladatelství *Zdeněk Susa*, v jehož produkci nalezneme učebnice hebrejštiny, sbírky kázání, křesťanskou poezii, vzpomínky či křesťanské cestopisy. Nutno dodat, že u všech těchto nakladatelských domů se v jedné osobě potkává vydavatel, majitel, grafik, překladatel, autor i účetní, přesto produkce jednoho každého z nich dosahuje více než pět titulů ročně.

četba českého evangelika

Jak to tedy vypadá s knihovničkou a četbou současného českého protestanta či protestantky? Pro hlubší analýzu žel nemáme k dispozici příliš statistických údajů a mluvit o zrychlené, upracované a uspěchané době s její širokou škálou nabídek a nedostatkem času k četbě by nejspíš bylo vlastně hloupé. Obecně lze povědět, že asi nejen díky poklesu počtu členů

církevní obce došlo v nové době k radikálnímu úbytku odběratelů a tedy i čtenářů u všech evangelických časopisů. Většina z nich se vedle hledání vlastní tváře (spojeno často se změnou jména či alespoň grafiky, formátu a periodicity) a úkolu potýká s nedostatkem spolupracovníků, příspěvateľů, neprofesionální redakcí, neaktuálností, nedostatečnou kvalitou či nedostatkem finančních prostředků na investigativní žurnalistiku. Odborné časopisy musejí nadto dostát akademickým požadavkům a stále přítomné otázky z univerzitních či ministerských kruhů po vědeckosti theologie a zároveň se potýkají s nedostatkem předplatitelů, takže nezbývá, než je dotovat. Zároveň se ztrácí kontakt odborné theologie s takřka jedinými domácími potencionálními čtenáři, totiž s duchovními. Nové původní kvalitní české protestantské theologické literární produkce není mnoho. Theologické knihy jsou většinou vydávány v nákladu čtyř pěti set kusů a nezbývá tedy, než je dotovat či sponzorovat, protože jinak by je jejich prodejní cena činila nedostupnými. Naopak díky vzniku na atheistickou zemi nemála náboženských nakladatelství bylo v poslední době do češtiny přeloženo např. velké množství theologických titulů z němčiny či angličtiny.

Knihy a časopisy samozřejmě nahrazuje internet. Zde ovšem nezbývá než konstatovat, že publicistický a na theologii zaměřený server zde dosud chybí.

Český evangelík a evangelička čtou sice méně než dříve a snad je jejich četba i méně uspokojuje, ale zlé to ještě není.

Pavel Šebesta

ANDĚL NEBO ĎÁBEL? aneb jak hledáme média

„Televize, jak velký by to mohl být apoštol!?!“, zvolal kdysi student katolické theologie při konkurzu na moderátora *Křesťanského magazínu*. „Ďáblova bedna“, šuškal i stěny při setkání duchovních převážně světloplaché českobratrské církve, bez ohledu na délku jejich druhotných pohlavních znaků a míru zařazení do struktur raně kapitalistické české společnosti let devadesátých. Když nadšeně „nezávislá“ média sestoupila z říše teoretických snů o prezentaci církve ve státních ideologických médiích doprostřed církevního života jako reálná výzva, našla církev vnitřně rozdělenou na dva vyhraněné tábory. Těžko říci, nakolik se v tom zračil rys naší národní povahy „ryc anebo nic“ a nakolik to odráželo vždy poněkud ambivalentní odpověď na nelehkou otázku po schopnosti moderních médií zprostředkovat nejhlubší prameny evangelia. Jisté je jen to, že ze samé podstaty věci ti dva (medium a evangelium) nejsou Romeo a Julie.

Nadšených mediálních evangelizátorů bys v naší církvi napočítal na prstech jedné ruky. Mnohem více je v mediím přejevném a rozhodně menším táboře těch, kdo sní o vlivné přítomnosti evangeliků v mediální krajině, intuitivně vnímané jako rozhodující faktor pro postavení církve ve společnosti. Media přece rozhodují o tom, kdo a co je důležité už jen tím, o čem informují a o čem ne. Kdo není v médiu, jakoby nebyl. Zdánlivě plytce naivní formulka, hodná snad tak stranických sekretariátů či stárnoucích hvězd, je žel mnohem blíže k pravdě, než by většina z nás chtěla. Hned po rodině (často nekompletní) média otevírají (s nárokem na kompletnost) člověku svět. Bytosti, která se rodí nehotová a musí být „dopečena“ vztahy ke svému okolí, nabízejí média to, s čím po staletí obchodovala církev: předvařený referenční rámec, rastr, který přiložen ke složitému světu, nabízí jednoduchou odpověď typu: černá / bílá. Neúčast na této masové výchově má, zdá se, jedinou alternativu: pomalu se sunout do propadliště dějin.

A tady obvykle nasazují mediální skeptikové. Média svět trivializují, polarizují a rozdrobují hledání pravdy na obchodovatelné a prodatelné „informace o“, které vůbec nechťejí vést k činům, což je v příkrém kontrastu se světem biblických svědků. Ve věku zábavy představuje mediální „infotainment“ (zábavné informování) karikaturu Pavlova „všechno zkoumejte a co je dobré, toho se přidržte“, protože události a jejich uchopení slouží především marketingovým záměrům zvýšení sledovanosti, poslechovosti či čtenosti. Tolik pohrdaná bulvarizace je zabudovaná v samém jádru médií, postavených na komerčním principu: čím více čumilů, tím lépe se prodávají.

Divák, posluchač, čtenář je prodáván inzerentům a jen šťastnou shodou okolností se tak zatím děje cestou nabídky komponovaných programů či článků. Bude-li prodatelná modrá obrazovka, „růžový šum reproduktoru“, případně abstraktně umouněné stránky novin, skončí zbytečně pracné a drahé vyrábění pořadů. Takovému manipulátorskému médiu chcete svěřit to nejcennější, co církev má – evangelium?, ptají se právem skeptikové, z nichž mnozí dotáhli do důsledků známou tezi: „nezáleží na tom, *na co* se díváte, nýbrž *že* se díváte“, a „d'áblovu bednu“ přikryli dečkou.

Takže: Být či nebýt v médiích, žít či nežít s médii? To první je snad otázka volby, ale obávám se, že to druhé ne. Náš svět je tak prostoupen médii, že není kam utéci. I Komenského růžový palouček a lesní úkryty českých bratří dnes vibrují vlnami všech vlnových délek. Média jsou nenápadně všudypřítomná jako vzduch, který dýcháme. I zapřísáhlí mediální nekuřáci inhalují jejich kouř, většina navíc dobrovolně sahá po „bílém médiu“ – internetu. Zdá se být rozumným naučit se s nimi žít a porozumět jejich nebezpečným i pozitivním stránkám.

Je mnoho důvodů tvrdit, že mediálně zdravě skeptická českobratrská církev, která se díky Bohu už před mnoha staletími rozešla s myšlenkou své zodpovědnosti za správu společnosti (a tudíž i s nutností „mít své lidi“ na rozhodujících místech), odolá pokušení

nechat se vlákat do shora popsané pasti „anděl nebo ďábel“. Trénovaná léta života menšinové církve, jejíž devizou nejsou zástupy, nýbrž více či méně vonící společenství konkrétních sborů, má šanci udržet si „zdravý rozum“ s jasným vědomím, že základním principem komunikace evangelia je a vždy bude živé společenství svědků, dotknutelných, zranitelných a právě proto důvěryhodných. *Vše ostatní je druhotné a pomocné*, byť si v případě médií slibují statisíce, ba milióny potenciálních adresátů něco jiného.

Přistoupit k médiím věcně znamená porozumět charakteru jejich zprostředkovatelského úkolu, znát a respektovat co umějí a co neumějí. Televizní médium například nemá rádo velká gesta, exaltovanost a hotové pravdy. Fandí věcem v procesu, hledání a pozvání na cestu. Ale taková je přece i kristovská víra, která rozhodně nespočívá v souhlasu s nějakým učením či institucí, nýbrž ve vztažené ruce, v prvním kroku důvěry a naděje proti naději. Církev, která sebe samu nechápe jako ústav spásy a nazývá se *communio viatorum* (společenství poutníků) pro to rozhodně má ty nejlepší předpoklady.

Historie vzniku náboženských redakcí v *České televizi* i v *Českém rozhlasu* může posloužit jako doklad, že se, jakkoli mediálně netrénovaná, naše církev hluboce zapsala do ekumenického ducha pionýrských let náboženských pořadů, který trvá dodnes a rozhodně patří mezi základní stavební kameny nesnadného zakotvení nové a nezvyklé tematiky v dříve protináboženských médiích. Jednoznačnou podporou snahy tvůrců soustředit se na společné křesťanské prameny víry a nekopírovat plytké politické pojetí vyváženosti vysílání, ve smyslu přesných minut vysílání pro jednotlivé konfese, spoluvytvářela klima pro svobodnou tvorbu spolupracovníků náboženských redakcí. Ty tak postupně přestávaly být chápány jako pátá kolona církvi v médiích a postupně získávaly i profesní žurnalistickou prestiž.

Jinak se ovšem charakter a frekvence náboženských pořadů v obou médiích výrazně lišily. Rozhlas se svými mnoha frekvencemi poskytl od samého počátku veliký prostor pro náboženské pořady mnoha forem, od diskusních pořadů až po pravidelné nedělní bohoslužby. Mnohonásobně dražší televizní produkce na dvou kanálech vedla k vytvoření v zásadě jednoho ostrůvku náboženských pořadů v nedělním odpoledni, navíc sdíleného třemi redakcemi, v Praze, Brně a Ostravě, s dosti odlišnou dramaturgií. Od původního magazínu, přes monotematické pořady publicistického typu, dospělo vysílání do současné podoby dokumentu pod hlavičkou cyklu *Cesty* a následného *Křesťanského magazínu*. Vše doplněno pětiminutovým *Svátečním slovem* a bohoslužbami z domova i ze zahraničí při příležitosti hlavních svátků.

Je nesporné, že média jsou vlivnou formativní silou veřejného mínění a jejich čistota je přinejmenším tak závažná, jako čistota vzduchu, který dýcháme. Věrna svému učení, že církev zde není pro sebe, nýbrž pro službu jiným, prokázala v porevolučním třibení médií ČCE hned několikrát dobrý instinkt a postavila se rozhodně za snahu uhájit prostor médií jako veřejné služby proti tlaku jejich komercializace. A vlastně tak sama odpověděla na otázku ze začátku: média církve, která rozumí své podstatě, ani nezachrání ani nezničí, nejsou ani anděly spásy ani ďábelskou mocností. Jen jedním z mnoha areopagů, jedna z mnoha šancí, jak pozvat k hledání pravdy a svobody těch, na které vložil ruku Hospodin.

Michael Otřísal

KAPLANI VE VĚZENÍCH

Členové ČCE, duchovní i laici, tvoří zhruba čtvrtinu křesťanů, kteří se v současnosti věnují duchovní službě lidem za mřížemi českých věznic.

Již záhy po skončení komunistického režimu, v roce 1990, začala být poskytována duchovní služba (pastýřská péče) ve věznicích (tehdy „nápravně výchovných ústavech“) nejen osobám s vyhraněným náboženským vyznáním, ale všem, kdo o ni projevil z jakéhokoli důvodu zájem. Tuto službu vězňům zastřešovala v letech 1990-1994 československá a později česká *Ekumenická rada církví*.

Z této situace postupně vzešlo a v roce 1994 bylo založeno občanské sdružení *Vězeňská duchovenská péče (VDP)* sdružující na nadkonfesijním základě všechny soukromé i právnické osoby, poskytující duchovní službu osobám ve výkonu trestu odnětí svobody nebo ve vazbě. V současné době má VDP více než dvě stovky členů (tento počet se často mění), z toho zhruba 180 dobrovolných a dvě až tři desítky profesionálních pracovníků (vězeňských kaplanů). Tito profesionální vězeňští kaplani jsou ke službě pověřeni svou církví, ale stávají se zaměstnanci *Vězeňské služby České republiky*. Jejich nadřízenými jsou ředitelé jednotlivých věznic.

U zrodu VDP stál farář ČCE Bohdan Pivoňka, který je v současnosti hlavním vězeňským kaplanem.

způsob a náplň práce

Práce vězeňského kaplana se liší podle typu věznice a jeho individuálního obdarování. Různá je také míra pracovního úvazku jednotlivých kaplanů – zatímco ve velké věznici (např. Praha-Ruzyně, Plzeň-Bory, Valdice aj.) je kaplanů více, složení je zpravidla římskokatolický kněz a protestantský duchovní, a pracují po celý týden, v malých věznicích bývá kaplan jeden a pracuje pouze několik hodin v týdnu. Jednotliví kaplani také spolupracují se svými kolegy, dobrovolníky z řad VDP. Nezanedbatelnou část duchovní služby poskytují duchovní pravoslavné církve, a to zejména rusky mluvícím odsouzeným. V současné době vzrůstá v kaplanských řadách počet žen.

Pro vykonávání bohoslužeb a pastoračních rozhovorů, případně ke studiu bible, mají věznice vyčleněn samostatný prostor, který má zpravidla podobu kaple. Může to být ale jen vyklizená cela.

Pracovní den kaplana je vyplněný obvykle jednou až dvěma bohoslužbami, několika pastoračními rozhovory, biblickou hodinou či jinou formou práce ve skupině. Někjaký čas je nutné věnovat kancelářské práci, jako je např. vedení podrobného pracovního deníku.

přijmout člověka

Vězení je místem nátlaku, represe. Vládne zde filosofie trestu. Pokud přicházíme do tohoto prostředí jako křesťané, vnášíme sem již jen svým příchodem jiný pohled na člověka, než jaký nabízí vězení. Přicházíme se zprávou o milosti, nových možnostech života. Nabízíme lidem bez vyhlídek a nadějí nový pohled na život. Vnášíme svobodu za zavřené dveře. Svobodu aspoň na chvíli – než skončí bohoslužby v kapli bez oken. I tady se křtí, vysluhuje večeře Páně, i tady se pláče, i tady zní lidský smích.

Naším úkolem není posuzovat míru viny lidí, kteří se přihlásí k duchovnímu „na rozhovor“ (většinou formou zápisu do zvláštního sešitu u dozorce), to je věcí soudců. Naším úkolem je přijmout člověka s jeho vinou jako člověka, vyslechnout, co jej tíží, z čeho má strach. Pomoci mu napsat dopis manželce a dětem. Jít za něj na pohřeb jeho matky. Naopak není naším úkolem lacině ho utěšovat a podbízet se jeho zjitřeným emocím. Naším úkolem je s ním být, mluvit, snažit se ho chápat a srozumitelně mu vyprávět příběh člověka, který Jediný byl opravdu nevinen.

KAPLANI V ARMÁDĚ

Vojenští kaplani slouží přítomností a doprovázením vojákům *Armády České republiky*, jejich rodinám a dalším potřebným. Na jejich znaku je v horní polovině lev ze státního znaku, v dolní polovině beránek s korouhví. Červeno-modro-bílou plochu rámuje nápisy Pravda Páně vítězí a název služby. Oba obrazové symboly vystihují přesně charakter služby: Je službou pro lidi zaměstnané organizací „síly“ a je službou vzkříšenému Pánu. Je službou lidem, které společnost učí „zabíjet nepřátele“ a očekává to od nich. Dostávají se proto do složitých životních situací. Vojenští kaplani deklarují připravenost tyto lidi doprovázet a prakticky to dělají.

prehistorie

Novodobá *Duchovní služba Armády České republiky* (DS) vznikala bez jakékoli možné návaznosti na minulost. V letech 1918–1938 existovaly v Československé republice tři na sobě nezávislé duchovní služby: katolická, evangelická a československá, které zanikly se zánikem československé armády v roce 1939. V březnu 1946 byla sice DS obnovena, ale již se nestačila rozvinout. V září 1950 přestali v armádě působit poslední vojenští kaplani. Byla to doba totálního přechodu na organizaci armády podle sovětského vzoru. Vojenští duchovní nebyli zrušeni de iure, ale faktickými opatřeními individuálního charakteru.

obnova

Založení a vznik DS spadá do poloviny devadesátých let minulého století. *Ministerstvo obrany České republiky* se obrátilo na církve v naší zemi se žádostí o pomoc a spolupráci. S největší pravděpodobností bylo za touto žádostí především přání, aby Armáda České republiky byla co možná brzy „kompatibilní“ s armádami *NATO* – tedy, aby měla také vlastní duchovní službu, jak je v evropských a severoamerických armádách obvyklé.

Po mnoha peripetiích – které jen zrcadlí tehdejší dobu, stav armády a vztah církví k ní – byl nakonec na podzim roku 1996, na základě ústní dohody mezi římskokatolickými biskupy a vysokými důstojníky generálního štábu Armády České republiky, pod hlavičkou humanitní služby, vyslán s českými vojáky do Bosny římskokatolický kněz. Ohlas na jeho působení mezi vojáky byl mimořádný a byl rozhodující pro změnu pohledu představitelů armády na duchovní službu. Dát vzniknout DS už nikoli hlavně pro kompatibilitu s *NATO*, ale pro dobro české armády jako celku.

V únoru 1997, při konferenci hlavních kaplanů evropských a severoamerických armád, která se konala v Praze, bylo oznámeno, že do konce roku bude mít i česká armáda svou samostatnou duchovní službu. Její přípravou byli od května 1997 pověřeni za *Českou biskupskou konferenci* římskokatolický kněz Tomáš Holub a za *Ekumenickou radu církví* farář ČCE Jaromír Dus, který se danou tematikou zabýval na půdě své církve a širší ekumeny od samotného počátku. Zmínění dva bratři mají historickou zásluhu za vznik a počáteční rozvoj této služby v novodobé historii České republiky.

budování a nesnáze

Budování DS se muselo vyrovnat s mnoha nesnázemi. Dvě byly zásadní – postoj církvi k této službě a ochota vybudovat ji jako ekumenickou a postoj armády, která byla v té době na samotném začátku přeměny a očisty od své bývalé ideologické zátěže. Schvalovací proces na ministerstvu obrany se protáhl, a tak duchovní služba resortu obrany České republiky existuje od 22. června 1998, ode dne, kdy vyšel rozkaz ministra obrany o duchovní službě tiskem. Ministr obrany vydal svůj rozkaz na základě *Dohody* mezi Ekumenickou radou církví a Českou biskupskou konferencí na jedné straně a resortem obrany České republiky na straně druhé, podepsané dne 3. června 1998, ve které je definováno, jak a za jakých podmínek budou duchovní mezi vojáky sloužit. Tato Dohoda bezprostředně navazuje na smlouvu mezi církvemi, uzavřenou mezi Ekumenickou radou církví a Českou biskupskou konferencí, ve

kteří se církve zavazují, že budou vůči armádě vystupovat jednotně, stanoví podmínky, které musí kandidáti duchovní služby splňovat, definují způsob jejich výběru (případně odvolání) a podobně.

Dohoda předpokládá, že duchovní služba v armádě bude vznikat postupně, že se bude rozšiřovat každý rok o dva až tři duchovní, kteří se po několika letech služby budou vracet do civilních sborů a farností.

V základních dokumentech o duchovní službě resortu obrany České republiky je stanoveno, že je-li hlavní kaplan *Generálního štábu Armády České republiky* římskokatolický kněz, tedy kaplan navržený Českou biskupskou konferencí, je poradcem ministra obrany pro duchovní službu protestant, navržený Ekumenickou radou církví, a naopak.

V současné době působí v armádě 18 kaplanů z pěti církví. Cílovým stavem by mělo být asi dvacet dva duchovních.

současné působení kaplanů

Současnost DS se opírá o zmíněné dokumenty a kvalitní práci kaplanů. Jejím výsledkem je celkové přijetí služby v armádě a z toho plynoucí práva i povinnosti kaplanů. Účastní se života všech větších vojenských celků – brigád, ale také výchovného a vzdělávacího procesu vojáků – *Univerzita obrany*. K další činnosti dobře slouží i vlastní zázemí služby. Má k dispozici vojenský kostel v Praze na Hradčanech a pastorační středisko v Lulči u Vyškova. Tímto centrem projde v současné době už každý nový voják, který do armády vstupuje, kde také absolvuje úvodní etický seminář. Na některých budovaných vojenských základnách byly otevřeny první samostatné kaple.

Kaplaní se také účastní vojenských misí. Byli a jsou přítomni v poválečných situacích, stejně jako ve válce. Působí v zemích bývalé Jugoslávie (Bosna a Hercegovina, Kosovo), v Kuvajtu, v Iráku a v Afghánistánu. Účast na těchto misích má nejen profesní, ale také osobní přínos pro jednotlivé duchovní. Po jejich návratu do církevního prostředí jsou jejich zkušenosti přínosem i celé církvi, mj. také proto, že v zahraničních misích je jejich důležitým úkolem spolupráce s místními náboženskými představiteli. Důležité zkušenosti tak nabývají kaplaní např. v osobních kontaktech s duchovními islámu.

budoucnost

Budoucnost služby záleží hlavně na jejím konkrétním naplňování jednotlivými kaplany, i když se zdá, že institučně byla služba v armádě etablována. Každý kaplan se bude vždy pohybovat v napětím mezi službou nejvýše postaveným velitelům a posledním řadovým vojákům. Je povinen sloužit spravedlivě oběma stranám a nebezpečí, že se mu zalíbí na té či oné, je veliké. Nové zkušenosti představuje od roku 2006 služba římskokatolických ženatých jáhnů. Otázka vstupu první ženy mezi vojenské kaplany je otevřená. Od roku 2006 má také DS místo v Ústřední vojenské nemocnici v Praze. Z tohoto místa přesahuje kaplan DS AČR do práce kaplanů nemocničních.

ekumenicita

Ekumenicita duchovní služby Armády České republiky předběhla vývoj v ostatních armádách NATO. Plně odpovídá vývoji v církvích a evropské ekumeně a spolupráce kaplanů je v tomto ohledu příkladná a nesmírně obohacující – nejen pro ně samé, ale také pro křesťany i ateisty v České republice.

Pavel Ruml (s díky též s použitím pramenů od far. Jaromíra Duse)

KAPLANI V NEMOCNICÍCH

Co je zdraví? Co je nemoc? Jak o nich přemýšlíme, jak se na ně díváme z hlediska naší víry? Je zdraví božím darem? Je nemoc božím trestem? Uzdravuje víra?

Českokobratřští evangelíci mají ve své tradici víru zemitou, střízlivou. Vděčně přijímají tělesné zdraví a radosti s ním spojené, zároveň však jsou daleci toho, aby je zbožšťovali a viděli v nich poslední smysl člověka. Nemoc v našem pohledu souvisí s hříchem – hříchem ovšem v této souvislosti nemyslíme konkrétní čin jednotlivce, nýbrž protibožské síly zla, chaosu, destrukce, které porušují dobré boží stvoření. Ve skutečnosti zla (nemoci) je cosi iracionálního a osobní příběh každého jednotlivého člověka má svá tajemství, jež je třeba respektovat. Naším zásadním přístupem však je, že nemoc není božím trestem a nemocný není viník, ale „pacient“, tj. „trpící“. Bůh, v něhož věříme, je na straně trpících, i těch, kdo o trpící pečují a jejich utrpení hledí zmírnit. Při své střízlivosti a praktičnosti mají evangelíci uznání pro klasickou medicínu a často, motivováni svou vírou, volí povolání lékaře či zdravotní sestry.

Při každých bohoslužbách myslíme na nemocné a modlíme se za ně. Přímluvná modlitba a lékařská péče jdou ruku v ruce, zásadně je nestavíme proti sobě. Víra v době nemoci je pomocí. Víra dává vnitřní klid – zdraví a nemoc nejsou poslední a rozhodující skutečnosti našeho života. Víra dává bezpečí a naději – jsme v rukou božích. Duchovní rozměr života nepochybně ovlivňuje naše stonání – přispívá k uzdravení anebo ke smířenému přijetí fyzického konce tam, kde již uzdravení není možné.

Ježíš v evangeliu vysoce oceňuje toho, kdo nemocné navštěvuje („*cokoli jste učinili jednomu z těchto nepatrných, mně jste učinili*“). Navštěvovat nemocné patří ke křesťanskému životu každého věřícího a děje se tak v každém společenství. Vždy to také patřilo k náplni farářské práce, ať už šlo o návštěvy nemocných doma či v nemocnici.

úloha nemocničního kaplana

Proč by měla mít nemocnice ještě svého zvláštního „faráře“ – nemocničního kaplana? Nemocniční kaplan pečuje o duchovní potřeby všech, kdo se v nemocnici vyskytují. Je žádoucí, aby se stal neodmyslitelnou součástí komplexní zdravotní péče. Vyjadřujeme tím své přesvědčení, že každý člověk je nedělitelnou jednotou, jež má svoji tělesnou, duševní, sociální a duchovní dimenzi. Péče o zdraví se pak musí týkat člověka celého. V zájmu kvality této péče je třeba, aby nemocniční kaplan byl nad kvalifikaci běžného duchovního odborně vzdělán (obsáhl výcvik v komunikaci, krizové intervenci; znal zdravotnický systém, zdravotní problematiku) a aby měl ve zdravotnickém systému své pevné místo – aby jeho činnost byla chráněna a podporována, aby měl přístup ke zdravotnické dokumentaci a byl součástí interdisciplinárního týmu. (Ve chvíli, kdy píšeme tyto řádky, dosud nemáme v této věci odpovídající legislativu ani systém vzdělávání.) Nemocniční kaplan sdílí se zdravotníky břemeno jejich odpovědnosti, jejich úspěchy a prohry. A poskytuje duchovní podporu také jim. Zahraniční zkušenosti ukazují, že těžiště jeho práce se často přesunuje z pacientů na zdravotníky, jimž se stává skutečným pastorem.

Nemocniční kaplan pečuje o pacienty bez církevního zázemí i o jejich blízké. Jeho péče tedy nenahrazuje péči farářů jednotlivých denominací o jejich věřící. S nimi spolupracuje, zprostředkovává návštěvy u pacientů a usnadňuje komunikaci s nemocnicí. Pokud se v nemocnici konají bohoslužby či pobožnosti, je nemocniční kaplan jejich koordinátorem. Taktéž je zodpovědným za vedení týmu dobrovolníků, kteří mu po zaškolení v duchovní péči o pacienty pomáhají. Je členem etické komise.

Forma péče se řídí přáním pacienta. Především jde o rozhovor, aktivní naslouchání, sdílení, nebo jen tichou přítomnost, modlitbu, případně udílení svátostí.

současná situace – úsilí o ekumenickou spolupráci

Českobratrská církev evangelická iniciovala vznik pracovní skupiny (později komise) pro duchovní službu ve zdravotnictví Ekumenické rady církví v České republice počátkem milénia. Komise připravila dohodu mezi ERC a Českou biskupskou konferencí o spolupráci v této oblasti. Tato dohoda byla podepsána v listopadu 2006 a její součástí je i etický kodex a kvalifikační předpoklady nemocničního kaplana. Komise udržuje mezinárodní kontakty, má svého zástupce v Evropské síti nemocničních kaplanů a spolupracuje se *Sekcí krizové asistence* při Společnosti lékařské etiky, která je součástí *Lékařské společnosti J. E. Purkyně*. Jedná s ministerstvem zdravotnictví ČR, kde má své zastoupení v komisi pro otázky duchovní péče (její činnost byla, žel, na podzim 2006 pozastavena).

Nám evangelíkům zvláště záleží na tom, aby tato služba byla pojata široce ekumenicky a otevřeně – aby nemocnice neměla katolického, evangelického, metodistického nebo židovského kaplana, nýbrž jednoho společného pro všechny potřebné. Spolupráce všech církví, denominací a náboženských komunit na vytváření a provádění duchovní péče v nemocnicích je důležitá nejen z důvodů praktických a společenských, nýbrž především z důvodů zásadních. V této službě totiž nejde o získávání nových členů pro vlastní komunitu, ale o službu potřebným, lidem trpícím a v krizi. Nemocniční kaplan je povolán k tomu, aby druhé vedl k posílení a obnově *jejich* duchovních zdrojů a aby je případně i chránil před nevhodným nátlakem a zneužitím jejich oslabeného postavení. Usilujeme o vzájemnou dohodu církví a náboženských společností na standardech této služby v souladu s evropskými normami, na etickém kodexu, vzdělanostních předpokladech, na praktické podobě služby nemocničního kaplana.

Důležitá je pro nás zkušenost se službou armádních a vězeňských kaplanů, kteří dokáží ekumenicky spolupracovat a získat si respekt i u sekulární veřejnosti.

Nemocnice je místem utrpení i nadějí. Místem, jímž bude pravděpodobně každému z nás nutno projít. Měli bychom být připraveni doprovázet na této cestě každého, kdo o to bude stát.

Pavel Pokorný

KALICH

Křesťanská víra nalézala v průběhu téměř dvou tisíciletí nejrůznější symboly znázorňující její sebevyjádření. Jejich rozmanitost je dána nejčastěji svérázem prostředí, jemuž byly blízké a srozumitelné. Starokřesťanský „dobrý pastýř“ a „ryba“ se zvěstným kryptogramem (řecky *ichthys* – složeno z počátečních písmen slov Ježíš Kristus boží Syn Spasitel) jsou dobrými příklady takového přístupu. Ve 4. století nastala v dějinách církve základní změna. Císař Konstantin dal po vítězství nad svým protivníkem Maxenciem roku 312 svému vojsku prapor s křížem (*labarum*) a roku 313 vydal známý edikt (vlastně reskript) *milánský*. V průběhu dalších desetiletí se vytvořila oficiální církevně-státní instituce, jejímž sebevyjádřením se stal jednoznačně symbol kříže. Stal se později ovšem i symbolem kruciát (křížových výprav) proti „nevěřícím“ – muslimům a kacířům.

Ve střední Evropě proběhlo první tažení v tomto znamení proti skupině křesťanů, kteří začali užívat jiného symbolu – svíce. Valdenští tím vyjádřili své přesvědčení, že „*to světlo v temnostech svítí, ale tmy ho neobsáhly*“ (J 1,5). Nepřáli si vytvořit nějakou „vzdorocírkev“, ale toužili vrátit se k základům církve prvních staletí. Středověká církevní instituce je jednoduše nemohla vyslyšet a na jejich podněty odpověděla vyloučením a snahou o likvidaci.

Na první reformační úsilí valdenských však navázala, byť vlastním osobitým způsobem, česká reformace. Její název někdy svádí k mylnému chápání jejího charakteru jako záležitosti nacionální. Jde však o označení typu reformace, jejímž jednoznačným symbolem se stal kalich. Ten je dodnes spolu s biblí prvkem vyjadřujícím vlastní nezkreslenou identitu ČCE. Ve srozumitelné zkratce podává svědectví o chápání křesťanské církve jako obecnství bratří a sester s osobním nezprostředkovaným vztahem k Bohu. Tato vertikála i horizontála, byť v různé hloubce pochopení, sjednocovala jednotlivé okruhy hlásící se k české reformaci, od nejradikálnějších táborů až k nejmírnějším staroutrakvistům.

Jaký je význam tohoto symbolu, jaká je jeho výpovědní hodnota? Vychází z biblických textů ustanovení večeře Páně tak, jak bylo chápáno a přijímáno křesťany obecně až do IV. lateránského koncilu v roce 1215. Tehdy bylo podávání kalicha tzv. laikům v západní církvi přerušeno a potom Kostnickým koncilem oficiálně odmítnuto. Jakoubek ze Stříbra v roce 1414 u Martina ve Zdi prostě pouze obnovil původní praxi, která v přístupu k Bohu ještě nevytvářela zprostředkovatelskou mezivrstvou kleriků. Mistr Jan Hus mu tento čin nakonec schválil, i když si byl vědom riskantnosti takového jednání v dané chvíli. Hluboké vnitřní pochopení slov „*Jeden jest Mistr váš, Kristus, vy pak všichni bratři jste*“ (Mt 23,8) je základní devizou a zdrojem životnosti české reformace.

Tvoří také zřetelnou hranici odpovědného ekumenického rozhovoru. Dobře to vystihuje jednání zástupců husitů (v tomto případě velmi umírněných!) s bohoslovci císaře Zikmunda v roce 1420. Obě strany se snažily dohodnout, ale rozcházely se v tom, zda přijímání podobojí je nutné ke spasení či nikoli. Padl návrh, aby se v řešení této otázky obě strany zavázaly postupovat podle zásady, že ta z nich, která bude přemožena důkazy z Písma, odstoupí od svého názoru. Na to Zikmundovi bohoslovci dle svých zásad poctivě prohlásili: „*Nesluší se, abychom s vámi disputovali o této otázce, kterou již vyřešil koncil, neboť nad všechny důvody platí zásada: koncil to usnesl, je tedy třeba tak věřit. I kdybyste nad námi svými důkazy zvítězili tak, že by i naše svědomí jednoznačně přitakávalo k tomu, co jste plně prokázali, přece bychom se proti církvi neodvážili s vámi souhlasit.*“ (zpráva padovského humanisty Pietra Paola Vergeria) Na tom tehdejší jednání ztroskotalo. Křesťané, jejichž symbolem se stal kalich, rozpoznali kritický bod, za který už nelze ustoupit, nemají-li ztratit svou identitu.

Toto rozpoznání zůstalo trvale přítomné v církvi, hlásící se k odkazu české reformace, po více než půl tisíciletí. Teprve přelom 20. a 21. století svědčí o částečné ztrátě kontinuity, která

zpochybňuje vlastní identitu. Symbol kalicha však nelze zakrýt ani obejít, nemá-li být ztraceno rozpoznání, které bylo pro službu církvi obecné dáno její částečně v české reformaci.

Eva Melmuková

PÍSMÁCTVÍ

Slavný italský humanista, *Aeneas Sylvius Piccolomini*, pozdější papež Pius II., se kdysi vyjádřil, že obyčejná husitská žena je vzdělanější, než italský kněz.

Jaké důvody k tomu husitská žena měla? Především ztratila důvěru ve vykladačskou autoritu římské církve – musím sama znát dobře bibli, aby mi ji obchodník s odpustky nemohl falešně vykládat. Být u pramene, svobodně přistupovat ke Slovu božímu. Vždyť jedině z Písma svatého se dá argumentovat těm, kteří obhajují zavedené zlořády proti praxi první církve, proti slovům Ježíšovým.

Myšlenka všeobecného kněžství všech věřících vznesla nárok na jejich znalosti bible. Člověk žije vším, co vychází z Hospodinových úst (Dt 8,3). Učení se nazpaměť Desateru, Kázání na hoře, celých epištol, žalmů apod. bývalo zcela běžné. Vynález knihtisku (kolem 1450) podstatně usnadnil přístup laiků k Písmu svatému, kancionálům a modlitebním knihám. Po bitvě na Bílé hoře (1620) patřilo k uchovávaní víry předků i skrývání starých husitských, bratrských knih, či jejich pašování ze zahraničí (především ze Saska). Tajným evangelíkům jejich četba nahrazovala riskantní návštěvy kněze (predikanta). Nad bibli se konala rodinná shromáždění a křesťan se přitom snažil uvědomovat si, že díky Duchu svatému může i takto improvizované setkání bez chrámové liturgie a většinou i večere Páně „konkurovat“ vynucené účasti na mši a být posilou. Bible a vyznavačské knihy bývaly nejcenějším majetkem exulantů: „*Nevzali jsme s sebou nic, po všem už je veta, jenom Bibli králickou a Labyrint světa!*“ Sloužily uchovávaní spisovné mateřštiny, gramotnosti a vzdělání vůbec.

Časem se lidem, kteří se nespokojovali se slyšením Slova pouze při návštěvě kostela a pilně četli z Bible i doma po práci začalo říkat „písmáci“. Písmáctví představovalo velmi resistantní, houževnatou podobu lidové zbožnosti s kladným i záporným efektem: lidé znali dobře bibli, ctili ji, ale břemeno výkladu bývalo někdy nad jejich síly. Opojení z četby posilovalo sektářské blouznivectví, pozdější pietismus a nejen on loterijně porcoval Písmo svaté na veršičky a laciným způsobem činil z listování pastelkami počmáranou bibli odpověď na každou otázku. (Pozor, nesměšovat písmáctví s biblickým fundamentalismem!)

Pojem „písmáctví“ má v evangelické tradici stále dobrý zvuk především díky těm písmákům, kteří jsou lidmi duchovně zvědavými, hlubokými, sami se vzdělávají, čtou s úctou a vážností Písmo svaté i komentáře k němu a dovedou o něm diskutovat.

Přesto je písmáctví v ČCE na ústupu – slabý zájem o biblické hodiny, dobrá znalost bible není už charakteristickým znakem evangelíka. Také domácí rodinné pobožnosti mizí. Snad k tomu přispívá konkordanční a elektronická práce s bibli (stačí znát, co hledáte) a absence vnějšího útlaku, který nutil „duchovně hladové“ křesťany k hledání alternativních forem zbožnosti.

Českobratrská církev evangelická vydává mj. každý rok pomůcku k denní četbě bible *Na každý den* (dříve *Písmákův deník na rok...*).

Michal Kitta

ZPÍVÁNÍ

„Pane faráři, oči mi už moc neslouží, číst nemůžu. Když už mě nebaví poslouchat rádio, a všichni jsou pryč, tak si aspoň zazpívám,“ svěřila se mi kdysi jedna ovdovělá babička. Písniček z paměti ze zpěvníku znala dost. Pouze hudební sluch jí scházel, a tak se styděla v kostele zpívat nahlas. Na závěr mých návštěv jsme si někdy některou z písní, které znala ze zpěvníku svého mládí, *Cestou života*, zazpívali dohromady. *Dodatek k Evangelickému zpěvníku* vzala na milost, protože se v něm objevila její oblíbená *Důvěřuj se v Pána*.

Jiní členové sboru, kde jsem byl farářem v osmdesátých letech minulého století, byli známí zpěvem. Ze šesti sourozenců pět zůstalo svobodných. Hospodařili společně v jedné chalupě. Doma měli harmonium a často hráli a zpívali. A když jeli na pole s vozem, taženým jejich dvěma koni, tak si zpívali – „prý nějaký žalmy“, řekl mi člověk, který na bohoslužby nikdy nepřišel. Na vesnici se dostanete s lidmi spíše do řeči, než ve městě a člověk se někdy dozví zajímavé věci o evangelících od lidí, kteří s „vírou“ nemají nic společného.

pomaleji

V městském sboru jsem žil dvacet sedm let, na dvou vesnických dvacet jedna, a nyní zase pět let v městském. Všude měly písně své závažné místo, ale až na vesnickém sboru jsem poznal, že někteří lidé zpívají schválně pomaleji, než jsem byl zvyklý z města. Nebylo to proto, že by neuměli zpívat. Zpívali tak, jak chtěli zpívat, protože písničku chápali jako důležitý prvek liturgie, jako skutečnou chválu od srdce. A tak v kostele hřměli, zpívali a já jsem se jim zpočátku divil. Velmi brzy jsem přišel jejich zpěvu na chuť. Oni si chodili do kostela zazpívat. Pochopil jsem, že písně patří bytostně k jejich zbožnosti. Zpěvných a theologicky hodnotných písní je v našich zpěvnících dostatek. „Je to trochu konzervativní sbor,“ říkal mi jeden farář a divil se, že jdu klidně z vesnického sboru opět na vesnický a netoužím po městě. V obou sborech byli možná někteří členové v něčem konzervativní, možná. Většinou však byli otevření z nových věcí právě k učení se novým písním.

spolu s dětmi

Měli starost o děti a tak jsme na staršovstvu domluvili, že by děti měly mít při bohoslužbách také svoji písničku. Tehdy právě vyšel zpěvník pro děti *Bud' Tobě sláva*, takže jsme ho využili pro bohoslužby, a postupně jsme přidávali i některé další písně, které měla mládež ve svém samizdatovém zpěvníku *Nová píseň*. Vánoční zvěstování dětí bylo vždycky protkáno dětskými a mládežnickými písničkami. A právě o vánoční slavnosti začali spolu s dětmi zpívat některé nové písně také dospělí. K ČCE neodmyslitelně patří písně bratrské, probuzenecké i spirituály.

důvěra v zaslíbení

Touha po zpěvu nových písní při bohoslužbách není výmysl až mladých, pokazených středním proudem. Jde o dobrý evangelický zvyk. Proto se kdysi dostaly do církevního zpěvníku např. některé probuzenecké písně. Jde o hlubší navázání na dobu středověce humanistickou, totiž na praxi Jednoty bratrské z 16. století, která přišla s nápadem nově „otextovat“ světsky veselé melodie. Jednota tak vykročila z rámce církevních harmonií a stupnic, aniž by církevní stupnice zavrhl docela. Odvážila se však o proměnu liturgické mentality, která odpovídá theologickému odklonu od soustředěnosti na mešní mystérium. Věřící ovšem stále počítali s Kristovou přítomností při bohoslužbách. Nepřeceňovali mešní proměnu živlů. A písněmi se obraceli přímo k Bohu, Synu i Duchu svatému na počátku, uprostřed i na konci bohoslužeb, tedy stále. Theologové neskládali jen písně naučně didaktické. Je bezpočet písní, které důvěřují biblickému zaslíbení o boží přítomnosti a zpívají veesele *Aj, Pán kraluje*.

Jednota měla odvahu podržet si a zpívat písně s církevní melodikou, a vedle těchto tradičních a kvalitních písní nechala vstoupit do církve i melodiku novou, která ovšem

nerušila bezprostřední důvěru a otevřenost k Bohu. Proto máme v našem zpěvníku některé písně jako např. *Aj, jak jsou milí tvoji příbytkové*. V 16. století musela právě takhle píseň někomu znít zpočátku velmi světsky. Asi tak světsky, jako když jeden můj strýček byl v sedmdesátých letech zpočátku pohoršen ze zpěvu spirituálů s kytarou: „To by tak bylo, aby si někdo podupával v lavici.“ Musím se přiznat, že při některých bratrských písních z 16. století, právě u těch svižných a rytmických, si někdy bezděky v lavici podupávám.

evangelíci – duchovní píseň

Mešní bohoslužba je jistě bohatá na zpěv. Vystačí si ovšem jen s jednou či se dvěma společnými duchovními písněmi. Duchovní písně husitů a Jednoty bratrské začaly přetvářet charakter bohoslužeb svým srozumitelným českým textem i radostnou melodikou. Duchovní písně se tak staly neodmyslitelnou součástí každých bohoslužeb a nejen bohoslužeb. Bez duchovních písní si evangelíci nedovedou představit ani nedělní školu, biblickou hodinu, nešporní bohoslužby, svatební shromáždění, ale ani pohřeb, obzvláště ten vesnický od domu smutku do kostela a na hřbitov. Možná právě díky vznosným chválám a radostným písním o vzkříšení jsou českobratrské pohřby spíše radostné a plné naděje, než pochmurně tísnivé.

církev neskomírá, protože zpívá

Bez písní se neobejdou konventy ani synod, sjezd mládeže, seniorátní setkání, biblické kurzy, ani farářské schůze. Dokonce se v nejednom sboru objevují úryvky církevních písní na písemných blahopřáních k narozeninám mladým i starým členům sboru. V nápravném zařízení pro mladé delikventy jsem také nejlépe navazoval vztah písněmi. Je pochopitelné, že každý větší sbor má svůj pěvecký kroužek. Zřejmě proto byl také obnoven úřad církevního kantora, který velmi vydatně rozvíjí po našich sborech tento druh zpěvu a hudebnosti.

Duchovní písně tedy zůstávají i na prahu 21. století neodmyslitelnou složkou naší zbožnosti, a samozřejmě i nedělních bohoslužeb. Stále vznikají nové písně, což je mimo jiné také znamením, že církev žije. Církev neskomírá, protože zpívá. Žije nadějí, proto ji zcela charakterizuje název jednoho jejího zpěvníku: *Svíta*.

Pavel Keřkovský

POSTAVY ČESKÉHO EVANGELICTVÍ

Vybrat z českého evangelictví a v jednom odstavci popsat příběh několika „reprezentativních“ svědků znamená jejich příběh Kristova následování zjednodušit i vytrhnout z kontextu... někoho vyznačit a jiného zamlčet. S tímto rizikem tedy jmenujeme za každou etapu vývoje českého protestantismu alespoň jednu postavu.

Petr Chelčický (asi 1380-asi 1460) snad pocházel z jihočeského zemanského rodu Záhorků ze Záhorčí. Nedostalo se mu latinského vzdělání a tak byl odkázán pouze na překlady a výtahy z cizích autorů (zejména Viklefa). Ovlivněn byl osobními styky s Husem a Jakoubkem ze Stříbra. Hned na začátku husitských válek však odmítl theologické ospravedlnování boje. Záhy jej v Chelčicích začalo vyhledávat nemálo příznivců. A, patrně na popud husitského arcibiskupa Jana Rokycany, navštívili Chelčického nedlouho před smrtí i budoucí zakladatelé Jednoty bratrské.

Měřítkem veškerého jednání a smýšlení byl Chelčickému Nový zákon, za jehož střed pokládal Kázání na hoře. Byl theologem následování, bohoslovcem kříže a plného uznání božího nároku na vládu nad jednotlivcem i lidskou společností – včetně jejích institucí. Odmítl vše, co shledal, že se nesrovnává s Kristovými slovy (tedy valnou část církevní tradice). Ač byl zřejmě očitým svědkem prvních husitských vítězství, nepřestával volat: Nezabiješ! Vrchnost a státní moc odmítal, shledal totiž, že nemají nic společného s láskou. (Jejich nutnost mu ovšem nezbývalo než přijmout – sám se však pravděpodobně zřekl svého šlechtického postavení.) Po duchovních žádal Chelčický, aby se živilí prací rukou a v chudobě následovali první Kristovy učedníky.

...nižádnému zlého nepřátí ani nečiniti bezpráví... strpěti bez pomsty. (Siet' viery pravé)

Protož apoštol neučí tělesným bojóm, ješto je sami krvaví lidé umějie pro svár vésti a duše lidské v nich hynú na zatracenie, ale učí těm bojóm, ješto se v nich duše zachovávají v pravdě od zatracenie. (O boji duchovním)

Jan Augusta (1500-1572) se v Praze vyučil kloboučnickem, řemeslu svého otce. Zřejmě především vlivem četby děl prvních dvou generací českých reformačních otců přestoupil z utrakvistické církve do Jednoty bratrské a o několik let později se stal jejím knězem. V roce 1533 byl zvolen biskupem a členem úzké rady. Byl jedním z autorů *Bratrského vyznání* (1535) i jedním z iniciátorů intenzivních kontaktů mezi Jednotou a Lutherem. Po Šmalkaldské válce (1546-1547) byl zatčen a šestnáct let spolu se svým přítelem a žákem Jakubem Bílkem mučen a vězněn v podzemních kobkách Křivoklátu. V tomto období, kdy jen obtížně hledal možnosti kontaktu s Jednotou, došlo mezi ním a nastupující bohosloveckou generací, která nedbala jeho biskupských instrukcí z vězení, k několika konfliktům a neporozuměním. Dokonce byl obviněn ze zrady na Jednotě a v nepřítomnosti vyloučen. V roce 1564 byl propuštěn a vzápětí se s ním alespoň částečně Jednota usmířila. Augustovi byl vrácen úřad i výsadní postavení.

Augusta si přál vznik jednotné evangelické církve české reformace a pracoval na něm. Tři roky po jeho smrti předložily domácí protestantské církve společně císaři Maxmiliánu II. *České vyznání* (1575). Jako pastýř církve sepsal Augusta celou řadu písní a theologických děl, zejména jednu z prvních českých učebnic pastýřské péče (vlastně radu mladému knězi) *Umění práce díla Páně služebného* (1550). Ač blízký spíše Martinu Bucerovi otevřel Jednotu vlivu Martina Luthera.

Vítej, Jezukriste, s nebes vysokosti, vítej z Panny čisté, předrahý náš hosti! Od otce jsi vyšel, spasiti nás přišel, těšíme se tobě, pějíce v té době, vítej, králi náš! Navštívils nás bídné sluhy ve vězení, nesa z divné lásky z bíd nám vyproštění. Z bohatého skladu nebeského hradu hojně neseš zboží, štědrý Synu Boží: Vítej, Králi náš! (Evangelický zpěvník 262)

Jan Amos Komenský (Comenius) (1592-1670) se narodil na jižní Moravě. Studoval teologii v Herbornu a v Heidelbergu. Po návratu domů pracoval v Jednotě bratrské jako učitel v Přerově, později jako kazatel ve Fulneku. Pobělohorský režim, připouštějící pouze římskokatolickou církev, přinutil Komenského k odchodu do ciziny. Pokračoval v pastýřské práci: staral se o náboženské exulanty, vydával knihy a zpěvníky, stal se posledním biskupem Jednoty bratrské. Jako uznávaný odborník na pedagogiku pobýval v různých zemích. Zemřel roku 1670 v Nizozemsku.

Komenský byl přesvědčen, že vše má pokojně spět k řádnému stavu, jaký určila boží moudrost. Proto se staral o výuku dětí, aby poznaly svět a boží řád v něm. Proto pracoval v církvi, aby Kristus otevřel ráj lidským srdcím. Proto vybízel evropské politiky, aby pomohli českým zemím, v nichž vládcové znásilňovali víru a svědomí obyvatelů. Komenského naději občas také posilovala nebiblická proroctví různých vizionářů.

J. A. Komenský byl svědkem zkázy kdysi kvetoucí církve, Jednoty bratrské. Přesto měl jistotu, že navzdory lidským chybám Bůh napraví chybující svět.

Věřím i já Bohu, že po přejití vichřic hněvu hříchů našimi na hlavy naše uvedeného, vláda věcí tvých zpět se k tobě navrátí, ó lide český. (Kšaft umírající matky Jednoty bratrské)

Christian David (1692-1751) pocházel ze severní Moravy. Byl vychován v římskokatolické víře, ovšem u svého mistra tesaře se seznámil s biblí a zakázaným evangelickým učením. Putoval po cizině a v Německu se setkal se zbožným hrabětem Zinzendorfem, který lidem utlačovaným pro víru nabídl místo na svém panství poblíž českých hranic. David se několikrát vypravil do rodného kraje, aby tam kázal a vrátil se s novými osadníky. V létě 1722 založili vystěhovalci obec „pod ochranou Páně“ – Herrnhut, česky Ochránov. Rostoucí společenství pro svůj život přijalo starý řád Jednoty bratrské a David se stal jedním z předáků. Když starost o spásu bližních vyvolala mezi Ochránovskými zájem o misii, podnikl David několik cest do Grónska a Ameriky, při nichž uplatnil své kazatelské i tesařské dovednosti. Před smrtí se dožil uznání této obnovené Jednoty bratrské coby samostatné církve (1749).

Christian David nevyrostl v evangelické církvi, silně jej však ovlivnila protestantská tradice, která navzdory rekatolizaci skrytě přežívala mezi potomky německé větve Jednoty bratrské. Davidovu duchovní horlivost umocnil pietismus důrazem na prožívání víry. Christian David stál u zrodu církve, jež se misii rozšířila po celém světě a dnes je známa pod názvem Moravští bratři, odkazujíc na vlast svých zakladatelů.

Víru v Krista, který chrání církev a je zde pro všechny lidi, David vyjádřil ve známé písni.

*Slunce pravdy, milosti
ze tmy již nás vyprosti,
budiž světlem církvi své,
ať svět pozná jméno tvé,
Již smiluj se.
(Evangelický zpěvník 420)*

Z let, kdy evangelíci v Čechách a na Moravě přežívali jen v ilegalitě, nemáme mnoho zpráv krom výslechů útrpným právem a pak svědectví náboženských emigrantů, jak je zapisovali před svou smrtí v Berlíně, Ochránově či třeba ve Slezsku. A tak za mnohé, kteří svědčili o Kristu a předávali reformační důrazy v letech 1621-1781 jmenujme alespoň kazatele **Martina Rohlíčka**. Rohlíček se narodil snad někdy na přelomu 17. a 18. století ve Velimi. Vyučil se tkalcem nebo krejčím. Vyrostl pod vlivem dvou evangelických kazatelů, kteří z ciziny přicházeli pečovat o hloučky českých a moravských tajných evangelíků, Daniela Stránského a Michala Dionýsia. Ve dvacátých letech emigroval do slovenských Vrbovců, dalšího z center české náboženské emigrace, kde se živil jako rolník. Brzy se však také začal vracet do vlasti jako tajný kazatel. A na žádost skrytých evangelíků byl také v roce 1728 Rohlíček, ač nikdy teologii nestudoval, ordinován berlínským dvorským kazatelem, vnukem

Jana Amose Komenského, Danielem Arnoštem Jablonským. Touto ordinací vstoupil do posloupnosti svěcení Jednoty bratrské. Namísto do vosku vtiskli ordinující svou pečeť na potvrzení o vykonaném svěcení do hostie, aby je Rohlíček mohl s sebou bezpečně přenášet přes hranice zapečené v chlebu. Dobrá znalost prostředí, jazyka i bezpečných úkrytů umožnily Rohlíčkovi pohyb po království a markrabství bez průvodce. Skryté církvi sloužil bohoslužbami, kázáním, pastorační i kolportováním evangelické literatury zřejmě až do šedesátých let 18. století. Autentický výrok Martina Rohlíčka nemáme, zato je zaznamenáno nařízení pražského arcibiskupství děkanům, farářům i misionářům diecéze, aby „*všickni na chycení tohoto svůdníka a rozsévače bludů veškerou pílí vynaložili*“.

20. července 1783 vykonal poprvé **János Végh** (1755-1830) v jedné libišské stodole evangelické bohoslužby. Tento šlechtický synek a absolvent theologického lycea v Šarišském Potoku byl jedním z desítek horno i dolno uherských bohoslovců, kteří se po vydání Tolerančního patentu vypravili do neznámé země spoluvytvářet obnovené společenství protestantské církve, resp. církví. Byl jedním z těch, co narazili nejen na nevěli místní římskokatolické šlechty a duchovenstva (pomohl až přímý zásah císaře Josefa II., který si na něm Végh vyžádal při soukromé audienci), ale i na odlišné představy o podobě evangelické církve, které měli jeho noví farníci. Tak jako ostatní musel se i on nejprve naučit česky, narozdíl od jiných měl ovšem nejen velké nadání, ale i štěstí na dobrého učitele – pražského nakladatele Václava Krameria. Vedle stavby modlitebny, fary a školy zvládl ve velmi skromných podmínkách i rozsáhlou překladatelskou, vydavatelskou a vlastní literární činnost. Do češtiny převedl např. reformovanou agendu, přípravu k večeři Páně, Druhé helvetské vyznání i Heidelberský katechismus. Ovšem, tak jako mnozí z této první generace tolerančních kazatelů, i on se na konci života dočkal spíše ústrků, když při obsazování církevních úřadů dostávali přednost kandidáti domácího původu. O tom, že dobře poznal zbožnost a prostředí tolerančních evangeliků svědčí mimo jiné i jeho velmi úspěšné a opakovaně vydávané *Horlivé a nábožné modlitby křesťanské* (1799):

Ó Bože všeho milosrdenství. Po hrozných protivenstvích potěšils opět svůj lid a odjals trpkou žalost. Otcové naši se nedočkali těchto dnů. My však, jejich potomci, smíme tvé Slovo mít svobodně ve svých domech, poslouchat své pastýře a v chrámech smíme sloužit tobě, svému Bohu, v duchu a v pravdě, bez lidských přídavků, beze strachu, svobodně a pokojně. Bud', Hospodine zástupů, tvé svaté jméno za tuto milost věčně chváleno a velebeno...

František Palacký (1798-1876), nadaný syn evangelického učitele z moravských Hodslavic, studoval na luterských školách na Slovensku. Přemýšlel o kazatelském povolání, avšak pobyt v Bratislavě jej nasměroval k filosofii, estetice a historii. V roce 1823 přišel do Prahy a setkal se zde s představiteli národního obrození. Svou činnost rozvíjel na půdě vlasteneckého (nyní Národního) muzea: řídil muzejní časopis, získával schopné spolupracovníky, vydával odbornou literaturu. Přijal výzvu k sepsání obsáhlých Dějin národa českého. V revolučním roce 1848 stál v čele politického dění. Neúspěch revoluce utlumil společenský život, Palacký se o to více věnoval historii. Když se poměry uvolnily, zapojil se do politiky na straně tzv. staročechů. Pohřben byl velkolepě – jako „otec národa“.

F. Palacký popsal dějiny střední Evropy na základě sousedství Slovanů a Němců. Němci si podle něj hledí řádu, autority a organizace, zatímco Češi se kloní ke svobodě a demokracii. Husitství a českou reformaci považoval Palacký za skvělý úsek národních dějin, v němž Češi uplatnili své vlohy. Zároveň ukázal, jaký význam měla v minulosti křesťanská víra, třebaže sám byl k současným církvím kritický. Svěbytnost českého národa prosazoval i v politice. Slavným dopisem sněmu ve Frankfurtu (1848) odmítnul účast Čechů na projektu všenněmecké říše:

Žádá-li ale kdo, aby ...nyní spojil se národ český sám s národem německým, jest aspoň toto požadavek nový, nemající historického základu právního, jemuž já o své osobě hověti

oprávněna se necítím... Jsem Čech rodu slovanského, i se vším tím nemnohým, co mám i co mohu, oddal sem se zcela i na vždy ve službu svému národu...

Díky Tyrolským elegiím, které vyprávějí o internaci Karla Havlíčka Borovského (1821-1856) v Brixenu (1851-1856), je jejich autor jedním z neznámějších politických vězňů moderních českých dějin. Málokdo už ví, že podobným osudem byl, stejně jako řada dalších, stížen i pražský evangelický pastor **Bedřich Vilém Košut** (1819-1893). B. V. Košut pocházel ze staré evangelické rodiny, jeho pradědeček byl pro svou víru popraven někdy v polovině 18. století, dědeček byl jeden z evangelických vůdců po vyhlášení falešného tolerančního patentu na Valašsku a jako takový byl odsouzen nejen do vězení, ale i ke ztrátě majetku, otec Jan se stal v roce 1798 tolerančním pastorem. Bedřich Vilém studoval v Bratislavě a ve Vídni, nějaký čas byl vikářem u svého staršího bratra a v polovině 40. let se postavil do čela pražských reformovaných evangelíků, kteří začali usilovat o vznik samostatného českého evangelického sboru helvetského vyznání v hlavním městě království. Plamenný kazatel vyvolal v Praze značnou pozornost a také nelibost, zvláště ze strany římskokatolické církve. Nově vzniklý a rychle se rozrůstající sbor dlouho hledal místo, kde by našel stálý příbytek, až se mu v roce 1850 podařilo od soukromníka zakoupit zrušený kostel sv. Klimenta na břehu Vltavy.

Aktivity Bedřicha Viléma však nezůstaly omezeny jen na budování sboru. Byl také aktivním publicistou, vydával časopis propagující theologický racionalismus Českobratrský Hlasatel, sepsal sbírku modliteb, vlastní katechismus i několik historických děl. V revolučním roce 1848 vstoupil Košut i do politiky. Stal se mj. členem náboženské sekce Národního výboru, která žádala obnovení Rudolfova majestátu z roku 1609, zrušení tolerančních omezení, zřízení vlastní české evangelické theologické vysoké školy, vlastního, na Vídni nezávislého, řídicího církevního orgánu, sjednocení českých luteránů a reformovaných, přijetí Bratrského a Českého vyznání a stejný státní příspěvek na udržování a provoz církevních budov pro evangelíky, jakého se zatím dostávalo jen římským katolíkům. (Řada z těchto požadavků byla naplněna až po vzniku ČCE a československé republiky v roce 1918.) Za své politické a náboženské aktivity byl B. V. Košut v roce 1851 zatčen (právě se zotavoval z onemocnění tyfem), odsouzen za držení zakázaných tiskovin, zbaven kazatelství a internován v Klagenfurtu v domě prostitutky-konfidentky. Prodlužování internace prý platil sám pražský arcibiskup. Po čtyřletém zadržování byl propuštěn, ale zároveň mu byl zakázán návrat do klimentského sboru a ani volba za českého superintendenta nebyla potvrzena. Košut zemřel ve nucené emigraci.

Pojď, následuj mne! Toť hlas Spasitele mého, který ještě z nebes výšin se mi ozývá. Hlas pastýře mého, který jest pastýř dobrý, a život svůj pokládá za ovce; který přišel, aby ovce život měly; který přišel, aby hledal a spasil, což byl zahynulo; kterýž je cesta, i pravda, i život, a žádný nepřichází k Otci, než skrze něho... Spasiteli můj! Vykupiteli můj! Slyším hlas tvůj, volání tvé, pozvání tvé. I zde jsem, půjdu za tebou... (Pojď, následuj mne!)

Jan Karafiát (1846-1929) vyrostl v Jimramově, gymnázium absolvoval v Güterslohu, theologii studoval ve Vídni, Berlíně, Bonnu a Edinburghu. Několik let byl učitelem a správcem evangelického učitelského semináře v Čáslavi, dvě desetiletí působil jako reformovaný farář ve valašské Velké Lhotě. V roce 1895 přesídlil do Prahy a po neshodách s představiteli církve a posléze i v odporu ke sjednocení českých reformovaných s luterány působil jako soukromý kazatel a misionář.

Jan Karafiát byl dědicem domácí reformační tradice s jejím písmáctvím a hlubokou láskou k bibli; reformovaným theologem s důrazem na objektivnost boží pravdy a hlubokou zbožností, která podtrhuje nárok této boží pravdy na osobní život; kazatelem nepřestávajícím do kontrastu stavět nepolepšitelného hříšníka a milost v Ježíši Kristu. Z jeho díla jsou bezesporu nejznámější *Broučci*, které málem do zapomnění odsouvají *Reformované listy*, *Paměti*, *Reformovaný zpěvník*, *Mistra Jana Husa*, *Reformovaný katechismus*, a především *Rozbor Kralického Nového zákona* (1878), ve kterém na závěr vyhlašuje tento „program“:

Národ náš nepochybně zanikne, neobráti-li se opět k Hospodinu a k jeho písmu. Nebo všecko naše národní usilování zůstane i na dále bez trvalých výsledků, jelikož se mu nedostává mravní síly. A té lze dosáti jenom u Hospodina a to skrze Písmo. Zapustí-li pak slovo Hospodinovo v národním našem životě opět kořeny, jako za dnův starodávných, budou mítí naše děti při vši své slávě i tu před námi přednost, že budou čítat slovo Boží v překladu nad náš nynější daleko dokonalejším...

Tomáš Garrigue Masaryk (1850-1937) se z chudých poměrů moravského Slovácka propracoval přes Vídeň až do Prahy na místo univerzitního profesora filosofie. V roce 1877 proti sobě obrátil veřejné mínění, když zpochybnil pravost Královédvorského a Zelenohorského rukopisu, klamně považovaných za doklad starobylé české kultury. Stavěl se proti nenávislnému českému nacionalismu a antisemitismu. V roce 1899 se i přes odpor veřejnosti účinně zastal Žida Leopolda Hilsnera, neprávem nařčeného z rituální vraždy. Angažoval se v politice, krátce byl poslancem vídeňského parlamentu. Během první světové války se v zahraničí zasadil o vznik Československa, jehož prezidentem byl následně čtyřikrát zvolen.

Tomáš G. Masaryk se stal členem evangelické (reformované) církve až v dospělosti jednak jako kritik římského katolictví, jednak díky své americké manželce Charlottě. Přestože se církevního života příliš neúčastnil, považoval náboženství za nepostradatelnou součást společnosti. Stávajícím církvím vytykal strnulost a mravní nedůslednost. V českých dějinách nejvýše hodnotil Jednotu bratrskou, která se i na veřejnosti přísně držela nároků své víry. T. G. Masaryk svými názory, osobním zaujetím a odvahou inspiroval mnoho lidí v církvi i mimo církev.

Přesvědčení, že Češi nejlépe přispějí do světového dění, když budou prosazovat svobodu, mravnost a důstojnost člověka, vyjádřil Masaryk ve zkratce:

Ježíš, ne Caesar, opakují – toť smysl našich dějin a demokracie. (Světová revoluce)

Přemysl Pitter (1895-1976) se narodil v Praze a vyučil se tiskařem. Po hrůzách 1. světové války se zapojil do mírového hnutí, hlavně se však začal věnovat pedagogice. Založil dětský domov Miličův dům (1933), mnohostranně pečoval o děti chudé, osiřelé i o děti uprchlíků z nacistického Německa. Během války se vyslovoval proti antisemitismu a zachraňoval židovské děti. V létě 1945 zřídil v uprázdněných zámcích kolem Prahy dětské domovy. Napřed se ujímal židovských dětí z Terezína, poté ostře kritizoval krutost Čechů vůči Němcům a z internačních táborů vysvobožoval hladové německé děti. Roku 1951 před zatčením emigroval do západního Německa. Díky své praxi laického kazatele se stal duchovním v bavorském uprchlickém táboře. Jak v krajanských kruzích, tak mezi vysídlenými sudetskými Němci se věnoval tématu česko-německého smíření. Vydával časopis a spolupracoval s rozhlasovou stanicí Svobodná Evropa. Stáří trávil ve Švýcarsku, kde v Curychu založil českobratrský sbor.

Úctou k člověku se Přemysl Pitter podobá Albertu Schweitzerovi. Křesťanská láska pro něj znamenala službu potřebným bez ohledu na jejich původ. Za záchranu stovek židovských a německých dětí byl vyznamenán v Izraeli i v Německu. Přemysl Pitter svůj humanismus opíral o Ježíšovu zásadu, že pro pokojný lidský život je nezbytné odpuštění a smíření.

Jsem Čech, vychován českým jazykem, přijímám českou kulturu. Moje češtví mne zavazuje k službě a ukládá mi odpovědnost. Ale což vedle ten Němec nemá totéž právo, tytéž závazky? Proč má být mezi námi umělá přehrada? Proč se nemáme mít navzájem rádi jako bratři, vzájemně si pomáhat, jeden druhého ctít a poznávat? (zápis z deníku)

27. června 1950 v pět hodin a třicet pět minut zemřela na popravišti pražské pankrácké věznice **Milada Horáková** (1901-1950). Otcem vychována k vlastenectví, pravdomluvnosti a osobní statečnosti se již na gymnasiu zapojila do protirakouského odboje a byla pro to

vyloučena ze studia. Odmaturovala až v mladé republice, jejíž prostředí a zvláště postava Masarykova ji zásadně ovlivnily. Vystudovala Právnickou fakultu Univerzity Karlovy a profesně se specializovala na organizaci sociální práce a pomoci a zvláště na občanskou rovnoprávnost. Zapojila se do ženského hnutí a činnosti národně-socialistické strany. Za odbojovou činnost během 2. světové války a za pomoc rodinám uvězněných byla sama posléze odsouzena a několik let strávila v koncentračních táborech a věznicích. V roce 1945 vstoupila na žádost prezidenta Edvarda Beneše do politiky a stala se poslankyní parlamentu. Po komunistickém převratu byla jako jedna z čelných představitelů demokratického tábora zbavena všech funkcí a po smrti Jana Masaryka se na protest proti vzrůstajícímu komunistickému teroru sama vzdala poslaneckého mandátu. Vzápětí se ovšem začala aktivně účastnit příprav k protikomunistickému odboji. V roce 1949 byla zatčena a totalitní stát chystal spolu se sovětskými poradci exemplární proces. Přelíčení s divadelní režii přenášel rozhlas a pracující podepisovali rezoluce žádající trest smrti. Ten byl nad ní a nad dalšími třemi obžalovanými vynesena. Proti popravě dr. Milady Horákové protestovaly mj. přední světové osobnosti včetně Alberta Einsteina, Winstona Churchilla či Bertranda Russella.

Při sňatku s ing. dr. Bohuslavem Horákem vstoupila Milada, roz. Králová, do Českobratrské církve evangelické a v roce 1935 se oba stali členy smíchovského evangelického sboru. Zvláště se zde sblížila s farářem Janem Kučerou, který rodině pomohl během 2. světové války a byl i byl jedním z organizátorů útěku jejího manžela do ciziny. Navštívit ji před popravou mu umožněno nebylo, zastoupit jej musel jeho kolega.

Několik hodin před popravou napsala Milada Horáková v dopisech blízkým: *Nelituje mne. Žila jsem život plný, opravdový život, který nestál, nezahníval, ale prudce tekl a vířil. Někdy mne otloukal a poznala jsem jeho tvrdost a těžkosti, jindy zas hladil a smál se sluncem. Byl to prostě skutečný život, a já jsem zaň Bohu neskonale vděčná... V těch nejtěžších chvílích, v terezínských kasematech, v Principově cele č. 8, poznala jsem, co je to Bůh, a pocítila jsem, že mne Bůh přijal. Nyní to vím určitě. A proto i Vy se opřete o víru v Něj. Nebudete zoufalí, jako ani já nejsem zoufalá... Jsem v mysli a modlitbách jen a jen u Vás. Hrála jsem to snad špatně, ale myslela jsem to poctivě. To mi můžete věřit. Jsem pokorná a odevzdaná do vůle Boží – tuto zkoušku mi určil a já jí procházím s jediným přáním: abych splnila zákony Boží a zachovala své čestné lidské jméno. Neplačte – neteskněte moc – je mi to takhle lepší než pozvolna umírat. Dlouhou nesvobodu už by mé srdce nevydrželo...*

Jiří Tengler a Ondřej Macek

KŘEST

Zvěstování a svátosti jako prostředky spásy udělují tutéž spásu, i když v rozdílné podobě. Zatímco zvěstování můžeme označit za slyšitelný prostředek spásy, křest a večeře Páně jsou nám svátostí viditelnou.

Už od doby reformační rozeznáváme v rámci protestantismu dvě základní pojetí svátosti křtu, která nacházíme i v tradici ČCE a která poskytují celkem pevnou hranici:

Křest sám není prostředkem spásy, nositelem milosti, skutečnou svátostí, nýbrž lidskou odpovědí na boží spásný čin v Kristu (kognitivní pojetí). Křtěný boží milost pouze přijímá, přiznává se vědomě ke Kristu a vyznává jej. V Kristu bylo učiněno vše pro spásu každého jednotlivého člověka, proto křest (jako jednání lidské, jednání církve) nemůže být činěn podmínkou spasení. Má-li křest vyznavačský charakter, je nutně spojen s osobním rozhodnutím toho, kdo se dává pokřtít; Kristův spásný čin je možné přijmout jedině ve víře, která křtu předchází a je vzbuzena zvěstováním slova.

Křest sám je spásným božím jednáním, v němž Bůh jednak zpřítomňuje Kristovo spásné dílo a jednak vzbuzuje víru křtěnce, kterou je křest přijímán (kauzativní či generativní pojetí). Víra tedy není předpokladem, nýbrž spíše důsledkem křtu. Křest dělí tak zvláště zřetelně podtrhuje nezaslouženost, bezpodmínečnost boží milosti, která předchází každý lidský čin a nepotřebuje žádné zvláštní předpoklady na straně člověka. To neznamená, že by víra pouze přistupovala jako "druhý krok" k primárnímu božimu jednání ve křtu; křest je vždy spojen s vírou, jakkoli víra není jeho podmínkou.

Mezi těmito proudy vzniká prostor, v němž se sbory ČCE na základě tradice a často i theologie kazatele pohybují.

křest je neopakovatelný

Jeho jednorázovost podtrhuje jedinečnost a nezpochybnitelnost boží lásky v Kristu Ježíši. Křest je v našem životě událostí, kterou nelze vymazat. Není izolovaným a pomíjivým (opakovatelným!) výrazem našeho rozhodnutí přiznat se k Bohu, natož subjektivním výplodem naší víry. Dokládá to už pouhý fakt, že věřící je pokřtěn - nemůže se pokřtít sám. Při křtu se spoléháme na Boha, nikoli na naši vlastní víru. Křtem vstupujeme na cestu víry, je začátkem.

příprava na křest (předkřestní katecheze)

Příprava na svátost křtu má podobu rozhovorů s farářem či farářkou. Hlavním tématem je vyznání víry, význam svátostí, vztah Slova a svátosti, osobní pohnutky ke křtu, v případě křtu nemluvněte odpovědnost rodičů k vedení ve víře (nikoli výchově!), role kmotra nebo kmotru. K němu pak může přistoupit podrobnější katecheze, která se zabývá Písmem, vysvětluje věrouku, probírá církevní dějiny a etické otázky. Součástí přípravy je také liturgie křestní bohoslužby.

Způsob přípravy na křest ani počet setkání není pevně stanoven. Závisí na vazbě na konkrétní společenství křesťanů, na otázkách toho, kdo o křest žádá; také na základním penzu znalostí o křesťanství.

křestní shromáždění a jeho prvky

Křest je součástí bohoslužebného shromáždění. Koná se ve sboru, ve kterém členové přijímají pokřtěného mezi sebe, jinde jen výjimečně. Zejména proto, že ke křtu náleží veřejné vyznání Krista křtěným či jeho rodiči a kmotry, a také proto, že sbor přebírá za křtěného odpovědnost a modlí se za něj.

Křest se koná buď ve vstupní části bohoslužby nebo po kázání. Kazatel křtěného představí a ve vhodnou chvíli vyzve, aby spolu s kmotrem/kmotry předstoupil před stůl Páně. Křestní shromáždění obsahuje:

- slova ustanovení, nejčastěji podle Mt 28.18-20

- křestní zvěstování, které může být obsahem kázání v případě křtu po kázání; nemusí vycházet z biblického textu – může shrnovat biblickou zvěst o křtu
- křestní vyznání, přičemž vlastním křestním vyznáním zůstává Apoštolské vyznání víry; jeho součástí je i přiznání se k odpovědnosti za křtěného rodiči, kmotry, celým sborem
- křestní akt, který je vysluhován u nemluvnat trojím politím hlavy dítěte vodou; u dospělého taktéž nebo se křtící třikrát dotkne namočenými prsty čela křtěného. Křest lze vykonat také ponořením. Zazní při něm křestní formule: „N. N., křtím Tě ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého. Amen“
- požehnání a vzkládání rukou
- modlitby - před křtem, v níž se prosí o boží jednání a po křtu děkovaná s přímluvou za pokřtěného
- přijetí do Kristovy církve, které se vyhláší v obecnství sboru.

Voda je symbolem obmytí od všeho zlého i symbolem smrti (zřetelně v původním křtu ponořením) spolu s Kristem. Pro staré viny jsme mrtvi, už na nás nemohou. Vystoupení z vody pak je symbolem vstupu do nového života (znovuzrození) i symbolem naděje života věčného, který se nám otevřel Kristovým zmrtvýchvstáním. Křest je pečetí, kterou na nás Kristus vtiskl jako na své vlastnictví. Hřích, zlo ani smrt nám nemohou zabránit, abychom vešli do jeho království, budeme-li o to upřímně stát.

křest dětí

Křest je ujištěním o boží věrnosti, o boží lásce v Kristu Ježíši. To platí pro dospělé i pro děti. Rozhodnutí rodičů nechat pokřtít svého potomka je výrazem jejich odpovědi na toto ujištění, tedy víry. Je způsobem, jak tuto víru dosvědčit a předat. Dítě je fakticky odkázáno na své rodiče, nesou za ně odpovědnost; proto rozhodnutí nenechat své děti pokřtít je stejně závažné jako rozhodnutí dát je pokřtít. I pokřtěné dítě nakonec musí dospět k vlastnímu rozhodnutí a ve křtu danou boží milost přijmout či odmítnout. Křest nezískává svou plnou účinnost proti vůli dítěte, nýbrž jedině tehdy, když jej dítě svobodně ve víře přijme.

Usnesení 12. synodu z roku 1956 poskytuje v tomto rodičům svobodu. Na jejich přání může být i nepokřtěné dítě s modlitbami přijato do péče sboru (tzv. prezentace).

kmotr

Původně byl kmotr svědkem křtu. Ve sborech ČCE odpovědnost za křtěného přebírá celý sbor, služba kmotrů není nezbytná. Přesto je účast kmotra/kmotrů žádoucí. Kmotr se může stát svědkem živé a konkrétní víry a zbožnosti. Přistupuje také k dítěti s jinou než rodičovskou autoritou.

připomínka křtu

Křest je neopakovatelný. Přesto se k němu stále znovu vracíme, jako k východisku křesťanského života. Účast křesťana při křtu je příležitostí, aby si jeho význam pro sebe připomněl.

Při velikonoční vigílii (v některých sborech častěji) a také při ekumenické bohoslužbě se otevírá možnost obnovit své křestní vyznání.

Od křtu lze také odvíjet další vzdělávání ve víře.

Markéta Halamová

SVATBA

Právně se manželstvím rozumí trvalé společenství muže a ženy, které je uzavřeno svobodným a úplným souhlasným prohlášením snoubenců. Prohlášení musí být učiněno buď před matričním úřadem nebo orgánem církve či náboženské společnosti, oprávněné k tomu zvláštním předpisem. Prohlášení se činí veřejně a slavnostním způsobem v přítomnosti dvou svědků. Tolik suchá litera zákona č. 91/1998 Sb.

ČCE chápe manželství jako dobrý boží řád. Snoubenci uzavírají manželství na základě svého rozhodnutí sdílet společný život v lásce a věrnosti, navzájem se respektovat, tolerovat a pomáhat si nést těžkosti života. Toto rozhodnutí pak snoubenci před Bohem a před druhými vyjádří ve svém svatebním slibu. Svatební slib a požehnání manželství tvoří jádro svatebního obřadu.

příprava na manželství

Příprava na manželství mívá podobu rozhovorů, které vede farář či farářka se snoubenci. Farář konající tuto přípravu nemusí být nutně totožný s farářem oddávajícím.

Způsob vedení předsvatebních rozhovorů a taktéž i jejich počet není závazně stanoven. Rozhovory se týkají křesťanského pojetí manželství, křesťanského života, dokumentů a formálních náležitostí nezbytných k uzavření sňatku, situace snoubenců, jejich představ o průběhu svatebního obřadu atd. Zvláštní pozornost bývá věnována svatebnímu slibu, na jehož formulaci mohou snoubenci participovat.

svatební obřad

Každé bohoslužebné shromáždění je jedinečné a jedinečný je i každý svatební obřad. Je však dána určitá jeho struktura, která obsahuje: modlitby, čtení Písma, zvěstování slova božího (kázání), samotný akt oddání a požehnání.

Prostor pro užití hudby je široký a variabilní, záleží na konkrétní domluvě snoubenců a oddávajícího.

Je-li přítomen fotograf, je na místě, aby se s oddávajícím předem domluvil, kdy je fotografování vhodné.

místo a čas svatebního obřadu

Svatební shromáždění se obvykle koná ve sboru, jehož jsou snoubenci nebo jeden z nich členem. V jiném sboru se může konat s vědomím příslušných staršovstev. Shromáždění obvykle probíhá v kostele či modlitebně; věříme však, že Bůh je přítomen ve shromáždění věřících kdekoli, a tak je možné sňatek uzavřít i mimo chrámový prostor, na jiném vhodném místě.

Svatební shromáždění se může konat v kterýkoli den včetně neděle, kdy jej lze zařadit do rámce nedělních bohoslužeb.

formální náležitosti

Církevní sňatek = uzavření manželství před orgánem církve podle českého právního řádu.
Občanský sňatek = uzavření manželství před orgánem veřejné správy podle českého právního řádu.

Snoubenci, kteří se rozhodli pro církevní sňatek si na matričním úřadě vyzvednou a vyplní příslušné formuláře (Dotazník k uzavření manželství a Žádost o vydání osvědčení). Na základě těchto dokumentů vydá matriční úřad v místě konání sňatku Osvědčení potvrzující, že snoubenci splnili všechny požadavky zákona pro uzavření církevního sňatku. Toto osvědčení, jež nesmí být starší tří měsíců, faráře opravňuje k vykonání církevního sňatku.

Po uzavření sňatku je orgán církve, před nímž k uzavření manželství došlo, povinen bez odkladu doručit Protokol o uzavření manželství matričnímu úřadu příslušnému podle místa uzavření manželství. Matriční úřad poté vystaví Oddací list.

Byl-li uzavřen občanský sňatek před veřejnou správou, může ještě následovat požehnání manželství v kostele. Požehnání manželství pak není spojeno s právními náležitostmi.

Pro sňatek uzavíraný v ČCE není podmínkou, aby snoubenci (jeden či oba) byli členy ČCE či jiné křesťanské církve. Svatebními bohoslužbami je se souhlasem staršovstva možno posloužit i těm, kdo nejsou členy církve, pokud upřímně touží po božím požehnání.

kdo je v ČCE oprávněn vykonat (uzavřít) sňatek

Církevní sňatek může uzavřít farář či faráčka, jimž byl udělen dekret volitelnosti. Souhlas s konáním obřadu vyjadřuje staršovstvo sboru, v němž je sňatek uzavírán.

sňatek rozvedených

Rozvod je zářezem v lidském životě, pádem, který – bez ohledu na míru zavinění – poznamenává oba manžele i jejich děti. Podíl viny na rozpadu manželství je třeba brát vážně. Avšak stejně vážně je třeba chápat zvěst o boží milosti a odpuštění. Ve světle odpuštění a možnosti nového začátku lze v ČCE požehnat manželství rozvedených. Předsvatební rozhovor může být příležitostí k vyznání podílu viny a k zvěstování odpuštění. Rozhovor tohoto druhu nemá být výsledkem či poukazováním na morální slabiny; charakterem se blíží spíše zpovědi.

ekumenický svatební obřad

Snoubenci různého křesťanského vyznání mohou požádat o ekumenický svatební obřad. Tento obřad společně vedou duchovní obou církví.

Jde-li o manželství římského katolíka s pokřtěným nekatolíkem, pak se podle Kodexu kanonického práva uzavírá manželství v katolickém kostele za podmínek daných Kodexem.

Farář i sbor jsou svědky manželství.

Gabriela Horáková

POHŘEB

Pohřeb je rozloučením se zemřelým členem sboru-církve a zároveň příležitostí zvěstovat víru ve vzkříšení z mrtvých. Věříme, že život dostáváme jako dar od Boha, a proto si života vážíme a chráníme ho. Křesťané počítají velmi střízlivě s tím, že k lidskému životu smrt patří. Smyslem života je poznat Pána Boha, sblížit se s ním a získat v něj důvěru. Věřící člověk pak žije s vědomím, že je v dobrých rukou, ať se děje cokoli. Od Boha, který je nám starostlivým a dobrým Otcem, nás totiž nemůže odloučit vůbec nic, ani umírání a smrt. Vzkříšením ukřižovaného Ježíše dal Bůh najevo, že vládne i nad smrtí. A ani pro člověka nezamýšlí temnotu hrobu a nicotu smrti, ale život ve své blízkosti. Tomu říkáme vzkříšení nebo věčný život. Smrt prostě není tím posledním, co nás čeká. Proto mohou věřící lidé umírat v pokoji.

Není vyloučeno vykonat církevní pohřeb i toho zesnulého, který byl pokřtěn kdysi v dětství a nebyl aktivním věřícím, nebo i člověka nevěřícího, pokud o to pozůstali stojí. Jsme tu jako církev proto, abychom sloužili a ukazuje se, že situace umírání a smrti lidé dnes zvládají mnohem obtížněji než dřív a jsou vděční, mohou-li se na duchovního obrátit. Stává se také, že církevní pohřeb je přáním zesnulého, i když nikdo z rodiny věřící není. V tom případě je to příležitost, aby pozůstali uslyšeli Evangelium, protože pohřební shromáždění se koná pro živé, nikoli pro mrtvého.

příprava pohřebního shromáždění

Datum i místo pohřbu domlouvají pozůstali se zaměstnanci pohřební služby a zároveň s farářem. Je dobré, když mohou faráře osobně navštívit či přijmout jeho návštěvu, seznámit se s ním, říci mu svá přání ohledně formální stránky pohřbu. Také je to příležitost pohovořit o zesnulém, připomenout důležité události v jeho životě, zvláště pokud ho farář osobně neznal, i sdílet svou bolest.

Farář může rodině poradit s výběrem vhodného biblického verše na smuteční oznámení. (Jako symbol se v českobratrské církvi užívá kalich stojící na otevřené bibli.) Verš v záhlaví má vyjadřovat vděčnost za život zesnulého, naději v boží milosrdenství a víru ve vzkříšení. Je pěkné užít třeba jeho konfirmační verš, pokud jej známe, nebo text písně, kterou měl rád.

místa pohřbu a jeho průběh

Tradiční evangelický pohřeb na vesnici se dříve odehrával na třech místech: u domu, v kostele a na hřbitově. Od tohoto způsobu se však nyní i tam upouští. Pohřeb bývá většinou jen v kostele a průvod pak doprovodí rakev se zesulým ke hrobu.

Pohřební shromáždění v kostele má obvyklý bohoslužebný pořad. Základem je kázání o boží věrnosti a o naději vzkříšení, sbor společně zpívá a k modlitbě kazatele se přidává vyznáním víry. Bohoslužba je soustředěna na Pána Boha a jeho dílo, nekážeme o zesnulém. Ale přece jen je to shromáždění, které se schází kvůli jeho úmrtí, a proto je třeba život zesnulého připomenout, zmínit jeho životní zápasy, vyslovit vděčnost za jeho život a dílo lásky, a byl-li věřícím, i za svědectví jeho víry. Nikdo není kárán, nýbrž je zvěstováno Evangelium, které platí hříšníkům. Chceme pozůstalé potěšit a povzbudit k víře v boží moc, která křísí mrtvé.

Pokud není rakev ukládána do hrobu, je po skončení pobožnosti odvážena od kostela rovnou do krematoria. Symbolické pochování je pak vykonáno u pohřebního auta před kostelem a za zvuku zvonů, hudby nebo společného zpěvu auto s rakví pomalu odjíždí. Na hřbitov jsou uloženy jen věnce a později urna s popelem. Pokud si to rodina přeje, může kazatel posloužit i při uložení urny čtením z Bible a modlitbou.

Koná-li se pohřeb v kostele a na hřbitově, je po skončení shromáždění rakev vynesena na márách z kostela ven. Přítomní se seřadí do průvodu, který zahajují většinou muži nesoucí věnce, za nimi jde farář, pak je nejbližšími příbuznými nesena nebo pohřebním vozem vezena

rakev. Za rakví kráčí rodina následovaná přáteli, sousedy, spolupracovníky a známými. I dnes je obvyklé, že na vesnici se pohřbu zúčastní téměř všichni obyvatelé.

Rozloučení na hřbitově už je spíše většinou krátké. Je tu prostor pro promluvu někoho ze spoluzaměstnanců, starosty či někoho z rodiny. Kazatel pak přečte vybraný oddíl z bible, vyzve ke společné modlitbě Páně a pronese formuli pochování. Pozůstalí s pracovníky pohřební služby pak spustí rakev do hrobu. Pokud shromáždění může zpívat, je vhodné doprovázet spouštění rakve písní. Přejí-li si tak pozůstalí, doprovázejí hudebníci průvod na hřbitov i spouštění rakve a následné kondolence. Závěr rozloučení u hrobu tvoří poděkování zúčastněným a požehnání pokoje. Podáním ruky pozůstalým se s nimi kazatel rozloučí.

Civilnější formu má pohřební rozloučení v krematoriu, kde se většinou nesetkává sbor věřících, ale jen rodina a přátelé. Pokud zesnulý nebyl aktivním členem sboru, je tato forma pro příbuzné často přijatelnější. V krematoriu se zpravidla společně nezpívá a kázání je kratší. Kazatel je zde často více svědkem, který vyznává víru v Boha a ve vzkříšení z mrtvých. Hudba je mnohdy pouze reprodukována. (Kazatel může pomoci i s výběrem vhodné hudby.)

fotografie a finanční vyrovnání

Je pochopitelné, že si pozůstalí někdy přejí, aby byl průběh pohřbu fotografován. V tom případě bývají fotografové předem upozorněni, aby se snažili nerušit modlitby a čtení z bible.

Finanční vyrovnání provádí pozůstalí většinou až po skončeném obřadu formou daru příslušnému farnímu sboru. Jeho výše je dobrovolná, ale měla by zohlednit např. náklady na provoz sboru a údržbu kostela i mimořádnou službu kazatele. Staršovstvo může rozhodnout, jaká částka je za vykonání pohřbu pro kazatele určena. V tomto směru se mohou vyjádřit i pozůstalí. Při vycházení z kostela se také koná sbírka.

další pomoc

Farář nabízí pomoc a doprovázení pozůstalým i po pohřbu formou rozhovoru, návštěvy, nebo i prakticky při často složitém vyřizování pozůstalosti. Také sbor se může stát pro zarmouceného pozůstalého vítaným místem setkávání a potěšení.

Ester Čašková

JAK SE ŽIJE ČESKÝM EVANGELÍKŮM

Vykročil jsem, abych obhlédl situaci, a hle – dva našeptávači lepí se na mě, jak flus na čiré sklo: Hrdopych & Hnidopich! Kde jen jsem vás už viděl? Jinak to asi nepůjde, uznávám nerad, sám přece též evangelík, tak tedy spust'te!

Hrdopych se nadechl. Bylo jasné, že začne o Husovi, Komenském a Masarykovi, ale nebylo mu dáno.

„Příšerné,“ zašeptal rychle Hnidopich. „Je nás málo... Zažloutlé konfirmační fotografie, to byla církev! Ale teď? Vedlejší kolej! Totálně vedlejší kolej, a možná slepá...“

„Ne, ne!“, snažil se přehodit výhybku Hrdopych. „Naopak, máme své velké poslání, svůj úkol v tomto národě... Kdo jiný, když ne my?“

„No jasně,“ pousmál se Hnidopich, „na tyhle kecy už nikdo není zvědavý... Co konáme tak úžasného, že to nikoho nezajímá?“

„I kdybych sám byl proti většině, můžu mít pravdu,“ zatvářil se Hrdopych velmi slavnostně.

„Jistě, to já taky,“ ucedil pohrdavě Hnidopich a tvář se mu zkroutila do divného šklebu. „Ostatně, může být tahle církev někomu vzorem? Faráři, Synodní rada, presbyteři? Cha? Vždyť je to cirkus na kolečkách! Šaškec!“

„Jsme lidé hříšní,“ připustil Hrdopych a navzdory svému tvrzení se krásně napřimil. „O to jsme pravdivější, na nic si nehrajeme!“

„Jenom jestli si toho někdo všimne,“ pokrčil rameny Hnidopich. „Já bych naopak řekl, že si jenom hrajeme, že je to všechno vlastně taková hra. Vlastní písčec, bábovičky... ty zlý kluku odvedle, ty nám do toho nemluv... nekaž nám to...“

„Náhodou...“ oponoval Hrdopych, „jsme otevření a ekumeničtí!“

„Pchá,“ mávl rukou Hnidopich, „sám tomu nevěříš... Jsme tu pro sebe, to nám sedí!“

„Jak pro sebe? Církev je tu pro druhé, jinak nemá smysl!“

„No právě!“

Zdálo se, že Hrdopych se začíná zlobit. Ale ovládl se. A přemýšlel.

„Tak počkej,“ promluvil po chvíli. „Střediska Diakonie, školy Evangelické akademie, sbírky potřebným - to není nic? To je vlastní písčec?“

„Moc to nefunguje,“ řekl záhadně Hnidopich.

„Jak nefunguje? Funguje! A co všechny akce pro veřejnost - přednášky, festivaly, koncerty? A co tisíce drobných, neviditelných věcí - návštěvy, pomoc, povzbuzení... Být s člověkem, tvořit společenství... To není nic? To není důležité?“

„Zas tolik toho není... A jinde to jde taky... Proti katolíkům jsme jen žabaři...“

Hrdopych se naštvál.

„Co sem taháš katolíky? Dělají svoje a my taky! Proč se s nimi pořád poměřovat?“

„Jen tak... jsou lepší. Kiš, kiš, lepší...“

„Až na to, že bloudí,“ pravil zasmušile Hrdopych, „pletou dohromady víru s pověrou... Ale nechme toho. Je třeba být pozitivní!“

„My zase pleteme dohromady víru s nevěrou, nezdá se ti?“

„Jak kdo. Ty určitě.“

Nastalo delší ticho. Pych & Pich se objali kolem ramen a sbírali síly.

Nechal jsem je odpočívat a pokračoval sám. Proč vůbec byla dána možnost být evangelíkem, menšinou v menšině? Má to smysl?

Někdo zazvonil. Šel jsem otevřít. Přišli žádat o pohřeb. Nebo o křest? Nebo o svatbu? Začal jsem psát kázání. O velké milosti. O božím člověku, Kristu Ježíši. O naději budoucího věku. To nepíšu já, to je mi dáno. A lidé přicházejí, chtějí slyšet. Kuš, cituji sám sebe.

Pak jsem vysluhoval večeři Páně. Nabídl jsem úplně všem.

Hrdopych & Hnidopich si vzali také. Usmáli se, zamávali lidem na ulici a zmizeli ve víně.

„Blbost,“ řekl večer kdosi v hospodě.

„Zajímavé,“ řekl tamtéž trochu jiný.

Štěpán Hájek

DALŠÍ INFOFORMACE NALEZNETE NAPŘ.

Synodní rada Českobratrské církve evangelické: <http://www.srcce.cz/>

Evangnet – evangelický rozcestník: <http://www.evangnet.cz/>

Diakonie Českobratrské církve evangelické: <http://www.diakoniecce.cz/>

Děti Českobratrské církve evangelické: <http://www.deticce.cz/>

Evangelická teologická fakulta Univerzity Karlovy v Praze: <http://www.etf.cuni.cz/>

O BROŽUŘE základní informace

Před nějakým časem jsem byl spolu s Janem Keřkovským pověřen tzv. Informační a propagační komisí Synodní rady ČCE, abychom vytvořili informativní brožuru o Českobratrské církvi evangelické, která by nějakým způsobem postupně nahradila dosud propagačně nejhojněji takto užívaný materiál, totiž knihu Jiřího Ottera *První sjednocená...* (Kalich, 1992). Honza z projektu nakonec (včas) vycouval...

Nešlo mi o vytvoření historické příručky, ani o nějakou verzi *Církve v proměnách času* či o katechismový úvod o církvi. Chtěl jsem představit co nejširšímu spektru čtenářů Českobratrskou církev evangelickou v základních sférách její práce a služby a v závěru nabídnout i jakýsi manuál určený těm, kteří přicházejí do farní kanceláře s konkrétní běžnou žádostí o služebnosti (pohřeb, svatbu apod.). Ale už samo takto vymezené úsilí skýtá řadu úskalí, protože je trochu složitější představit si potenciálního čtenáře.

Vybral jsem tedy základní téma a svěřil je ke zpracování autorům, o nichž jsem doufal, že jsou na danou věc či problematiku odborníci. Řada z nich mi to odmítla, a tak jsem hledal náhradníky a náhradníky náhradníků... a potom mánil, doloval a vyhrožoval. Výsledky jsem se pokusil sjednotit, aby knížka přeci jen působila jako celek. Místy jsem články stylisticky a někde i mírně obsahově upravoval či dopisoval.

Předkládaná knížka podle mého soudu poskytuje hrubý obraz našeho současného církevního života, který zasazuje do nezbytného historického kontextu. Nemůže však vlastně povědět nic o tom, jak opravdu žije církev Kristova. To přijde pouze ozkoušet. Tento text by však snad mohl být pro takové ozkušování alespoň drobným průvodcem (baedekerem). Mohly a měly by určitě přibýt časem další kapitoly, např. o evangelických bohoslužbách, o moderních dějinách apod.

Výsledek byl před rokem (listopad 2007) předložen zadavateli (propagační komisí), který však dospěl k názoru, že by rád něco jiného... a že z tohoto textu vyjde, až se bude vydávat tou jinou cestou. Rok se sešel s rokem a nic se nestalo. Nakonec mi tedy přišlo líto, aby text – výsledek práce skoro čtyř desítek lidí – jen kvapem zastarával v počítači. Proto jsem se jej, po poradě s autory, a na základě pobídky několika zkušebních čtenářů rozhodl poslat k případným čtenářům alespoň elektronicky – prostřednictvím portálu evangnet.cz. A zároveň je vyzvat k poznámkám, návrhům na opravy, doplnění atd.

Autorkám a autorům bych rád co nejsrdečněji poděkoval za to, že našli čas i odvahu a napsali, a také se jim omluvil, že jejich text nezavoní tiskařskou černí. Rád bych rovněž poděkoval Ludmile Čermákové, že text prohlédla po gramatické stránce.

Nadto pak zbývá, synu můj, říci: Přijmi poučení! Spisování mnoha knih nebere konce a mnohé hloubání unaví tělo. (Kaz 12,12)

V Praze 8. listopadu 2008

Ondřej Macek